

The Project Gutenberg eBook of Keksijän voitto: Romaani, by Väinö Airola

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Keksijän voitto: Romaani

Author: Väinö Airola

Release date: December 31, 2012 [EBook #41745]

Language: Finnish

Credits: Produced by Tapio Riikonen

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KEKSIJÄN VOITTO: ROMAANI ***

KEKSIJÄN VOITTO

Romaani

Kirj.

Väinö Airola

WSOY, Porvoo

1922.

I OSA

I.

»Ei tämä tehtaalle ole, tämä on insinööri Penttilälle», selitti sähkösanomaa tuova asemamies, ottamatta päästään sortovallan aikuista virkalakkaa, jota ammatti-piireissä kutsuttiin »kastrulliksi».

»Kenelle Penttilälle?» tiedusti sähkösanomaa ottamaan mennyt A.-B. Peurakoski O.-Y:n 14-vuotias kielevä juoksupoika Anton, vilkaisten syrjäsilmillä, voisiko tehdä jonkin koiranjuonen selin istuvalle konekirjoittajattarelle.

Virassaan harmaantunut kassanhoitaja Holm, kuultuaan sähkösanoman saajan nimen, ilmoitti asemavirkailijain hutiloineen, sillä ketään sen nimistä insinööriä ei tehtaalla ollut.

»Ehkä se on 'varaston Penttilälle'», arveli juoksupoika, mutta sai Holmilta sellaisen silmäyksen, että hänen ketterä kielensä unohtui hampaitten ulkopuolelle. Olisihan ennenkuulumatonta, että varastossa työskentelevä mies, Aapeli Penttilä, saisi sähkösanoman ja että häntä sitäpaitsi sanottaisiin insinööriksi.

Totta oli, että Holm ei lainkaan ymmärtänyt, mikä Penttilä oikeastaan on miehiään. Hänen mieleensä muistui eräs tapaus. Penttilä oli hiljan otettu sähkötarvevarastoon hoitajaksi. Ollessaan ensimmäistä kertaa antamassa konttorissa »ylös» varastoon tilattavia loppuneita tavaroita oli hän kirjain kirjaimelta luetellut erilaiset saksalaiset sähkötarpeitten nimet, mutta konttoristin kysymykseen, taitaako hän saksaa, vastannut puolittain kieltävästi. Tehtaan sähköinsinöörikin tuntui luottavan uuteen varastonhoitajaan — nytkin keskustelivat piirustuskonttorissa. Olkoon kuka on! Kassanhoitaja kääntyi työhönsä, jättäen juoksupojan ja asemamiehen tehtäväksi kysymyksen ratkaisun.

Päätettiin kysyä Penttilältä itseltään.

Kiirehtimättä, harvoin, painavin askelin tuli kutsuttu poikki suuren konttorin lattian. Otti sähkösanoman, tiedusti: »Maksaako tämä mitä?»

Asemamiehen ilmoitettua tuontipalkaksi markan antoi Penttilä sähkösanoman avaamattomana takaisin, aivan tynnosti ilmoittaen, ettei hänellä ole rahaa sen lunastamiseen.

Juoksupojan mielenkiinto oli herännyt. Olisi suuri pettymys, ellei hän saisikaan tietää, mitä sähkösanoma sisältää. Estääkseen sellaisen tapahtumasta tarjosi hän tarvittavan summan lainaksi. Penttilä vilkaisi poikaan. Kirkkaassa pojankatseessa ei ollut vilppiä, uteliaisuutta kyllä — mahdollisesti tiedonhalua; mene ja tiedä tuollaiset pojanvekarat! Hän hymähti tutkimuksensa tulokselle. Otti sähkösanoman, kuittasi ja sitten vasta luki.

Paperin kirjoitukselle varattu tila oli kirjoitettu aivan täyteen, joten se muistutti pikemmin lyhyttä kirjettä kuin sähkösanomaa. Penttilä luki kasvojen ilmettä muuttamatta, taittoi paperin kokoon ja pisti takkinsa ulkotaskuun.

Juoksupojan pettymys oli huomattava. Menikö uhraus hukkaan? Eikö hän saisikaan tietää sisältöä? Penttilä huomasi pojan pettymyksen. Ei hän kuitenkaan edes kiittänyt. Virkkoi vain, että et tainnut huonoon yritykseen rahojasi sijoittaa.

Yhtä kiirehtimättömät olivat Penttilän askeleet kuin hänen tullessaankin, kun hän nyt kääntyi mennäkseen tehtaan isännöitsijän yksityiskonttoriin.

Sama oli tahti vielä hänen palatessaankin sieltä. Pieni lappu kädessään meni hän kassanhoitajan pulpetin ääreen, ilmoitti haluavansa nostaa palkkansa ja antoi lapun, jossa oli isännöitsijän suostumus siihen.

Juoksupoika sai takaisin antamansa lainan, ja hiljaisen hyvästin sanoi Penttilä lähtiessään konttorista.

II.

Sähkölennätinlangat näyttivät nousevan ja laskevan, kun matkustaja katseli vaununakkunasta junan kolisten kulkiessa halki syyskesäisten maisemien.

Nurkkaan nojautuneena kyhjötti Aapeli Penttilä kovalla penkillä matkustajia täynnä olevassa vaunussa. Saatuaan sähkösanoman kello 2 päivällä oli hänellä matkasuunnitelma heti valmis. Juna lähti 2.45. Siihen mennessä ennätti hän pistää matkalaukkuunsa kaikki puhtaana olevat liinavaatteet, ilmoittaa pesijälle, että pyykillä ei ole kiirettä, maksaa vuokransa emännälleen ja rientää asemalle.

Vasta junassa oli aikaa tarkemmin miettiä matkaa ja sen toiveita. Sähkösanoma oli ulkoasiainministeriöstä. Ministeri pyysi ensi tilassa tavata persoonallisesti Penttilää.

Miksi? Siitä ei hänellä ollut tietoa. Tosin hän aavisteli kutsun olevan yhteydessä hänen omistamansa kuivan sähköakkumulaattorin patentin kanssa. Hän ei tiennyt mitään muuta, millä olisi herättänyt suurien herrojen huomiota. Sitäpaitsi oli hän jo miltei vuoden koettanut saada sekä oppineita että rahamiehiä tajuamaan keksintönsä tärkeyden, mutta tuloksetta.

Patentti myönnettiin heti. Senhän saa mille vain, vaikka jollekin uudelle nenänniistotavalle, kunhan vain kustantaa tarpeellisen määrän protokollia ja patenttikirjan karttamerkit. Aivan eri asia on saada patentti käytäntöön ja rahoitetuksi.

Penttiläkin oli keksinyt kuivan sähköakkumulaattorin ja hakenut sille patentin yhdessätoista Europan maassa ja Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa. Kokeilut ja patenttipaperit olivat vieneet hänen pienen pääomansa, isänsä perinnön. Yritettyään turhaan saada suomalaisia rahamiehiä innostumaan tehtaan perustamiseen oli hänen pakko, hengen pitimiksi, ruveta sähkövaraston hoitajaksi.

Ja kun hän on ollut paikassaan tuskin kolmea viikkoa, kutsui ministerin sähkösanoma nyt hänet, mahdollisesti julkisuuteen. Kenties hallitus oli huomannut keksinnön tärkeyden ja asettaa muutamia miljoonia sen saattamiseksi hyödyttämään yhteiskuntaa. Mikä onni maalle! Hallitus pystyttää itselleen tällä teollaan katoamattoman muistomerkin.

Suomen kosket, joita ei voida läheskään täydellisesti käyttää teollisuuden palvelukseen, niitten suuren veden ylä- ja alarajan vaihtelun tähden, voidaan silloin käyttää täydelleen. Kevättulva menee nyt miltei käyttämättömänä hukkaan. Olisi arvaamaton kansantaloudellinen säästö, jos nuo suuret, hukkaan menevät voimat saataisiin ihmisen palvelukseen.

Penttilän kuiva akkumulaattori sen tekee. Kevättulvat voidaan laskea turpiinin läpi, muuttaa voimaksi ja panna talteen, tarvetta odottamaan. —

Suuret olivat keksijän toiveet hänen huomattessaan teoriansa menestyvän käytännössä. Mieli ihan pyrki painumaan omien maanmiesten välinpitämättömyydestä.

Penttilä kävi ajatuksissaan läpi koko pettymyksiensä sarjan. Ennakkoluulot olivat olleet vähällä murskata hänen toiveensa. »Natsaretista ei tule mitään hyvää», uskoivat hänen maanmiehensä. Ylipääsemätön muuri esti nimetöntä miestä pääsemästä kuuluville. Hän ei osannut tehdä itsestään reklaamia! Pettymys seurasi pettymystä.

Rahamiehet eivät olleet tavattavissa tai olivat kiinnittäneet rahansa muihin yrityksiin, eivätkä nyt

voineet auttaa, niin mielellään kuin olisivatkin tukeneet kotimaista yrittelijää. — Nuo samat sanat oli Penttilä kuullut niin useasti, että osasi ne ulkoa. He eivät yksinkertaisesti halunneet —. Pankeissa vaadittiin vakuuksia. Suunnitelma, patentti, niin no. Miksikäs eivät ne ole hyvinkin arvokkaita, mutta ei pankki ilman vakuutta voi —. Olisi kyllä sopiva aika teollisuudelle edullisen kurssin aikana aloittaa, jos tullaan toimeen kotimaisilla koneilla ja raaka-aineilla, mutta —.

Semmoista oli ollut kaikkialla. Oppineet sanoivat kuivan akkumulaattorin teorian olevan mahdollottoman käytännössä, ja sillä hyvä. Eivät vaivautuneet ottamaan selvää, vaikka Penttilä pyytämällä pyysi — vaivahan olisi kuitenkin turha —, ja siihen sai pyytäjää tyytyä.

Olisiko tämäkin matka ehkä yksi rengas lisää pettymyksien ketjuun? Kenties.

Kuitenkin sähkötti Penttilä Toijalasta saapuvansa Helsinkiin kello 7.21 iltapäivällä ja olevansa herra ministerin käytettävissä, sekä ilmoitti asettuvansa asumaan erääseen pääkaupungin tunnetuimmista hotelleista.

Raskaasti puhkuen veturi pysähtyi Helsingin asemalle. Pujotellen matkustajien, kantajien ja odottajien joukossa pääsi Penttilä matkalaukkuineen puikahtamaan portista asemahalliin, ja oikealle kääntyen hän lähti jalan ilmoittamaansa hotelliin. Hiukan nyrpeästi vilkaisi ovenvartija vaatimatonta matkustajaa, joka tiedusteli vapaata, halvempaa huonetta. Ilmoittaessaan nimeään kysäisi Penttilä, onko hänelle tullut kirjettä tai puhelinkyselyä. Ilmoitettiin jonkun herran odottavan.

Eteishallissa seisoskeleva herrasmies tulikin kohti ja kysyi, onko hän herra Penttilä ja voisiko hän mitenkään todentaa henkilöllisyytensä. Penttilä näytti saamansa sähkösanoman osoitteen. Vieras nyökkäsi hyväksyvästi ja ojensi kirjeen, jossa ministeri ilmoitti odottavansa heti puheilleen.

Ilkeästi nytkähtelivät ajurin rattaat ajettaessa poikki Erottajan matkalla ministerin yksityisasuntoon.

Herra ministerin vastaanottohuone oli upea. Siellä oli jykevät nahkaiset huonekalut ja marmoriveistoksia. Ministeri istui pöytänsä ääressä. Hän oli pitkä, laiha mies, rasittuneen näköinen. Turhitta kohteliaisuuksitta hän kysyi, haluaako Penttilä myydä omistamansa patentin. Ostaja olisi amerikkalainen.

Kysymys oli liian äkkiä tehty, jotta Penttilä olisi ollut valmis siihen vastaamaan. Hänen mielestään oli pyhyden loukkausta myydä ulkomaalaiselle kuiva akkumulaattori, jolle hän oli antanut nimen »Suomi».

Mutta! Jokin ajatus näkyi virinneen hänen aivoissaan. Vastaamatta ministerin kysymykseen teki Penttilä vastakysymyksen: »Miksi suomalainen mies ehdottaa sellaisen patentin myyntiä amerikkalaiselle?»

Ministeri selitti kantaansa. Hän puhui pitkälti ja kauniisti. — Maamme on sortua taloudelliseen ahdinkoon. Kuluttajaluokka ei voi kauaa ostaa huikeisiin hintoihin nousseita kulutustarpeita. Epäedullisen kurssin johdosta ei voida tuoda ulkomaisia teollisuustuotteita, jolloin omat tehtaat joutuvat monopooliasemaan ja käyttävät sitä häpeämättömästi hyväkseen. Valtio ei voi suorittaa ulkomaisten lainojensa korkoja ja kuoletuksia rahamme halpuuden tähden —. Olisi suorastaan isänmaan pelastus, jos joku kotimainen henkilö voisi hankkia lainan valtiolle tai edes tuoda maahan vierasta arvokasta rahaa. — Jos voisitte patentillanne saada vaikkapa vähemmänkin, niin olisi suuri palvelus, jos antaisitte rahat runsasta korkoa vastaan lainaksi valtiolle tai möisitte ne Suomen Pankille kohtuullisesta kurssista.

Penttilä mietti hetkisen. »Paljonko valtio tarvitsee?» kysyi hän silmää räpäyttämättä, aivan kuin voisi liivinsä taskusta pudistaa muutamia miljoonia kultadollareita.

»Summan määrääminen on valtiovarainministeriön asia», sanoi valtion edustaja hiukan hymyillen, »mutta haluan tietää, suostutteko myymään patentin.»

Penttilä ymmärsi, ettei ministerillä ollut aavistusta siitä, mitä merkitsee kuivan akkumulaattorin keksiminen. »Suostun myymään», ilmoitti hän, kuten tuntui, hiukan kuivalla äänellä.

Ministeri meni eteishallissa olevaan puhelimeen, keskusteli johonkin ja hetken päästä palatessaan ilmoitti, että valtiovarainministeri odottaa heitä molempia valtioneuvoston talolla.

Valtiovarainministeri, pitkä, ryhdikäs, noin 40-vuotias, hiukan lihavuuteen taipuva herra, seisoi keskellä lattiaa, kun ovelle koputettiin. Amerikasta saapunut sähkösanoma oli juuri ilmoittanut lainansaantineuvottelujen katkenneen, joten tilanne näytti aivan toivottomalta. Ulkomaan rahan kurssi oli hirveä. Ruotsin kruunut maksoivat 16:—, punta 300:—, frangi 8:50, dollari 80:—, ja Saksankin kurssi oli jo 2:—.

Silloin astuivat sisään ulkoministeri ja Penttilä. Ministeri selitti asian muutamin sanoin. Amerikanlähetystöltämme oli tiedusteltu, voisiko se hankkia erään patentin omistajan, joka oli suomalainen, suostumuksen tuon patentin myymiseen, sillä eräs amerikkalainen rahamies olisi halukas ostamaan sen. Hinnasta y.m. seikoista oltaisiin halukkaat saapumaan sopimaan Englantiin.

Penttilä omisti kyseellisen patentin ja suostui sen myymään.

Rahaministeri vilkaisi Penttilää pikemmin kiukkuisesti kuin hyväntahtoisesti ja tiedusteli, paljonko patentista aiotaan vaatia.

Penttilä ei maininnut summaa, mutta lupasi myydä Suomen valtiolle tai Suomen Pankille saamansa dollarit tai sen määrän, mitä mainitut laitokset haluavat ostaa, puoleen nykyisestä kurssista.

Rahaministeri kutsui sisään erään vielä saapuvilla olleen virkamiehen ja saneli tälle sitoumuksen, jolla Suomen valtio sitoutui ostamaan kaikki ne Yhdysvaltain dollarit, mitä herra A. Penttilä saa myydessään erään »Suomi»-sähköakkumulaattoripatentin, kurssiin 40:—, ja jolla herra Penttilä sitoutui lainaamaan Suomen valtiolle 9/10 täten saamistaan rahoista 6 1/2 % vuotuisella korolla ja 10 vuoden kuoletusajalla.

Penttilänkin kirjoitettua sitoumuksen alle kätteli ministeri häntä, toivotti suurta hintaa ja sanoi myynnin olevan palveluksen isänmaalle.

Vielä sovittiin Penttilän matkan yksityiskohdista. Hän matkustaisi diplomaattipassilla, heti huomisessa Turusta lähtevässä laivassa. Rahaa matkaa varten lähetetään Turkuun ja valtion puolesta sovitaan sähköteitse kohtaamisesta Lontoossa.

III.

Onnagdellen pyörähteli höyrylaiva Virgon propelli. Perä oli jo irti laiturista, mutta keulasta oli vielä vankka köysi maalle kiinnikkeeseen. Huudettiin viimeisiä hyvästejä. Heilutettiin sekä maalta että laivasta.

Aapeli Penttilä seisoj yksin laivan kannella nojaten reunasuojukseen. Tahtomattaan joutui hän tilille itsensä kanssa — nyt, jolloin hänen kauan toivomansa aika näytti koittavan.

Ryhtyessään kokeilemaan sähköakkumulaattorilla ja tuhlattuaan isältään saamansa perinnön kokeisiin ei hän hetkeäkään ajatellut voitavan näihin kokeisiin liittää isänmaan onnea. Hänen ajatuksensa oli ainoastaan täyttää kansalaisvelvollisuutensa tekemällä työtä.

Hämäläisen talonpojan poikana oli häneen imeytynyt lähtemättömästi velvollisuudentunto. Työn teko oli hänellä veressä. Isänsä ja vaarinsa hän muisti. Kyrmyniskaisia, lujakouraisia miehiä he olivat. Eteenpäin olivat pyrkinneet työllään. Jokaisen kelpaavan kolkan Penttilän tilasta oli isä ottanut viljelykselle. Uudet viljelystavat hän otti myöskin käytäntöön. Paikkakunnan ensimmäinen niittokone raksutti Penttilän pellolla. Osuustoiminnallisia liikkeitä ei silloin vielä tunnettu, mutta yhtiömeijeri perustettiin. Hyvin meni sekin niin kauan kuin Penttilä oli ohjissa.

Niihin aikoihin herposi vasara vanhan lääninsepän kädestä. N.s. Vanha-seppä lakkasi käymästä joulun alla palkoillaan. Nuorista miehistä ei ollut sepäksi rupeajaa. Penttilän Antti-isäntä, Aapelin isä, osti sepän työaseet, paja oli kyläkunnan. Epätasainen oli alussa taonnan tahti. Pian kuitenkin alkoi vasara napahdella säännölliset kolaukset, ensin alasimeen ja sitten hehkuvaan rautaan. Naapureita Antti-isännän uusi ala hiukan huvitti. Arveltiin isäntämiehelle sopimattomaksi ruveta sepän ammattiin. Puheet kuitenkin loppuivat lyhyeen, sillä Antti osoittautui mainioksi sepäksi. Yksi ja toinen alkoi tuoda sahranpuun raudoitettavaksi tai auran terän teroitettavaksi. Rattaanpyöriäkin Antti Penttilä pani rautaan. Kyläkunta oli hyvin tyytyväinen, kun sai uuden sepän eikä tarvinnut maksaa lääninsepälle sántiä.

Mutta Antti Penttilä tähtäsi kauemmaksi.

Penttilän talon alitse juoksi pieni joki. Siinä oli kaiken vuotta vettä ja ihan talon kohdalla koskikin, mutta vähänhän siitä voimaa saa, ellei patoa ja säästä hiukan tarpeen varalta vettä.

Eräänä syystalvena alkoi kylällä kulkea kumma huhu. Kerrottiin, että Penttilän isoon saunaan ei päästy kylpemään, vaikka savua näkyi tulevan savupiipusta joka päivä. Huhu kertoi, että isäntä siellä rakentelee. On hävittänyt parvenkin. Pyöriä ja vehkeitä siellä kuuluu olevan.

Huhu osoittautuikin todeksi. Viimeisellä rekikelillä vetivät Penttilän miehet hirsiä koskenniskaan. Kesällä rakennettiin pato, ja »uutiset» voitiin jauhattaa omassa myllyssä, jota rakennettaessa ei käytetty »vapriikin työtä» yhtään. Naulatkin taottiin kaikki kotona.

Aapeli oli kolmas ja viimeinen veljessarjassa. Tytär oli nuorin. Isä oli leikkiä laskien sanonut toivoneensa täysiä nurkkamiehiä. Tytär rikkoi toiveet. Aapeli nuorimpana poikana joutui isänsä silmäteräksi. Aina kun isä oli pajassa, oli Aapeli palkeita painamassa. Vaikkakin riippuen palkeen varressa oli hän isälleen painona pikemmin kuin apuna.

Pojalla tuntui olevan päätä, ja siksi pantiin hänet kouluun. Muutamia vuosia meni kaikki hyvin. Kerran joululomalla Aapelin tultua kotiin huomattiin, että hän oli kovasti laihtunut.

»Eikö sillä pojalla ole ollut ruokaa, vai mitä se on näivettynyt?» kysyi isä puolittain leikillä.

Keväällä toi Aapeli hyvän todistuksen, kuten ennenkin, mutta selitti isälleen lopettavansa koulunkäynnin.

Siitä tuli pitkä ja tuskallinen kesä. Isä kerran alettuaan tahtoi ajaa tahtonsa läpi. Pojasta piti tulla lukumies. Pojassa oli isän verta. Eikä siinä turhaan suuta soitettu.

Tätä sanatonta taistelua kesti syksyyn asti. Määrätessään töitä miehille ja vanhemmille veljeksille jätti isä Aapelin aina syrjään. Työmaalle jos meni, oli siellä työt niin järjestetty, että 16-vuotias Aapeli ei voinut tehdä mitään hyödyllistä.

Toisaalta ilmestyi Aapelille työmaa. Vanhan myllyn voimalaitteet olivat rapistuneet eivätkä tyydyttäneet isäntää. Koski pantiin uuteen kuntoon. Patoa korotettiin ja varmennettiin. Hankittiin tehtaantekoinen vesiturpiini ja pantiin parhaillaan paikoilleen sähkökoneita valon antamiseksi sekä Penttilään että koko kylälle. Myllyltä löysi Aapeli itselleen työmaan. Monttööri oli huomannut Aapelin oppivaiseksi ja palkattomaksi työmieheksi. Kernaasti neuvoi hän kaikki käytännölliset työt, jotka itse taisi. Pian olikin Aapeli, nuoruudesta huolimatta, kätevä

sähkötyömies.

Ne päivät, jolloin insinööri kävi työtä tarkastamassa, olivat Aapelille juhlapäiviä. Hän kuunteli korvat auki insinöörin puhuessa ja kyseli aina heti, kun toinen oli lakannut puhumasta. Insinööri, keski-ikäinen mies, ymmärsi nuorta maalaispoikaa. Neuvoi sen, mitä luuli pojan ymmärtävän, ja vain silloin tällöin puhui sähköopin syvemmistä kysymyksistä y.m., joista Aapeli ei mitään ymmärtänyt — mutta tuli tietämään tietojensa puutteen ja heräsi tiedonhaluun.

Syyskuussa, kauranleikkuu-aikana, tapahtui lopullinen selvittely isän ja pojan välillä. Sähkölaitos oli valmis. Aapeli ymmärsi, että olot eivät voi kauaa täten jatkua. Hänellä ei ole paikkaa eikä työtä kotona. Vähäinen koulunkäynti oli katkonut häntä maahan yhdistävät hienot juuret kiinnittämättä häntä kuitenkaan muualle. Isä ei ymmärtänyt poikaa, joka ei halunnut lukea. Hän ei tiennyt, että pojalla on palava tiedonhalu, mutta poika ei jaksanut sulautua kaupunkilaiselämään. — Hän ei menesty toveripiirissä, joka on lähtenyt erilaisista oloista kuin hän. Kaupunkilaispojat, herramaisemmissa pukineissaan, pilkkaavat häntä. Ujo hämäläispoika voi sietää selkäsauvan, mutta ei pilkkaa.

Kauan puhuivat isä ja poika porstuan peräkamarissa. Isä puhui kuin järkevälle miehelle ja antoi elämänohjeita parhaan kykynsä mukaan.

Seuraavana aamuna tapahtui lähtö. Isäntä itse lähti kyytiin. Mihin Aapeli lähtee, sitä ei ilmoitettu kenellekään, ei edes vanhemmille veljille. Jokainen hoitakoon omat asiansa.

Hyvästijättö äidille oli tuskallisinta, mitä Aapeli elämässään muistaa. Äiti! Tuo miehensä rinnalla seisova, kaikki uhraava ja aina auttava, milloinkaan hellempiä tunteitaan osoittava vaimo, hän itki silloin, kun Aapeli lähti. Miten tuskallisesti Aapelin rintaa kouristi! Hän otti äitiään kaulasta kiinni, ja sitä hän ei muistanut pitkään aikaan tehneensä.

»Muista pysyä kunniallisena», oli äidin viimeinen neuvo.

»Älkää itkekö, äiti», sai Aapeli sanotuksi, »kyllä minusta mies tulee.»

Niin! Äiti muistui Aapeli Penttilän mieleen hänen seistessään siinä yksin laivan kannella. Isäänsä ei hän sen jälkeen hengissä tavannut. Viisi vuotta kuljeksi poika paikasta toiseen, koti- ja ulkomailla. Isä lähetti rahoja aina, kun vain osoitteen tiesi. Aapeli kirjoitteli pitkiä kirjeitä töistään ja harrastuksistaan, saavutuksistaan ja pettymyksistään. Viiden vuoden perästä hän matkusti isänsä hautajaisiin. Ukko oli tullut yhä harvapuheisemmaksi Aapelin lähdettyä. Hän oli luovuttanut tilan vanhimmalle pojalleen, ostanut naapuritalon toiselle pojalleen ja itse asettunut vaariksi. Tytär oli joutunut naimisiin. Pian olivat hiukset vaalenneet, ukon talolta luovuttua. Kerran myllypatoa jäästä sytiessään oli ukko kylmettynyt, ja keuhkokuume oli äkkiä vienyt utteran miehen.

Äitiään kaipasi Aapeli. Poikansa lapsille tuhlassi muori nyt kaiken säästöönjääneen rakkauden, jota ei työn touhussa ollut ennättänyt omille lapsilleen jakaa niin paljon kuin olisi halunnut. Aina tilaisuuden tullen oli Aapeli käynyt tervehtimässä äitiään näinä yhdeksänä vuotena isän kuoleman jälkeen. Nyt lähtiessä ei ollut aikaa.

Äkkiä repäisi Penttilä lehden muistikirjastaan, kirjoitti muutamia sanoja, pisti setelin sisään, kiersi palloksi ja heitti rannalle.

Aina paikalla oleva katupoika nappasi pallon. Penttilä huusi kädet torvena: »Vie sähkösanomakonttoriin!» Hän ei koskaan saanut tietää, veikö poika.

Aamun sarastaessa alkoivat Ruotsin rannat näkyä. Vehreitä saaria, valkeita kesähuviloita, lippuja — siinä vaikutelmat, jotka Penttilä sai vanhasta emämaasta laivan kulkiessa Tukholman kapeata väylää.

Omituisen vaikutuksen tekee kuninkaanlinna tasavallasta tulevaan matkustajaan. Huomaa heti, että on tultu toisiin oloihin.

Penttilällä ei ollut aikaa tutkia Tukholman nähtävyyksiä. Kun hän pääsi tullista, lähti juna Göteborgiin 40 minuutin päästä. Läpi kaupungin ajettuaan näki hän Kustaa II Aadolfin muistopatsaan. Tämän herran hän tunsikin siten kuin Topelius on sen esittänyt.

Kolosten lähti juna pieneltä, ahtaalta ja ränsistyneen näköiseltä pääasemalta. Eihän sitä ensinkään voinut verrata Saarisen luomaan Helsingin asemarakennukseen, joka onkin kenties liian komea.

Juna saapui Göteborgiin iltamyöhällä. Saatuaan hotellista tietää, että vuorolaiva Hulliin lähtee myöhästyneenä, vasta huomenna iltapäivällä, päätti Penttilä nukkua pitkään ja lujasti. Hänen onnensa olikin hyvä unen lahja.

Päivän käytti Penttilä kaupungin katselemiseen. Oli hiukan ikävää kulkea kaupungilla matkalaukku kädessä, mutta kun kaikki piirustukset, selitykset ja suunnitelmat olivat sullotut tähän laukkuun, ei hän uskaltanut hetkeksikään siitä luopua.

Göteborg tekee prameilevan vaikutuksen. Siellä on siistejä, suoria ja leveitä katuja. Ruotsalaiset tuntuvat suuresti ihailevan uskonsankariaan Kustaa II Aadolfia, koska täälläkin on hänen muistopatsaansa.

Insinööri John Ericssonin muistopatsaan edessä Penttilä pysähtyi. Olihan Ericsson yksi maansa suurimpia poikia, vaikkakin joutui suorittamaan elämäntyönsä vieraassa maassa. Uskalsiko Penttilä rinnastaa kohtaloaan tähän suureen työmieheen? Olihan Penttilän matkalaukussa suunnitelmia, jotka odottivat toteutumistaan. Olihan hänkin matkalla vieraaseen maahan. Käymään vaiko jäämään — sen ainoastaan korkein kohtalo määrätköön. Kenties oli liiaksi

uskallettua, mutta yhtäläisyyttä heidän kohtalossaan oli.

Vuorolaivalla Göteborg—Hull huomasi Penttilä ensi kerran tulleen kosketuksiin suuren maailman kanssa. Eri kielet, kansallisuudet, jopa rodutkin olivat sulloutuneet tähän tosin hienoon mutta pieneen, tuskin puolentoista tuhannen registeritonnin vetoiseen matkustajalaivaan. Toisenkin huomion hän teki: illallispöytä oli katettu kolmin lasein. Hymyn häive kulki yli Penttilän kasvojen, kun hän muisti kotimaataan.

Pohjanmeri, jo kansakoulun maantieteessä myrskyistään mainittu, ei tavoistaan nytkään poikennut. Islannin jäätiköiltä ja jäämeren kolkoista seuduista lähtenyt viuka tuntui luihin ja ytimiin. Aamun valjetessa oli se kehittynyt joltiseksikin tuuleksi, ja ennen iltaa oli myrsky täydessä voimassaan. Matkustajat hävisivät kävelykansilta ja seurusteluhuoneesta yksi toisensa jälkeen mennäkseen yksinäisyyteen, pieneen ummehtunut-ilmaiseen hyttiinsä suremaan merimatkan kovia kohtaloita. Penttiläkään ei säästynyt tästä yhteisestä murhejuhlan vietosta.

Laiva oli myöhästynyt tavallisesta ajastaan, ja siksi oli Suomen konsulaatista ennätetty lähettää Hulliin vastaanottaja Penttilälle. He tapasivat toisensa tullihuoneen edustalla. Penttilän tuntomerkit olivat ilmoitetut Suomen Lontoon-lähetystöön.

Pikajuna Hull—Lontoo kulki aivan eri nopeudella kuin Suomen ja Ruotsin junat. Vaunutkin suljettuine osastoineen herättivät pohjoismaalaisessa kummastelua. Ravintolavaunu seurasi junaa, joten minkäänlaisia pysähdyksiä ei tarvittu, ainoastaan veden otto koneeseen vaati minuuttinsa.

Lontoo! Syksyinen yö Suomessa on valoisaa verrattuna Lontoon sumuun. Olihan Penttiläkin kuullut Englannin sumusta, mutta näin pimeäksi ei hän sitä olisi uskonut.

IV.

Suomen Englannin-lähetystö ei ole sellainen palatsi, joksi maallikko kaikkia diplomatiaan ja lähetystöön vivahtavia rakennuksia kuvittelee. Oma talo tosin, mutta varsin vaatimaton.

Lähettiläs otti Penttilän vastaan heti ja ilmoitti Amerikasta tulevien neuvottelijain saapuvan huomenna. Tulkkina tulisi toimimaan samainen virkamies herra Johansson, joka oli jo Hullissa Penttilää vastassa.

Tällöin huomasi Penttilä kauhukseen englanninkielen-taitamattomuutensa. Olihan hän lukenut kaiken saatavissa olevan englanninkielisen, hänen alaansa koskevan kirjallisuuden. Suuren ahkeruuden ja sanakirjan avulla oli hän saanut siitä selvän. Oli aivan eri asia kuulla englantia. Tilatessaan ruokaa tai muuta hotellihenkilökunnalta oli hänen pakko kirjoittaa tilauksensa, sillä ääntämisestä ei tullut yhteisymmärrystä kummaltakaan puolen.

Keskiviikoksi elokuun 23 p:ksi klo 11 ap. oli määrätty kohtaamishetki Suomen lähetystössä Amerikasta tulleitten ostajien ja suomalaisen myyjän välillä. Amerikkalaisia oli kaksi reipasta, lihavahkoa, konttoritakkiin ja matalaan kaksinkertaiseen kaulukseen puettua miestä. Penttilä oli matkapuvussaan, mukanaan matkalaukkunsa. Esittely, jonka toimitti lähetystön virkamies Johansson, oli lyhyt: Mr Penttilä Suomesta ja mr Smith ja mr Hoover Amerikasta, New Yorkista.

Neuvottelu alkoi. Ostajat ilmoittivat olevansa halukkaat ostamaan herra Penttilän omistaman patentin kuivien sähköakkumulaattorien valmistamiseksi kaikissa niissä yhdessätoista maassa, joissa patentti jo oli haettu, sekä oikeuden hakea patentti jäljelläolevissa maissa. Hintana tarjosivat he 10 miljoonaa dollaria käteisellä, ehdolla, että herra Penttilä lopettaa kokeilunsa kokonaan tällä alalla.

Penttilä oli sanomattomasti hämmästynyt tällaisesta kaupanteosta. Hän oli odottanut myyjän saavan määrätä ehdot — ja sitten ostaja olisi alkanut tinkiä ja kinastella. Kaupanteko tällä tavalla oli hänestä outoa ja uutta. Lähetystövirkamies näytti olevan tyytyväinen, sillä olihan päivän selvää, että Penttilä hyväksyy tarjouksen. Penttilä tiedusteli, milloin herrat arvelevat ensimmäisen patentoidun akkumulaattorin voivan tulla kauppaan. Ostajat mainitsivat valtuuksiensa riittävän ainoastaan kaupantekoon eikä muuhun neuvotteluun.

»Kenen edustajia herrat ovat ja onko takeita siitä, että luottamusta ei käytetä väärin?» rohkeni Penttilä tiedustella. Virkamies ei kääntänyt kysymystä, mutta ostajat näkyivät aavistaneen sen laadun ja esittivät valtakirjansa. Penttilä hätkähti. Valtakirjaa ja maksusitoumusta ei ollut allekirjoittanut mikään toiminimi, vaan kolme yksityistä henkilöä, joista kaksi Penttilä tiesi Amerikan rikkaimpiin miehiin kuuluviksi, mutta samalla tiesi, että nämä herrat ovat Standard Oil Co:n pääjohtajia. Hänessä heräsi epäily.

Minkätähden öljy-yhtiö ostaa hänen patenttinsa? Kuka oli tuo kolmas?

Penttilä hillitsi itsensä. Asiasta täytyy saada varmuus!

Paha omatunto tuli hänelle avuksi. Amerikkalaiset, luullen Penttilän epäilevän maksunsaantia, selittivät sitoumuksen allekirjoittajat suurliikemiehiksi, joitten nimikirjoitusta pidetään puhtaan kullan arvoisena. Tehtaat ja laitokset, joita nämä herrat omistavat, ovat Amerikan suurimpia. Lasketaan joka kolmannen polttomoottorin olevan ensiksi kirjoittaneen valmistetta.

Penttilä oli asiasta selvillä. Tuntematon rahamies oli polttomoottori-, mahdollisesti automobiili-suurtehtailija. Toiset herrat olivat paloöljyn suurtuottajia. Herrat ymmärsivät, että jos Penttilän »Suomi»-patentti pääsee julkisuuteen, niin kukaan ei osta enää polttomoottoreita. Automobiilit,

lentokoneet, traktorit, s.o. kaikki hienommat moottorituotteet vaihtuvat sähkökoneiksi. Samassa suhteessa laskee puhdistetun petroolin, s.o. bentsiinin, kulutus. Öljy-yhtiö oli ansainnut miljojardeja paloöljyllä. Nyt se ansaitsi bentsiinillä. — Silloin ilmestyy jostakin pohjoisen napapiirin seudulta mies, joka aikoo horjuttaa tätä valta-asemaa. Amerikkalaiset olivat oppineet eurooppalaisen kertomuksen kullalla kuormitetusta aasista. Eikö tarinaa voisi sovelluttaa tähän? Patentin omistaja on köyhän maan köyhä kansalainen. Tukkikaamme hänen suunsa kullalla! 10 miljoonaa on paljon rahaa hänelle, mutta amerikkalaiselle on kauppa tuloa tuottava. He turvaavat valta-asemansa 14 vuodeksi, jonka patenttiaika vielä kestää. Patenttipaperit upotetaan kassaholvin syvimpään lokeroon. Sieltä ne eivät tule julkisuuteen muutoin kuin etuja valvomaan. Kymmenen vuoden päästä on koko asia unohtunut. Köyhä suomalainen on siihen mennessä syönyt ja juonut itsensä kuoliaaksi rikkaudessaan. Hänestäkään ei ole silloin enää harmia...

Tämä kaikki selvisi Penttilälle kokonaan. Olihan tämänlaisia tapauksia useita. Muudan ruotsalainen toiminimi osti erään puhelinkone-keksinnön, joka ei koskaan tullut käytäntöön. Saksalainen sähkölampputehtailija hautasi kultavuoren alle hiilettömän kaarilampun. Samanlaisia tapauksia voisi luetella Englannista ja Amerikastakin.

Tästä keksinnöstä tulisi siis yksi käyttämätön entisten lisäksi.

Siihen Penttilä ei suostunut. Ainoastaan työtä tehden oli hän suorittanut keksintönsä. Lukemattomat olivat olleet epäonnistuneet kokeet, harvat onnistuneet. Hautaisiko hän työnsä kultaan? Ei koskaan!

Penttilä saneli ehtonsa. Ja hän saneli ne tahallaan mahdottomiksi päästäkseen eroon kokonaan näistä inhoittavista keinottelijoista. Ajatus, että tuolla tavoin haudattaisiin työtä, nostatti Penttilän henkisen suuttumuksen.

Summa, jonka Penttilä määräsi, oli niin suuri, että hän myöhemmin ihmetteli, mistä hänen mieleensä tuli sellainen määrä. Summasta oli maksettava yksi viidesosa kauppaa päätettäessä, toinen viidesosa kolmen kuukauden päästä. Puolet kauppasummasta merkitsee hän keksinnön ostavan yhtiön osakkeisiin ja loppusumma suoritetaan silloin, kun ensimmäiset »Suomi»-akkumulaattorit lasketaan kauppaan. Perustettavan yhtiön pitää aloittaa toimintansa heti ja se saa ainoastaan Amerikan patentin sekä myydä tuotteitaan Amerikkaan ja Australiaan. Koko vanha manner on siltä kielletty markkina-alue.

Amerikkalaiset kumarsivat ja lähtivät.

Suomen lähettiläs, valtuutettu ministeri, saatuaan kuulla neuvottelun tuloksen, antoi varsin diplomaattisella kielellä Penttilän tietää, minkänäköinen aasi on ilman pitkiä korvia ja kuinka monta lajia isänmaanpettureita on. Samalla hän ilmoitti saaneensa hallitukseltaan määräyksen toimittaa kaupan päätökseen hinnalla millä tahansa.

Penttilä yritti tehdä valtiomiehen kumarruksen, selittäen samalla herra ministerin voivan tehdä minkälaisia sopimuksia tahansa, mutta hän itse, Penttilä, aikoi tehdä omansa.

V.

Runoilijat mainitsevat ympäröivän luonnon vaikuttavan ihmisen mielialoihin. Väittämättä sen todenperäisyyttä kaikissa tilanteissa täytyy, totuudessa pysyen, mainita, että Englannin ilmat eivät lyöneet laimin sopeutua samaan äänilajiin kuin Aapeli Penttilän mieli seuraavina päivinä. Oliko se kohteliaisuus läheltä napapiiriä tulleelle miehelle, vai oliko eteläisempien maiden itsesäilytysvaisto niin suuri, että ilmatkin tahtoivat murtaa vieraan, yritteliään ja itsenäisen miehen? Älkäämme tuomitko, toivokaamme vain, että raskaampia päiviä älköön vihamiehemmekään tarvitko viettä.

Ilmanalan vaihdoksesta tavallisesti aiheutuva sairauskin tuli aikanaan. Kylmä, kostea ja kolkko hotellihuone ei lainkaan ollut omiaan mielialaa ja sairautta parantamaan.

Viikon päästä oli Penttilä sellaisessa kunnossa, että ainoastaan nopea ilmanalan vaihdos tuntui pelastavan. Lääkäri niin selitti. Penttilä päätti lähteä Amerikkaan, saadakseen mahdollisesti yhtiökumppaneita tai ainakin työtä — työtä elääkseen ja työtä aatteensa toteuttamiseksi. Ehkä rajattomuuksien maa jaksaisi ottaa vastaan työteliään ja sitkeän suomalaisen kaikkine suurine suunnitelmineen.

Tosin hänen täytyi raha-asiainsa tähden lähteä siirtolaisena, s.o. III luokan matkustajana, jolla on suuria vaikeuksia maihinpääsyssä — mutta ehkä nekin voitettaisiin.

Saadakseen passin ja ilmoittaakseen aikomuksestaan Suomen hallitukselle täytyi Penttilän päästä Suomen lähetystöön.

Kuumeesta heikkona hän ajoi lähetystöotalolle. Sade oli lakannut, mutta ilma oli miltei sananmukaisesti lyijynraskasta.

Lähetystön vahtimestari tuijotti häntä kuin hauturilta karannutta. Hän ei vaivautunut kysymään syytä.

Lähettiläs otti Penttilän vastaan itse ja sitäpaitsi mitä ystävällisimmin.

»Siinähan te olette, ja me olemme kääntäneet ylösalaisin puolet pienestä maapallostamme etsiessämme teitä», tervehti lähettiläs.

»Lontoossa minä olen ollut», huomautti Penttilä vaatimattomasti.

»Lontoossa, sanotte!» huudahti ministeri. »On helpompi tavata teidät valtamerihöyrylaivasta tai pikajunasta Afrikassa kuin löytää Lontoosta, vaikka asuisitte ihan naapuristossa.»

»Miksi herra ministeri minua on etsinyt? Onko Suomesta tullut joitakin surullisia tietoja?» tiedusteli Penttilä.

»Ei», sanoi ministeri ojentaen erään paperin Penttilälle, »mutta Amerikasta on tullut iloisia.»

Penttilä luki:

»Suomen Lähetystö, Lontoo.

Penttilän »Suomi»-patenttia koskevat ehdot periaatteessa hyväksytyt. Neuvottelijat Foss ja Hoover lähtevät Overlandilla. Langaton sähkövastaus neuvottelijoille kohtaamisesta.

Stillwell.»

Sairaus oli heikontanut Penttilän. Tyytyväisenä syvään tuoliin, jossa istui, ei hän yrittänytkaan antaa paperia heti takaisin, ja tuskin se olisi onnistunutkaan. Muutaman sekunnin kuluttua sai hän voimansa takaisin ja oli yhtä tyyni kuin ennenkin.

»Suonette, herra ministeri, meidän tavata toisemme täällä, kuusi tuntia laivan Liverpoolin satamaan tulon jälkeen?» ehdotti Penttilä aivan kuin asia olisi mitä jokapäiväisin.

Ministeri myöntyi.

Penttilä antoi osoitteensa ja poistui kumaraharteisena, kuten oli tullutkin.

Neuvottelu kesti useita päiviä. Amerikan edustajat tuntuivat olevan etevä insinöörejä. Mr Hoover oli sama, joka otti osaa ensimmäiseenkin neuvotteluun, mr Foss oli uusi. Kunnioitus, jolla he kohtelivat Penttilää, oli liikuttava.

Neuvottelujen aikana lähettivät he useita pitkiä sähkösanomia. Kun jostakin tärkeämmästä yksityiskohdasta päästiin yksimielisiksi, he heti ilmoittivat sen päämiehilleen.

Amerikkalaiset vaativat markkinaoikeutta Intiaan. Miksi juuri sinne? Sitä ei Penttilä käsittänyt. Mutta kun hän muisti englantilaisten ja amerikkalaisten kilpailun merien yliherruudesta, kävi hänelle varsin selväksi tämä vaatimus, joka oli kohdistettu Englannin Akilleenkantapäähän, Intiaan.

Amerikkalaiset saivat sähkösanomiinsa useita vastauksia, joitten jälkeen he muuttivat vaatimuksiaan tai hyväksyivät vastaesityksiä.

Lopulta sovittiin seuraavista pääkohdista:

Stillwell & Co Ltd. New Yorkista ostaa »Suomi»-nimisen sähköakkumulaattoripatentin kaikissa Amerikan osissa. Ostaja sitoutuu laskemaan kauppaan patentin mukaisia akkumulaattoreita heti, kun se on mahdollista. Tuotteitaan saa ostaja myydä Amerikassa ja sen saaristoissa, Australiassa ja sen saaristoissa sekä Japanissa. Hinta on se, minkä myyjä on aikaisemmin määrännyt. Myyjä sitoutuu tulemaan ostajan tehtaille Amerikkaan kolmeksi kuukaudeksi johtamaan patentinalaista valmistetta tekevän osaston työtä, ilman eri korvausta, paitsi matkoja ja täyshoitoa. Kumpainkaan sopimuspuoli ei yritä 10 ensimmäisen vuoden aikana houkuttaa ammattimiehiä toisensa palveluksesta itselleen.

Laiva lähti Liverpoolista 12 tunnin kuluttua sopimuskirjan allekirjoittamisesta.

VI.

Penttilä tiesi, että Atlantin suurissa höyrylaivoissa on sellaisia matkalippuja, jotka oikeuttavat n.s. loistohytteihin, mutta hän ei osannut aavistaa, että ne olisivat olleet sellaisia ylellisyyspalatseja.

Pieninkään koneitten jyske ei kuulunut näihin salonkeihin ja asuinhuoneisiin. Kaikki nykyaikaiset vaatimukset olivat otetut huomioon. Jokaisessa pukeutumishuoneessa oli sähköllä lämpiävä käherrysrautojen kuumentajakin. Oma erikoinen palvelija piti huolta tarpeista.

Penttilä aikoi levätä merimatkan vuorokaudet. Se oli erehdys. Amerikkalaiset pyysivät neuvottelua heti ensimmäisenä aamuna. Se kesti iltaan asti. Ruokapöydässäkin neuvoteltiin valmistuskoneista, raaka-aineesta, hinnoista, tehtaan piirustuksista, työtavoista, valmistusmääristä. Kaiken ottivat amerikkalaiset huomioon. Oma konekirjoittajatar kirjoitti miltei aina sähkösanomia, jotka langattomalla lennättimellä lähetettiin Amerikkaan.

Suomessa tapahtui samaan aikaan surullisia asioita. Penttilän kotimaahansa toimittama suuri dollarimäärä oli tullut suuren yleisön tietoon, suuren yleisön, joka käytti tätä tietoa omaksi tappiokseen.

»Hallitus on onnistunut saamaan 100 miljoonan dollarin pitkäaikaisen lainan.» Tällainen oli ensimmäinen uutinen. Ruotsalaiset lehdet sen ensin julkaisivat. Ei päästy tutkimuksillakaan selville, mistä ne olivat tiedot saaneet. Pahoiteltiin vain ja valiteltiin hallitusrakennuksen hataroita seiniä, koska niitten läpi voi kuulla asioita.

Ulkomaan rahan kurssin nopea nousu oli kyennyt kaatamaan yhden pankin. Ja nopea lasku kaatoi kolme. Kukaan ei voinut niiden asioita järjestää. Konkurssit olivatkin loistavia. Koko Suomen liike-elämä natisi liitteissään. Hinnat laskivat pitkin linjaa.

Oli tosin tiedossa, että suomalaisella rahalla keinotellaan, mutta kukaan ei uskonut, että Suomessa olisi niin paljon ulkomaista rahaa. Varsinkin helsinkiläiset pankkiirifirmat, ja niitten etunenässä juutalaisten omistamat, omistivat meikäläisiin oloihin verraten suuria summia.

Suomen markka kohosi noin 50 %:lla yhtenä päivänä. Suomen Pankki yritti näin jyrkkää nousua estää, mutta liike-elämä oli jo sotavuodet ollut epäterveellisen keinottelun pohjalla ja hermostuneisuus oli niin suuri, että tätä heikkoa varoitusta ei kuultu eikä ymmärretty. Pankit, pankkiirit, kauppiaat, keinottelijat, yksityiset — kaikki halusivat vain myydä hallussaan olevan ulkomaisen rahan. Suomen Pankin täytyi painaa kurssia.

Tästä kaikesta ei Apeli Penttilä tiennyt mitään. Hän vain laski, piirusti ja puhui suunnitelmistaan amerikkalaisille ostajilleen, väliin aina lepuuttaen ja oikaisten kieltään. Sillä suomalaisen, ja eritoten hämäläisen, luonnostaan kankea kieli oli taittua, kun sitä yritti vääntää englanninkieleen ja vielä vaikeampaan amerikkalaiseen murteeseen. Jotenkuten tultiin toimeen, käytettiin niin paljon kuin suinkin käsiä, numeroita ja piirustusta. Säästettiin sanoja.

Valtameri jättiläinen piirsi horjumatta vakoaan liikkuvaan elementtiin. Laivalla elettiin ikävän pelossa. Huvitteluun tottuneet ihmiset eivät tahtoneet tavoistaan luopua hetkeksikään.

Kolme loistohyttien matkustajaa eivät ottaneet osaa toisten ilonpitoon. Uteliaat naismatkustajat tiedustelivat kapteenilta syytä siihen. Kapteeni vuorostaan tiedusteli, onko herrojen ikävä vai mikä lienee syytä, kun eivät ota osaa seuraelämään.

»Meillä ei, ikävä kyllä, ole siihen aikaa», vastasi mr Hoover.

Kapteeni tyytyi saamaansa selitykseen.

Laivan langattoman sähkölennättimen virkamiehet tiesivät näistä salaperäisistä matkustajista enemmän. Vanhin heistä mainitsi toimessaan lähettäneensä kaikenlaisia sähkösanomia, rakkaudentunnustuksia, rukkasia ja myönteisiä vastauksia, mutta kokonaisia tehtaan yksityiskohtaisia rakennussuunnitelmia ei hän ennen ollut lähettänyt.

Suomessa menivät asiat yhä hullummin. Markan nousu ulkomaan rahoihin verrattuna alkoi vaikuttaa: tavaranhintojen laskua. Ostohalu lakkasi. Kukaan ei ostanut mitään, odottaen vielä suurempaa laskua.

Romahduksia tuli. Viisi maan suurinta tukkuliikettä lakkautti maksunsa. Osuusliikkeitten tilasta oli liikkeellä mitä hurjimpia historioita.

Neljäntenä päivänä tuon tuhoatuottavan uutisen julkaisusta kumottiin virallisesti huhut ulkomaan lainan saannista. Se tuli liian myöhään. Epätietoisuus kasvoi. Yksi ja toinen tieto tuli julkisuuteen.

Hallitus oli suorittanut Saksalle menevän apukorvauksen dollareissa. Armeijan tarvetilaukset olivat suoritettut — dollareissa. Kansainliiton jäsenmaksu oli suoritettu myöskin dollareissa. Siinä tietoja, joita ei kumottu eikä voitu kumota.

Suomen rahamiehet ja suurpankkien johtajat allekirjoittivat »avoimen kirjeen», jossa kehoitettiin levollisuuteen ja olemaan uskomatta epämääräisistä lähteistä peräisin olevia huhuja. Odotettiin rauhallisempia päiviä — ja erehdyttiin.

Viidennen päivän aamuna saapuu tieto, että rahamme kysyntä New Yorkissa oli kasvanut ja sen arvo noussut, joten viimeinen noteeraus oli 100 mk: 5 dollaria.

Se oli kuin viimeinen naula suomalaisen liike-elämän ruumiskirstuun.

Kymmeniä maamme tehtaita suljettiin. Ilmoitettiin varastojen olevan valmiita tuotteita täynnä. Tukkukauppiaat yrittivät peruutella tilauksiaan. Samaan aikaan he mobilisoivat kaikki konttoristinsa kauppatkustajiksi. Myyminen oli nyt heidän tunnuslauseensa.

Vähittäiskauppiaat olivat tukalassa asemassa. Toisaalta täytyi heidän pitää kiinni ostajista, olla heille kohteliaita, toisaalta päästä eroon maanvaivana liikkuvista kauppatkustajista ja olla mitään ostamatta.

Maataloustuotteitten hinnat laskivat alle puolen tuotantokustannuksista. Maataviljelevä väestö oli kenties toivottomimmassa asemassa. Sopimukset työväen kanssa ovat vuoden kestäviä, jotavastoin tuotteitten hinnat jos mitkään ovat päivän noteerauksesta riippuvat. Tämä koskee pääasiassa karjantuotteita eli maataloustuotteiden sitä osaa, josta maamies saa käyttörahasa.

Työttömien luku lisääntyi hirveästi. Sota-aikana suuriin tuloihin tottunut työväki oli heti toivottomassa tilassa.

Sanomalehdistö rajoittui ensimmäisinä päivinä julkaisemaan ainoastaan uutisluontoisia pätkiä taloudellisesta romahduksesta.

Ensimmäinen johtava kirjoitus oli Helsingin Sanomissa. Siinä koetettiin hakea syytä ulkomaisesta keinottelusta. Syyte hallituksen osallisuudesta torjuttiin jyrkästi. Hallituksessa olivat keskustan miehet.

Ruotsalaiset lehdet heti yksimielisesti puhalsivat pasuunaan: »Hallituksen kykenemättömyyden syy.»

Uusi Suomi valtioviisaasti ei sanonut vielä mitään, vaan vaati moratorion julkaisemista ja tuontikieltoa.

Sosialidemokraatti pärrytti isoa rumpua: »Porvarit kenkuilevat.»

Suomen Työmies, joka vihdoinkin hallituksen toimesta oli kuudeksi kuukaudeksi lakkautettu, katsoi etsikköaikansa tulleen, julkaisi vastoin lakkauttamiskieltoa punaiselle paperille painetun numeron, kuten edeltjänsäkin Työmies, ja julisti kehoituksen: »Kaikille, kaikille, kaikille! Porvarien valta luhistuu, vapaa työväki ottakoon tehtaat ja kaikki tuotantolaitokset käsiinsä. Perustettakoon heti työmiesneuvostoja yli maan. Tuomitkaa sortajanne, porvarit! Niitten on kaikki syy. Eläköön kommunismi!»

Aika olikin otollinen. Suuri palo syttyi.

Neuvostoja perustettiin ympäri maata. Ainakin kaksisataa työmiesneuvostoa oli yht'aikaa antamassa määräyksiä, joita kaikkien kansalaisten tuli totella.

Suomi näytti olevan tuomittu.

Mutta Suomi-äidillä on sellainen turva, johon se hädän hetkellä voi turvata. Suomi-äidillä on sen oma poika — talonpoika. Talonpoika taasen nousi ja järjestys palasi. Kahden päivän päästä oli sataviisikymmentätuhatta suojeluskuntalaista aseissa. Verisiä yhteenottoja vältettiin. Ainoastaan Viipurissa täytyi turvautua aseihin. Vanha Torkkelin linna oli vielä kerran vallattava.

Hallituksellekin ilmaantui taasen selkärankaa. Se antoi määräyksen: »Tehtaat ovat heti pantavat käyntiin ja käytettävät toistaiseksi, vähimmässä tapauksessa kaksi viikkoa. Kaksoisraide Riihimäki—Tampere rakennettava. Suunnitellut koskivoima-asetat Oulun ja Vuoksen joissa heti aloitettavat.»

Vuoden 1917 kokemuksista oli opittu. Työt pantiin käyntiin.

Eduskuntaa ei kutsuttu koolle.

Sanomalehdistö rähisi kautta linjan: »Hallitus tekee laittomuuksia.» Mutta hallitus tiesi, että jos tuo kaksisatapäinen jarruttava ja välikysymyksiä tekevä hallitsijakunta kutsutaan koolle, niin siitä ei ole kuin vastusta. Odottakoot helmikuuhun, silloin on heidän aikansa. Nyt tarvitaan työtä, ei suunsoittoa. »Hätä ei lue lakia!» huomautti sotaministeri, entinen kansakoulunopettaja, sanomalehdenhaastattelijalle, ja se oli kaikki, mitä hallituksesta päätettiin julkisuuteen.

Kansan järkevempi aines hyväksyi hallituksen menettelyn.

Toiset huusivat: »Isänmaan petturit!» Mutta eivät suuret sanat ole milloinkaan suuta halkaisseet.

VII.

Mahtavana höyrysi valtamerilaiva Hudson-jokeen. Sen suuruuden tajusi vasta sitten, kun tuli toisia laivoja vastaan tai ajoi sen sivulle. Mitat olivat niin suuret, että niitä ei ilman muuta käsittänyt, vaan täytyi saada vertailukohtia. Kuin sonni lammaskarjassa oli Atlantin jättiläinen toisten satamassa olevien laivojen rinnalla.

Uskomattoman nopea oli matkustajien toimittaminen maihin. Tullikäsittely, jos siitä ollenkaan voidaan puhua, oli varsin ylimalkainen. Onhan se ymmärrettävääkin. Mitäpä sellainen maa tarvitsee ankaraa tullia, johon ei mitään tuoda. Korkeintaan jokin Europasta ostettu vanha harvinaisuus.

Penttilä oli vähällä joutua päästään pyörälle. Olihan hän ennen sotaa nähnyt m.m. Berliinin erinomaisen järjestyksen. Mutta New Yorkissa ei näennäisesti ollut mitään järjestystä. Valtamerilaivaa oli vastaanottamassa arviolta tuhat erilaista huutavaa, viittoilevaa, kiroilevaa ja tuuppivaa rähisijää eli agenttia. Jokainen kauppassi, kuka huoneita, kuka kengänmustetta ja mitä mikin. Kaikki eri ääniasteet olivat edustettuina. Kukin huutaja koetti voittaa naapurinsa.

Miltei loputon jono autoja oli odottamassa. Siinä oli yksityisiä loistoautoja ja tavallisia taksa-autoja. Miten löytää omansa tai yleensä päästä mihinkään autoon?

Mutta epäjärjestys oli vain näennäinen. Keskellä katuja seisoi poliisi kuin kivistä veistettynä. Hänen viittauksestaan siirtyi kolme autoa kerrallaan määräpaikkoihin. Ja samoin lähtivät ne edelleen, seisahdettuaan tuskin sekunnin. Ellei matkustaja ollut ennättänyt nousta vaunuun, niin se oli hänen asiansa. Kenelläkään ei ollut aikaa enää huolehtia hänestä. Alta pois, toiset tulevat tilalle! on tunnussana ja se näkyy kaikkialla.

Penttilä oli ollut hiukan huolissaan, miten järjestää elämänsä vieraassa kaupungissa. Hän oli kuullut kaikenlaisia ryövärihistorioita tämän maailman suurimman kaupungin elämästä.

Mutta huoli oli kuitenkin aivan tarpeeton. Kaikki oli etukäteen huolehdittu. Auto odotti tullihuoneen edustalla olevassa jonossa. Palvelija heitti yhdellä nykäyksellä kolme suurta matkalaukkua auton katolle. Miehet hyppäsivät tottuneesti kuin palosotilaat. Penttilä vedettiin ja työnnettiin vaunuun. Auto nytkähti ja tempautui samassa sellaiseen vauhtiin, että Helsingissä olisi yleisö kirkunut. Mutta se kuului järjestykseen. Ellet mennyt eteenpäin ja tuimasti, niin jäit jalkoihin ja tulit yliajetuksi. Se on amerikkalaista kurssia.

Paikka, johon Penttilä seuralaisineen ajoi, ei ollut mikään hotelli. Pikemmin se oli suuri konttorirakennus. Sitäpaitsi oli talo noin keskinkertaisen korkea, vain 18-kerroksinen.

Hissi kulki sellaisella nopeudella, että täytyy ihmetellä, ettei tapaturmia satu. Mutta eihän hissikorista mihinkään putoamaan pääse.

Penttilä johdettiin 14. tai 15. kerrokseen. Oli vaikeata lukea ohikiitäviä kerroksia. Huoneisto oli kalustettu omituisesti nuorenmiehen tarpeita silmälläpitäen. Siinä oli makuuhuone, ruokahuone

ja herranhuone. Makuuhuone kalustoineen oli yksityiskohtia myöten täydellinen ja muurilla varustettu. Kaikki tarpeet oli huolehdittu. Saapaspihti ja hammasharjakin olivat paikallaan, puhumattakaan silkkitäikeistä ja untuvapieluksista.

Ruokailuhuoneen kalusto oli tummaa tammea. Penttilä oli ihmeissään, mitä hän tekee ruokahuoneella, kun ei ole keittäjää eikä edes keittiötä. Tietysti hän syö ulkona kaupungilla.

Työhuone oli suuri. Kalustona oli kirjoituspöytä, valtavan suuri, sekä samoin mittasuhtein piirustuspöytä sekä erilaisia kojeita. Penttilä ei ollut milloinkaan nähnyt näin täydellistä konttorikoneistoa, niin hyvin piirustuskonttorin kuin liikekonttorinkin tarpeita. Mutta puuttui — puhelin. Penttilä ajatteli sen olevan jotakin uutta lajia ja ettei hän osaa erottaa sitä muista koneista. Mutta etsiminen ei tuottanut mitään tulosta. Yksi ainoa soittokellon nappula oli. Tarkalleen näkyi olevan senkin apu määrätty. »Palvelija», oli siinä. — »Hauska tietää», tuumi Penttilä, »että minulla on oma palvelija.»

»Jos mr Penttilä haluaa, ruoka odottaa», ilmoitti niin presidentti Wilsonin näköinen palvelija, että Penttilän teki mieli kysyä, mihin ovat joutuneet ne kuuluisat neljätoista pykälää. Miehellä oli sellaiset leukaperät, että paremmista pihdeistä ei ole apua.

Hiukan siistittyään söi Penttilä hyvän, ilmeisesti jostakin ravintolasta tuodun päivällisen.

Työnteko alkoi. Se oli tyyntä, loputonta aherrusta. Penttilä tunsu elävänsä, mutta samalla hän tunsu olevansa häkkiin suljettu lintu, jolle kannettiin muualta ruoka ja josta otettiin ulos hengen tuotteita. Hän loi ajatuksia. Konekirjoittajatar istui aina valmiina kirjoittamaan, jos joitakin muistiinpanoja tarvittiin. Tosin niitä tarvittiin verraten harvoin, sillä Penttilä puhui miltei aina puhelukoneeseen. Rullien vaihto oli neidin suurimpana huolena.

Palvelija ilmoitti mr Stillwellin ja mr Hooverin. Penttilä tapasi ensi kerran yhtiön perustajan, miehen, joka rahallisesti seisoj kaiken takana, miehen, joka on uskaltanut ja joka on ollut kaukonäköinen ryhtymään yritykseen, johon 'vanhassa maailmassa' ei kukaan ollut ryhtynyt.

Mr Stillwell oli pitkä, laiha, suoraryhtinen, sileänaamainen 45—50-vuotias mies. Ei puvusta eikä puhetavasta huomannut mitään erikoista, mutta mahdollisesti silmistä huomasi, että siinä on mies, joka tuntee arvonsa ja valtansa.

Mr Hoover esitteli. Ilman pienintäkään muodollisuutta ryhtyivät herrat keskustelemaan keksinnöistä ja tehtaasta.

Stillwell ja Penttilä tunsivat toisensa samanvoimaisiksi. Stillwell omisti pääoman, jolla Penttilän hengen tuotteet voitiin saattaa palvelemaan käytännöllistä elämää.

Neuvottelu oli perustavaa laatua. Järjestelmällisesti käytiin läpi kaikki raaka-aineita, keksintöjä, tehdasta, kauppaan laskemista ja tulevaa kilpailua koskevat seikat. Penttilälle tehtiin selvää siitä, mitä oli jo tehty. Suunniteltiin, mitä lähimmässä tulevaisuudessa tehdään. Kaikki kävi täydellisessä yhteisymmärryksessä.

Penttilä tiedusteli, onko tarpeellinen voimamäärä varattu sekä rakenteella olevan tehtaan että myytävän voiman varalta. Mr Stillwell ilmoitti, hiukan empien, että hän on varannut heti käytettäväksi Niagaran voimasta 30 tuhatta kilowattia, mikä vastaa noin 40 tuhatta hevosvoimaa. Penttilä piti lukuja aivan liian pieninä. Sovittiinkin lopulta, että varataan 3 kuukauden päästä 300 tuhatta kilowattia sekä vuoden päästä 3 miljoonaa.

Summat olivat melko suuria. Voimamäärä, jonka Penttilä oli vaatinut 3 kuukauden päästä tarvittavaksi, vastasi noin kahta Imatran voimamäärää ja oli 8 kertaa suurempi kuin kaikkien Suomen rautateiden tarvitsema voima.

Moisen voiman sijoittaminen kolmen kuukauden päästä vaatii työtä, paljon järjestelmällistä ja tuottavaa työtä.

Sovittiin osittaisesta työnjaosta. Stillwell otti huolehtiakseen yhtiön rahallisen ja kaupallisen puolen sekä ulospäin-edustuksen ja reklaamin. Insinööri Foss huolehti voiman saannista, Penttilä keksinnön täytäntöönpanosta ja Hoover tehtaan rakentamisesta. Jokainen sai ottaa tarpeelliset insinööriapulaiset.

Penttilä sai lähimmiksi apulaisikseen nuoren, tuskin 24 täyttäneen, hintelän englantilaisen insinöörin Steadin sekä erään amerikkalaistuneen saksalaisen insinöörin Fritz Hertzin.

Näitten herrojen kohtaloa ei Penttilä kadehtinut. Sillä itse hän ei voinut lähteä huoneistaan päivä-, jopa viikkokausiin. Piti suunnitella koneita, tilata, riidellä, tinkiä toimitusajoista, neuvotella ja taas suunnitella. Siinä kului hänen päivästään vähintään 15 tuntia, väliin 18, jopa 20:kin. Apulaisten tehtäväksi jäi valvoa, miten tilaukset suoritettiin ajallaan ja laadulleen, tiedoittaa, miten tehtaan rakennus edistyi. Penttilä hankki konttoriinsa elävienkuvien koneen, jotta hän voi valvoa itse mahdollisimman tarkkaan tehtaan rakentamista ja edistymistä tarvitsematta tuhlata aikaa kulkemiseen.

VIII.

Suomessa olivat olot tasaantuneet, vaan eivät parantuneet. Tasaantuneet siinä muodossa, että jokainen alkoi ymmärtää uuden ajanjakson suursodan jäljestä alkaneen. Hinnat laskivat puoleen siitä, mitä olivat olleet kolme viikkoa sitten. Juutalaisetkin alkoivat hermostua. Kuin koiperhoset lentelivät he kautta maan koettaen myydä kangasvarastojaan.

Työpalkkoja alennettiin hallituksen luvalla 40 %. Yhä useammat tehtaat anoivat erioikeutta panna tehtaansa seisomaan. Sitä ei vielä kenellekään myönnetty. Hallitus lupasi ottaa osaa tappioihin, jos ne nousevat neljännekseen edellisen vuoden voitosta.

Ruotsissa katseltiin ihmetyksellä Suomen rahan jyrkkää arvonnousua. Ruotsalaiset rahamiehet yrittivät yhä edelleen hallita Suomen markkaa ansaitakseen suuria kurssivoittoja. Ajan pyörä oli kuitenkin pyörähtänyt yli heidän laskelmiensa. Suomi oli yhdellä iskulla vapautunut Ruotsin rahamaailman holhouksesta.

Suomen Pankki avasi haarakonttorin Lontoossa ja New Yorkissa. Lontoon-konttori täytyi tosin pian sulkea, sillä Englannin olot olivat niin epävarmoja, että suuremman rahamäärän pitämistä siellä pidettiin tarpeettomana uhkarohkeutena. Rahamaailman keskipiste oli siirtynyt valtameren toiselle rannalle, joten pankin olo ja edistyminen ei enää lainkaan riippunut Englannista.

Surkeimmassa asemassa olivat ahvenanmaalaiset. He olivat, harhaan kiihoitettuina, muuttaneet kaiken irtaimen omaisuutensa rahaksi, Ruotsin kruunuiksi. Tällä rahalla luulivat he voivansa ansaita yhä edelleen, kuten olivat ansainneet kurssin mennessä markalle epäedulliseen suuntaan. Nyt menettivät he tuntuvia osia omaisuudestaan. Tuolla pienellä saariryhmällä tapahtuikin täydellinen politiikan muutos. Ystävyysaurinko vanhaa emämaata kohtaan sammui kuin syksyinen päivä. Suomen hallitukselta aottiin, että se lunastaisi ahvenanmaalaisten kruunut 12:50 markalla, jolla he muka olivat ne ostaneet. Hallitus hylkäsi anomuksen, ja ahvenanmaalaiset tuuliviirit saivat alkaa virren maailman pahuudesta ja petollisuudesta.

Suomen ulkomaankauppa lakkasi miltei kokonaan. Liikemiesmaailmalla oli katovuosi.

IX.

New York valmistui vastaanottamaan talvea. Rahamaailman edustajat palasivat maatiloiltaan ja kesäasunnoiltaan. Reumatismiset raharuhtinaat suunnittelivat muuttoa talviasunnoilleen Floridaan. Nuoriso iloitsi pääsystä Pariisiin.

Syyskuukauden ensimmäinen suuri juhla oli määrätty ja aiottiin aloittaa Metropolitan-oopperan ensiesityksellä sekä jatkaa loistavalla juhlasarjalla. Oopperassa esiintyisivät näyttämöllä laulumaailman kuuluisuudet ja vanha musiikki, katsomossa New Yorkin kuuluisuudet ja uusimmat muodit.

Penttilä oli saanut käsistään ensimmäiset, suurimmat työt. Konetilaukset olivat tehdyt, mutta toimitusaikaa oli täytynyt myöntää, vaikka vähänkin, eivätkä tehtaat olleet ennättäneet vielä mitään toimittaa. Penttilällä oli pieni levon hetki, hengähtämisaika.

Hän päätti pukeutua uudelleen. Hänen eurollalainen vaatetuksensa oli hiukan vieraskuusiainen ja jo kulunutkin. Vaikka eihän tässä talossa tarvinnut ulkoilmaa varten pukeutua, sillä Penttilä ei ollut vielä kertaakaan käynyt kaupungilla.

Ins. Hertz tarjoutui oppaaksi. Penttilä piti tarjousta turhana, mutta huomasi myöhemmin, että opas oli varsin tarpeen.

Ensi työksi päätettiin käydä hankkimassa tarpeelliset pukutarpeet Penttilälle. Hertz tiesi, mistä niitä saa. Autolla he ajoivat eräeseen kauppaan. He laskivat vaunullaan suoraan liikkeeseen sisään. Eikä se ollutkaan mikään tavallinen sekatavarakauppa, vaan kokonainen pieni kaupunki kauppoja, tosin yhtä ainoata liikettä. Sitäpaitsi auton jättäminen kadulle olisi ollut sula mahdollisuus. Sen olisi vinha katuliikenne temmannut mukaansa.

Ilmoitettuaan tarpeensa vietiin heidät pieneen sivuhuoneeseen, josta puuttui yksi seinä. Puuttuvan seinän tilalle siirrettiin jonkinlainen tavaravaunu. Penttilä valitsi kankaan, ja vaatteiden mitta otettiin heti. Paikalle siirrettyssä tavaravaunussa oli kaikkia tarpeita, mitä nykyajan mies puvustoonsa tarvitsee, kultaisista rintanapeista kengän yöikaisijaan asti.

Penttilän vielä valikoidessa tarpeitaan tuli räättäli koettamaan takkia. Penttilä hämmästyi. Miten hän niin kauan oli täällä viipynyt? Hän vilkaisi kelloaan ja totesi lähteneensä huoneestaan kaupungille kolme neljännestuntia sitten.

Ins. Hertz antoi lähettää tavarat omalla nimellään, mutta Penttilän asuntoon. Suomalaisesta tuntui moinen menettely hiukan omituiselta, mutta Hertz selitti, että joku sanomalehden reporterit olisi voinut kuulla Penttilän nimen, ja silloin he olisivat olleet pääsemättömissä. Tavarat luvattiin tuoda parin tunnin kuluttua.

Amerikkalainen ravintola-elämä hämmästytti eurollaista. Orkesteri soitti jossakin, mutta mitä — sitä oli mahdoton kuulla. Tosin ravintolan mittasuhteetkin olivat valtavat, mutta suurenmoinen oli myös meteli, jonka vieraat aiheuttivat. Mitä julkeimmin kirkuivat vieraat voittaakseen naapurin äänen tai saadakseen suunvuoroa. Tilaukset karjuttiin tarjoilijan korvaan pahemmin kuin korpraali ärjyy nahkapojalle, ja keskustelu pöytäkumppanien kanssa muistutti hukkuvan avunhuutoääntä. Silti voi keskustella aivan salaisista asioista, sillä kenelläkään ei ollut aikaa kuunnella toistaan. Jokainen nimittäin huusi samalla tavalla.

Parisen tuntia ajettiin pitkin katuja ainaisessa autojonossa ennen kotiinpalaamista.

Asunnossa odotti Penttilää kutsu Metropolitan-oopperaan herrasväki Stillwellin aitioon. Hertz ilmoitti, että tästä kutsusta moni amerikkalainen olisi maksanut miljoonan. Penttilä olisi mieluummin ollut menemättä.

Täsmälleen oopperan alkamisaikaan astui Penttilä Stillwellin aitioon. Se oli kirkkaasti valaistu, mutta tyhjä. Penttilä otti paikan aition peränurkasta.

Äkkiä syöksyi aitioon mies. Hän kysyi Penttilältä, kuka hän on ja mitä tekee täällä. Penttilä luuli, että mies on teatterin palveluskuntaa, ja näytti lippuaan. Mies ei hellittänyt, vaan tiukkasi yhäti Penttilän nimeä.

Varmaan sanomalehtimies! Ja se olikin oikeaan arvattu.

Sanomalehtimies laski: Outo mies Stillwellin aitiossa ei istu suotta, hänen täytyy olla joku kuuluisuus tai mies, joka tulee siksi. Sitäpaitsi Stillwellin konttorista on viime aikoina kerrottu yhtä ja toista salaperäistä, ja kaiken lisäksi rakennetaan New Yorkin valtioon, Albanan kaupungista hiukan etelään, suurta tehdasta, jonka rakentamisessa ei säästetä rahaa, vaan aikaa, eikä julkisuudessa ole lainkaan tietoa, mitä noin suurisuuntaisessa tehtaassa aletaan valmistaa. Tiedetään vain, että Stillwell sitä rakennuttaa. Koetetaanpa saada selville, jos vieras tietää jotakin.

Penttilä puolestaan laski: Ensimmäinen amerikkalainen sanomalehtimies, jonka tapaan. Koetetaanpa, mitä hän kestää.

Tulos: Päästäkseen miehestä eroon itseään paljastamatta oli Penttilän pakko heittää reportteri aition ovesta ulos.

Näytös alkoi.

Penttilä näki edessään permannolla tuhansia päitä, jotka hämärässä valaistuksessa näyttivät harmailta kivenmukuloilta jossakin kiviröykkiössä kaukana Hämeessä. Tämän tasaisen mukulakivimeren yläpuolella erottautui puolivartaloon asti näkyvä, käsiään huitova mies. Kuului soittoa, mutta kun hän ei ymmärtänyt musiikkia, niin ei hän myöskään tajunnut, mitä se oli. Korvia hivelivät ihanat soinnut. Ajatukset alkoivat toimia nykyisyydestä irrallaan.

Tahtomattaan siirtyivät Penttilän ajatukset Suomeen, kotiin, ja ennen kaikkea vanhaan äitiin.

Miten paljon asioita olikaan tapahtunut sitten viime näkemän ja siitäkin asti, kun hän viimeksi äidilleen tietoja itsestään antoi! Turusta hän heitti sähkösanoman rannalle, mutta oli epä tietoista, tuliko sekään perille.

... Leveällä kehruutuolillaan istuen soudattaa äiti poikansa poikaa. On elokuun lauantai-ilta. Talon väki on vielä ulkona askareillaan, vaikka aurinko jo alkaa metsänlatvojen välistä kurkistella. Talon nuorimmaisen iltalevon aika on tullut. Mummu panee pieluksen pojalle peitoksi, pistää korkkipäisen tutin suuhun, ottaa sukankutimensa ja jalallaan »vakua» heiluttaen alkaa laulaa kimakalla, vanhan naisen äänellä ja nuotilla:

»Ei taivaass' ole kuolon vaaraa,
ei kyneleitä, yötäkään...»

Sävel herätti Penttilän. Eihän hän ollutkaan hämäläistalon pirtissä kuuntelemassa äitinsä kehtolaulua, vaan New Yorkissa, Metropolitan-oopperassa kuuntelemassa jonkin hänelle tuntemattoman oopperan alkusoittoa. Mikä ero, mutta mikä yhtäläisyys sittenkin! Henkistä selkänöjaa, henkistä turvaa tunsikin hän saavansa musiikista sekä kotimuistoistaan, ja sitä hän me kaikinkin elämän polulla tarvitsemme.

Ensimmäisen näytöksen lopulla saapuivat mr Stillwell ja hänen tyttärensä Elise, dollariprinsessa. Penttilä oli joskus kuullut puhuttavan sellaisista, ja nyt istuivat he rinnakkain ja keskustellen aivan kuin samanarvoiset ainakin. Mutta he olivatkin maassa, jossa työtä arvostetaan.

Näytöksen loputtua tähtäsi ainakin tuhat ihmistä kiikarinsa Stillwellin aitioon voidakseen nähdä, onko muudan Amerikan rikkaimmista miehistä saapunut ja miten hänen ainoa tyttärensä on puettu.

Niin! Elisen puku. Penttilä ei tiennyt, mitä kangasta se oli vai oliko se kangasta ollenkaan — sanan tavallisessa merkityksessä. Mieluummin hän olisi sanonut sen olevan jotakin metallikudosta ja maksavan summan, jota Hämeessä olisi pidetty saavuttamattomana omaisuutena.

Elise jutteli miellyttävästi, tosin jonnin joutavista asioista. Tytär ei tuntunut olevan isänsä uskottu. Penttilää hän piti ulkomaalaisena merkillisyytenä. Varmaan olisi hän pitänyt samanlaisena erikoisväristä paratiisilintua tai opetettua jääkarhun penikkaa. Isäänsä tytär palvoi ja hyväili.

Penttilä vaipui toisen näytöksen ajalla ajatuksiinsa. Hän ajatteli naista ja elämäänsä. Olisi tosiaan hauskaa, kun olisi vaimo ja perhe. Tuollainen tytär...

Ettäkö Penttilä olisi rakastunut Eliseen? Kaukana siitä. Hän ajatteli vain, miten hän on yksin maailmassa. Ellei äitiä olisi, ei enää kukaan maailmassa iloitsisi hänen onnestaan tai surisi hänen onnettomuudestaan, Amerikassa tuntuu ihminen tulevan hentomieliseksi. Penttilällä ei milloinkaan ennen ollut ollut moisia ajatuksia.

Hän vietti unettoman yön, tietääkseen ensimmäisen elämässään.

Vietetty vapaapäivä kosti itsensä. Onnettomuuden sanoma seurasi toistaan koko seuraavan päivän.

Hoover ilmoitti tehtaalla yhden seinän sortuneen ja pyysi lisää aikaa kolme päivää.

Penttilän englantilainen apulaisinsinööri tiedoitti, että akkumulaattoreihin tarvittavat posliiniosat

olivat kelpaamattomia. Penttilä vastasi: »Peruuttakaa sopimus.» Filadelfian konepajoissa oli puhjennut lakko. Stillwell pyysi Penttilän puheilleen. »Kilpailu on alkanut. Ford on alentanut automobiilien hintaa 25 %. Samaten on bentsiinin hinta laskenut. Valtio on päättänyt 100 uuden lentokoneen kaupan. Meidät on paljastettu.»

Penttilä voitti oman itsensä. »Voitamme sittenkin», olivat hänen vastaussanansa.

Kilpailu on paras elämän kannustaja. Stillwell & Co Ltd. astui julkiseen elämään. Se osti ensi työkseen erään posliinitehtaan sekä suuren filadelfialaisen sähkömoottoritehtaan osake-enemmistön, ja alkoi rakentaa suurisuuntaista kulkuneuvotehdasta.

Kaikki yhtiön johtajat tekivät miltei pyöreitä päiviä. Apulaisinsinööri kirjoitti kätensä väsyksiin sähkösanomia. Hoover raivosi arkkitehdeille ja rakennusmestareilleen. Stillwell teki sitoumuksia rahamiesten, tehtailijain, lentourheilijain, eläväinkuvain yhtiöitten, kauppaministerin ja monien muitten tunnettujen ja tuntemattomain kanssa. Hän antoi toisinaan tietoja sanomalehdille, toisinaan heittäi ulos haastattelijat. Foss oli hävinnyt. Tiedettiin vain hänen matkustaneen Etelä-Amerikkaan. Hertz oli aivan käheä. Hän oli huutanut puhelukoneeseen Penttilän määräyksiä ja neuvoja amerikkalaiselle ymmärrettävällä kielellä.

Filadelfialainen moottoritehdas oli pantu käyntiin. Penttilä lähti itse tarkastamaan ensimmäisten moottorien valmistusta. Oli määrä aloittaa kilpailu kulkuneuvoilla, ja aluksi valmistettiin pieniä, tavalliseen polkupyörään kiinnitettäviä voimakoneita. Keksintö oli Penttilän ja suoranainen »Suomi»-patentin jatko. Moottorin salaisuus oli siinä, että se kykeni automaattisesti järjestämään tarvitsemansa virran, eikä siten kuluttanut sähköä suotta. Tehdas kykeni saamaan alussa valmiiksi 500 moottoria päivässä. Penttilä oli tuloksiin tyytyväinen. Akkumulaattoritehtaan valmistuttua olisi hänellä 50000 moottoria valmiina.

Penttilä näännytti konekirjoittajattarensa. Tyttörukka nukahti tuoliinsa saatuaan hetkisen lepoa. Tällöin huomasi mies erehtyneensä. — Hänen pitää järjestää vuorot neideille. Toinen on työssä aamupäivän ja toinen iltapäivän.

Penttilä nousi herättääkseen väsyneen menemään kotiinsa. Sievä tyttö! Lyhyenlanta ja lihavahko, ruskea tukka ja hieno hipiä. Siinä nukkuessaan, huulet hiukan auki, oli hän viattoman lapsen näköinen. Penttilä sai hurjan tuuman: suudella noita punaisia huulia. Hän unohti kokonaan itsensä. Työ seurasi harkitsematonta mielijohdetta. — Älkäämme ihmetelkö, vaikka tiedämme useiden, amerikkalaisten liikemiesten olevan naimisissa entisten konekirjoittajattarien kanssa.

Penttilän huulet tuskin koskettivat tytön huulia. Katumus seuraa pahaatyötä. Onneksi tyttö ei herännyt, joten salaisuus jäi yksinomaan Penttilälle. Kiitollisena siitä hän veti palttoon ylleen ja pakeni itseään kadulle.

Jos olet synkässä metsässä ja kuulet miten kaukaista hakkausta tahansa, niin et tunne itseäsi yksinäiseksi. Jos kävelet suurkaupungin katuja ihmisvilinässä, jossa joka minuutti sinua tuupataan milloin yhdeltä, milloin toiselta puolen, niin silloin tunnet olevasi yksin. Penttilä oli yksin New Yorkissa. Mutta paljon yksinäisempi hän tulee olemaan lähtiessään Eurooppaa valloittamaan. Täällä hänellä olivat hänen uskolliset ja työteliäät toverit Stillwell, Hoover, Foss, Stead, Hertz ja monet muut. Ja mikä kaikkein tärkeintä: hänellä oli apunaan tuhannet työhön tottuneet ja työtä tekevät miehet. Se oli apu, jota ilman Amerikka ei olisi Amerikka, vaan jokin muu maa.

Amerikkalainen tekee työtä ja osaa iloita työstä. Mutta ylikultivoitu Eurooppa! Sen sivistyneistö on liika sivistynyttä, se ei enää muista, mitä on työn-ilo. Työmies on ylikiihoitettu eikä tahdo tietää mistään työstä. Hän on unohtanut, että työn tuottama tyydytys on ainoa pysyvä ilo tässä maailmassa.

Penttilä aikoi lähetyssaarnaajaksi vanhaan maailmaan. Se olisi raskas päivätyö. Helpompi olisi mennä hottentottien maahan ja kastaa mustanahkoja siellä.

Seuraavana iltana nukahti konekirjoittajatar taaskin, vaikka hän ei Penttilän mielestä ollutkaan niin rasittunut kuin eilen. Penttilä nousi herättääkseen neidin, mutta oli varustautunut voittamaan itsensä. Silloin hän näki naisen. Neiti ei nukkunutkaan, vaan silloin tällöin kurkisteli pitkien silmäripsiensä välistä, mitä Penttilä tekee. Odotti kai edellisen illan näytöksen uusiintuvan, ja kuten Penttilästä tuntui, hyökätäkseen hänen kimppuunsa, s.o. kaulaansa.

Penttilä oli nyt saanut naiskonekirjoittajasta kyllänsä. Seuraavana aamuna astui pitkä, laiha mr Jackson virkaansa.

X.

Akkumulaattoritehdas oli valmis. Yksityisiä koneita koeteltiin, jotta miehet harjaantuivat niiden käyttöön. Penttilä oli ollut tehtaassa jo 3 vuorokautta hetkeksikään sieltä poistumatta. Lataajaa pantiin juuri paikalleen, ja se oli keksinnön tärkein kohta. Yksinkertainen, mutta hiuksenhieno ja vaarallinen.

Akkumulaattorit valmistettiin kaksinkertaisesta posliinista, väliin oli pantu eboniittilevyt, ja vahvistettiin päältä verkkolasilla. Kansi tehtiin samoin posliinista ja aivan tiivis. Navat, joista patteri purettiin, valmistettiin hopeasta ja niiden kärjet platinasta.

Patterin sisälle pantiin rautapulveria, johon oli hangattu koivuhiili- tai grafiittijauhetta, riippuen siitä, miten suuria sähkömääriä haluttiin säilyttää.

Lataaminen tapahtui erikoisessa koneessa, jota sanottiin »hiireksi». Se oli aivan automaattinen. Suuren, lujasta tammesta tehdyn pyöreän pyörivän pöydän reunassa oleviin suorakaiteen muotoisiin loviin tipahtelivat tarkastetut, valmiit patterit paternosterlaitteesta. Luja joustin puristi patterin aina millimetrilleen samaan kohtaan, ja lataaminen alkoi.

Ilma muodostuu pienen pienistä hiukkasista. Sanottakoon näitä hiukkasia, kuten on sovittu, atoomeiksi. Kun ilmaa puristetaan tarpeeksi, muuttuu se juoksevaksi nesteeksi. Atoomit menevät, ankaran paineen vaikutuksesta, lähemmäs toisiaan ja ilma saa kiinteämmän muodon kuin tavallinen ilma.

Aivan samoin on sähkön laita. Sähkö on kokoonpantu pienen pienistä hiukkasista, paljon pienemmistä kuin mikään muu tunnettu aine. Sähkön hiukkasia nimitetään »elektrooneiksi». Jos sähköä puserretaan tarpeeksi, siirtyvät elektroonit lähemmäs toisiaan ja muodostavat paremmin hallittavan olotilan kuin tavallinen vapaa sähkö. On kuitenkin huomattava, että mikään ulkoapäin tuleva voima ei voi pusertaa sähköhiukkasia kokoon, vaan paine on synnyttävä sähkössä itsessään. — Moni oli ennen Penttilää korottanut virran yhtä korkeaan volttimäärään, mutta ei kukaan ollut päästänyt ampeeria niin runsaasti vaikuttamaan. Penttilä antoi 1 milj. voltin 30 amp. virran painaa akkumulaattoriinsa. Ensimmäiset elektroonit sijoituivat hiili- tai grafiittijauheen avulla pieniin rautajauho-osasiin, täyttäen ne ääriään myöten. Seuraavat asettuivat edellisten viereen niin lähelle, että edellisten täytyi pysähtyä sähkölle ominaisesta liikkeestä. Perästä tulevat sähköhiukkaset pusersivat edellisiään siksi kunnes astia oli aivan täysi, s.o. rautajauheen hiukkaset olivat kokonaan täytetyt.

Grafiitilla hierottuun patteriin, jonka suuruus oli 10 x 5 x 20 sm, mahtui sähköenergiaa niin paljon, että se kykeni kuljettamaan tavallisella maantiellä polkupyörää 30 km tuntinopeudella 10 tuntia. Koivuhiilellä valmistettuna oli patterin vastaanottavaisuus noin 5-kertainen. Virtahäviö akkumulaattorista purettaessa oli noin 2 %.

Patteritehdas oli ollut käynnissä 5 päivää ennenkuin lataaja saatiin koetusvalmiiksi.

Lataajan tarkastus oli määrätty tapahtuvaksi joulukuun 1 p:nä klo 11 ap. Tilaisuuteen saapuivat kaikki Stillwell & Co Ltd:n johtajat. Mr Stillwell oli itse tyttärensä Elisen kanssa. Jokainen tunsi olevansa jännityksessä.

Aamulla Penttilä tunsi itsensä hermostuneeksi, ensi kerran elämässään. Hän tiesi, että kone toimii ja että lataaminen onnistuu, mutta sittenkin! Klo 1/2 11 lähti hän syömään, tarkastettuaan vielä kerran jokaisen ruuvin ja mutterin koko koneessa ja ennen kaikkea ne laitteet, joista virtasi korkea sähköjännitys ja joita hän leikillään nimitti »hiirenhampaiksi».

Täsmälleen klo 11 saapuivat vieraat. Penttilä odotti heitä lataajan vieressä. Herrat tervehtivät hiukan juhlallisina. Koko tehdas oli pysähdyksissä. Kaikki 2000 miestä katselivat jännittyneinä. Penttilä teki muutamalla sanalla selvää koneesta Elise-neidille. Täysin tyynenä hän nousi kumilaatalla eristetylle korokkeelle, kiersi paternoster-laitteen käymään ja »pöydän» tultua täyteen sulki virran.

Olisi kuullut kärpäsen lennon, jos joku olisi kuunnellut, mutta kukaan ei sitä joutanut tekemään. Jokainen katseli lataajaa. Se toimi moitteettomasti. 55 kertaa minuutissa vaihtoi se täytetyn akkumulaattorin tyhjään.

Mr Stillwell katkaisi hiljaisuuden. Hän tarttui Penttilän käteen ja sanoi: »Mr Penttilä! Te olette pannut pisteen maailmanhistorian edellisen luvun loppuun ja aloittanut uuden. Historiassa alkaa nyt 'sähkö-aika'. Sallikaa minun onnitella!» — Toisetkin läsnäolijat onnitelivat Penttilää. Miesten hurratessa ratkesi insinööri Hertz itkemään. Surullisena hän valitti: »Oi miksi ei tämä tapahtunut minun syntymämaassani Baijerissa!»

Penttilä lähti nukkumaan ja nukkui 18 tuntia kylkeä kääntämättä.

XI.

Herättyään totesi Penttilä, että hänen »hiirensä» oli toimittanut hampaillaan voimaa valmiina oleville 50 tuhannelle sähkömoottorille ja odotti nyt lisätyötä.

Akkumulaattoritehdas sai valmiiksi vuorokaudessa 10 tuhatta patteria. Yksi lataaja ennätti täyttää pienempiä pattereja 8 1/2 kertaa sen määrän, mutta suurempia vain noin 1 1/2 kertaa. Vain kahta suuruutta tehtiin, jotta ei lajien erilaisuus tuottaisi hankaluutta enempää valmistettaessa kuin käytännössäkään.

»Suomi»-patentin tuotteita päätettiin laskea kauppaan joulukuun 15 p:nä. Sitä ennen tehtäisiin suurelle yleisölle mahdollisimman vähän selvää keksinnöstä. Amerikkalaisen mielipide, että on parempi tehdä reklaamia aluksi hyvin ja jatkuvasti hiljemmin, hyväksyttiin.

Yhtiön osakkaat pyysivät Penttilää jäämään Amerikkaan. Olisi yhdistetty vanha manner markkina-alueeseen. Palkkaa tarjouduttiin antamaan miljoona dollaria kuussa. Se oli summa, joka Suomen rahaksi muutettuna, ennen Penttilän dollarien sekaantumista markan kurssiin, olisi tehnyt pari miljoonaa markkaa päivältä. Penttilä ei suostunut. Kotimaa ja Europpa kangastelivat hänen työmaanaan. Kuitenkin siksi, kunnes patenttituotteet olivat lasketut yleisön käsiin, päätti hän jäädä Amerikkaan.

Tämä kaksi viikkoa oli hedelmällistä opin ja työtarmon saavuttamisaikaa. Penttilällä ei ollut enää varsinaista työtä omassa alassaan. Patterit säilyttivät kokeissa varauksen täydelleen. Lataaja

toimi moitteettomasti. Työ, joka oli pantu sitoumuksen ehdoksi, oli suoritettu.

Käytettävissään olevan ajan päätti Penttilä käyttää tutustua amerikkalaiseen tehdastyön järjestelyyn niissä tehtaissa, jotka olivat tai tulivat riippuviksi »Suomi»-patentista. Tehtävä oli ylivoimainen, mutta hän tahtoi perehtyä sikäli kuin voi.

Hän ilmoitti Stillwellille koettavansa korottaa erinäisten tehtaitten tuotantokykyä, voidakseen selittää sekaantumisensa asioihin. Peruste hyväksyttiin.

Auto- eli kulkuneuvotehdas, kuten sitä kutsuttiin, oli ensimmäinen, joka sai suomalaisen vieraakseen. Penttilä ihmetteli. Olivathan sähkökulkuneuvon piirustukset hänen. Tehtaan tuotantokyky oli hänen arvioimansa. Mutta nyt katsellessaan tehdasta käynnissä oli hänen varsin vaikea sanoa, mitä hänen ajatuksestaan oli enää jäljellä. Luuranko mahdollisesti, vaan ei muuta. Monet kymmenet patentinarvoiset keksinnöt olivat vaunua rakentamassa. Työtapoja, uusia, nopeita ja varmoja, oli otettu käytäntöön, sellaisia, joista Penttilällä ei ollut tietoa.

Kuka nämä keksinnöt ja parannukset oli tehnyt? Nuo miehet tai heidän työnjohtajansa tai mahdollisesti insinööri. Kukaan ei siitä mahtailut. Jos joku miehistä teki jonkin parannuksen työtapaan tai mahdollisesti koneeseen, jolla esim. tuotanto kasvoi, niin hän sai lisää saman palkan kappaleelta kuin sai ennen parannusta. Täten hän sai korvauksen keksinnöstään heti tuntuvassa muodossa käteensä. Isäntä sai korvausta välillisesti, koska tuotanto kasvoi ja siis hänen ansiomahdollisuutensa kasvoivat samassa suhteessa. Täten liittyivät monet miehet tehtaaseen sellaisilla siteillä, jotka eivät hevillä katkea, ja saivat loistavia palkkoja. Jos palkkoja olisi alennettava kilpailun tai muun seikan tähden, niin se tehtiin numeroilla selväksi tehtaan miesten kantajoukolle, ja ylimeno tapahtui ilman rettelöitä. Terve järki vaikutti ja voitti. Se etu on, kun ei ole ammattipolitikoitsijoita.

Penttilä vietti viisi kallista vuorokauttansa tässä tehtaassa. Tuotanto nousi tosin tänä aikana 200 autolla päivää kohti, mutta hän ei lukenut sitä ansiokseen, vaan laski miesten tottuneen paremmin koneittensa käyttöön.

Moottoritehtaassa oleskeli Penttilä 4 päivää, konepajassa 2, posliinitehtaassa 2. Aika loppui kesken, sillä hänen täytyi päästä selville myöskin amerikkalaisesta reklaaminteosta.

Se oli suurenmoinen osasto. Monta piirtäjää oli jo pitkän ajan valmistellut ilmoituslehtisiä, joita sitten levitettäisiin ympäri Yhdysvaltoja satojatuhansia kappaleita kutakin. Kaksi kielimiestä tarkasti ilmoitustekstin. Ei saanut ilmaantua mitään kielikukkasia. Erilaisia valo ilmoituksia laadittiin ympäri New Yorkia. Monta sataa liikkeitten näyteakkunaa oli vuokrattu. Eläviä-kuvia varten oli otettu kymmenkunta filmiä, joita näyteltäisiin suurimmissa teattereissa. — Kaiken huippuna oli kuitenkin suunniteltu pantavaksi toimeen autokulkue, johon ottaisi osaa 10 tuhatta sähköautoa. Tämä 50 km pituinen autojono ajaisi kaupungilla 50 km:n tuntinopeudella. Poliisipäällikkö kielsi kuitenkin kulkueen — sehän olisi seisauttanut muun liikenteen kulkemiltaan katuosilta tunniksi, ja se ei sopinut. Järjestettiin toisin. Hankittiin ohjaajia ja tarjottiin ilmaista ajelua eteenpäin rientäville amerikkalaisille.

Stillwell oli pannut kaiken vaikutusvaltansa liikkeelle saadakseen armeijan lentokoneitehtaalta viisi keskeneräistä lentokonetta. Ehtona oli, että koneet jätetään armeijalle joulukuun 16 p:nä koneistettuina. Olisi asetettu moottorit ja sähköakkumulaattori myöskin lentokoneisiin, joten olisi joulukuun 15 p:nä voitu kulkea ilmassa, maassa ja vedessä uusilla sähkömoottoreilla. Oli hankittu muutama sata moottorivenettä ja pantu ne kulkemaan sähköllä.

Lentokoneita ei saatu. Postiministerinä istui tarmokas mies ja sitäpaitsi erään suuren polttomoottoritehtailijan vävy. Hän vaikutti niin paljon, että sotaministeri kielsi lentokoneitten antamisen, vaikka ilmailujoukkojen päällikkö antoikin suostumuksensa. Ajatuksesta täytyi luopua. Yksityisiä lentokoneita ei haluttu ottaa ja omia ei ennätetty valmistaa. Sotaministeri määräsi, aito euromalliin, komitean ottamaan selvää mr Stillwellin tarjouksen tarkoitukse mukaisuudesta.

Jouluk. 15. päivä tuli. Oli aika kipakka pakkane amerikkalaisten mielestä, kuulakka lokakuun aamu suomalaisten mittapuulla mitattuna. Amerikkattaret esiintyivät pää ja kaula verhottuina aivan turkiksien sisään, mutta säät paljaina — no, jollei ihan paljaina, niin korkeintaan läpinäkyviin sukkiin verhottuina.

Penttilä lähti kävelemään jalan kaupungille. Jo suhahti ohitse yksi »Suomi»-patentti-auto. Penttilän mieli hytkähti. Siis todellakin valmis! Mutta suuri tähtilippu oli auton perässä. »Miksi ei sinivalkoinen?» pääsi häneltä miltei ääneen. — Niin tosiaan. Keksintö oli pantu täytäntöön Amerikassa amerikkalaisella työllä ja rahalla. Siinä oli kotoisin Suomesta kuitenkin siemen. Ja siemenellä oli nyt se arvo, mikä vanhalla siemenellä on leikkuumiehelle —.

Penttilä harhaili katua ylös, toista alas. Useissa näyteakkunoissa oli hänen kuvansa, ja samalla Stillwellin, Hooverin, Hertzin y.m. kuvat. Eräs akkuna oli järjestetty jonkinlaiseksi maalaissepän pajaksi — ja Penttilä oli siellä takomassa. Alle oli kirjoitettu: »Paikka, jossa 'Suomi'-patentti syntyi.»

Penttilä pysähtyi. Näytteille-asetus oli huolella ja ymmärtämyksellä suoritettu. Paja oli todella sepän paja yksityiskohtia myöten. Oven päällä oli poltettu hevosenkengänkuvakin. Hän tuli ajatelleeksi, oliko asettelija ollut suomalainen vai oliko hänellä ollut tarkka kuva —.

Akkunan taa pysähtyi ihmisiä aina joku silloin tällöin. Pari katupoikaa vaihtoi filosofisia ajatuksia suurista keksijöistä, eivätkä he unohtaneet Penttilääkään, vaikka äänsivät nimen semmoiseksi, ettei itse omistajakaan sitä tuntenut. Hän kääntyi vilkaisemaan poikiin. Silloin toinen pukkasi toista kylkeen ja huusi että: siinähan se! Penttilä oli heti sellaisen huomion esineenä, että jos hän olisi ollut kenkämusteen kauppias, niin olisi hän ollut varsin kiitollinen saavutuksestaan. Nyt

olivat asiat toisin. Hän joutui ensi kerran yleisön, tosin katuyhteisön, huomion esineeksi ja sai siitä kyllänsä. Kun hän vihdoinkin onnistui pujahtamaan sivukadulle, eroon ihmettelijöistään, ilmaantui samainen huutava, pojanveikara hänen eteensä ja vaati viisi dollaria.

»Mistä hyvästä?»

»Minä sinut ensiksi huomasin», selitti poika, luullen, että Penttilä oli seisonut akkunan edessä, jotta reklaami olisi tehnyt paremman vaikutuksen — ja hän oli tehnyt palveluksen huomauttamalla yleisölle.

Poika sai korvatillikan ja korotti vaatimuksensa 20 dollariin, tai muuten lupasi ilmoittaa poliisille. Penttilä, päästäkseen eroon, maksoi, mutisten partaansa: »Maansa lapsi!»

Päivä onnistui täydelleen. Klo 7 aamulla saapui 2000 autoa New Yorkiin, ohjaten matkansa osittain kaupungin laidoilta, osittain työläiskortteleihin. Tarjoten kyyditystä kuljettivat ne South Streetille ja West Streetille työväkeä. Sitten hajaantuivat ne Manhattan-saaren eri osiin. Klo 8 saapui taasen 2000 autoa Downtownin tarpeeksi. Täällä saivat ne aluksi vähän käyttäjiä. Liikemiehellä oli miltei jokaisella oma auto ja kuljettaja. Päivemmällä, kun yhä useammille saatiin selvitettyksi sähköauton helppo käyttö, joten erikoinen kuljettaja on tarpeeton, koska tavallinen palvelija voi hoitaa koneen, alkoi kyyditys vilkastua.

Sanomalehdistö melusi kovasti. Toiset kirjoittivat ylistäen keksintöä. Näistä oli huomattavin World, jotavastoin New York Press tuomitsi, ilmeisesti öljykuninkaan rahoilla, keksinnön suurimmaksi humpuukiksi, mitä pitkään aikaan on suurelle yleisölle syötetty. Vastustus ei kuitenkaan auttanut. Suuren yleisön mielenkiinto oli herännyt. Klo 10 oli myyty 1500 autoa ja uusia tilauksia saapui myyntipaikkoihin niin paljon kuin virkamiehet suinkin ennättivät vastaanottaa.

Vuorolaiva lähti Eurooppaan 15 p:n iltana. Järjestäessään matkatarpeitaan ja raha-asioitaan sekä mennessään laivalle käytti Penttilä umpinaista vaunua säästyäkseen yleisön huomiolta. Laivan lähtiessä satamasta näkyi vielä kauan valoilmoitustaulu, jossa vaihtelivat kaikilla maailman suurilla kielillä sanat: »Sähköauto, 'Suomi'-patentti on voittaja!» Ja suomeksikin! Se oli pienen, pohjoisen tasavaltamme tunnetuksi tekemistä.

Laivalla hankki Penttilä lukeakseen edellisen viikon sanomalehdet. Eihän hän ollut lukenut viimeisen 3 1/2 kuukauden aikana lainkaan sanomalehtiä. Vaikka olisi puhjennut uusi maailmansota, tuskin hän olisi siitä mitään tiennyt.

Mitä kummaa! Pörssilehdessä, Börs Telegraf, kerrottiin, että mr Stillwell on suurissa vaikeuksissa ja huhu kertoi pelättävän pahinta. Penttilä laski lehden pois. — Niinkö? Hän vilkaisi kuitenkin lehden päivämäärää. Se oli jouluk. 8 p. Jaa-ha. Nyt Penttilä ymmärsi rohkeuden, millä Stillwell oli tarttunut »Suomi»-patentin asiaan. Summat olivat niin suuret, että eräs Amerikan rikkaimmista miehistä alkoi horjua niitten johdosta. Jos ei keksintö olisikaan ollut sen arvoinen kuin oli, olisi romahdus ollut ehdoton ja loistava. Mutta nyt! Vaikka Stillwell & Co Ltd. ei saisi muuta voittoa kuin 1/2 centtiä jokaisesta myymästään kilowattituntisähkömäärästä, ja se oli Penttilän mielestä hyvin alhainen arvio, tekisi yhtiön vuosivoitto 127 1/2 miljoonaa dollaria, siis noin 25 % kiinnitetylle osakepääomalle.

Penttilä lähetti mr Stillwellille radiosähkösanoman, jossa hän kiitti kaikesta ystävällisyydestä ja toivotti menestystä sekä ilmoitti hautautuvansa Suomen hankiin, kuten miss Stillwell oli kerran häntä peloittanut.

Seuraavana aamuna tuli vastaussähkösanoma:

»Torjumme kiitoksenne. Esittely onnistunut. Varokaa öljyagenttia laivalla. *Stillwell.*»

Penttilä haukotteli, kaivoi matkalaukustaan laivayhtiöitten aikataulut ja alkoi laskea, ennättääkö hän jouluksi kotiin.

II OSA.

I.

Lyhyt talvipäivä sammui. Tasaisesti kilahteli kulkunen laiskan majatalokaakin lontustaessa kankeilla koivillaan. Arvattavasti isännän vanhaan turkkiin kääriytynyt kyytipoika kyhjötti ajajan paikalla. Mitä lienee miettinyt. Ei puhunut, ei laulanut.

Kyydittävänsä istui Aapeli Penttilä. Yli Atlantin, läpi Englannin ja Ruotsin pysähtymättä rientäneenä saapui hän juuri jouluaattona kotiinsa. Viimeinen taival oli menossa. Tuttuja olivat paikat. — Tämän mäen alla on hevosilla tapana hiukan seisahtaa, tuon suon laidasta hän ampui ensimmäisen jäniksensä, kas, Mikkola on laittanut uudet portintolpat. Tämänlaisia huomioita hän teki. Omituisesti sykähti sydän. Kaikki oli niin rauhallista ja tuttua. Kaikki oli samaa kuin mitä on ollut jo 10, mahdollisesti 100 vuotta.

Hevonen ajoi pihaan. Talonväkeä ei näkynyt. Lienevät jo olleet saunassa. Penttilä riisui turkkinsa tuvan naulaan, kurkisti äitinsä kamariin. Se oli tyhjä. Isäntäväen kamarissa nukutti muori poikansa nuorinta ja puisti Penttilälle nyrkkiään merkiksi, että älä tule, lapsi herää. Se on niin muorien tapaista. Maailma saa kääntyä ylösalaisin, kun ei vain lasta herätetä kesken uniaan.

Oli käyty saunassa. Lasten joulukuuseen oli sidottu kynttilöitä ja paperikoristeita. Jouluruoat,

lanttu- ja perunalaatikat sekä kivivadeissa paistettu kauranryynipuuro oli otettu pois uunista. Miehet panivat tervaksisia puita takkaan ja tekivät pystyvalkean.

Joululla on oma tunnelmansa. Rauhallinen ja tyytyväinen tuntee ihminen olevansa.

Pystyvalkean loisteessa kertoili Penttilä veljensä lapsille vuoroin satua ja totta. Sattumalta hän mainitsi olostaan Amerikassa. Lasten isä kysäisi, että oletkos sinä ollut Amerikassa...

Penttilän äiti kulki lattian poikki ja kuuli vanhimman poikansa kysymyksen. »Mitä pahaa se Aapeli olisi tehnyt, että sen Amerikkaan olisi tarvinnut mennä!» kivahti muori.

Penttilä selitti, että ei sitä kaikkien tarvitse pahaa tehdä joutuakseen Amerikkaan, vaikka yleensä niin luullaan. Selitettyään hiukan käyntinsä tarkoitusta huomasi hän siemenen lankeavan kivikkoon ja rupesi taasen kertomaan tarinoita.

Ennen illallista kävi renki Kustaa antamassa hevosille kauroja ja piika Miina lehmille heiniä jouluillallisen ajaksi. Tapa on sellainen.

Koko talon väki istui pitkän pöydän ympärillä. Leipää, rieskaa, varikoista, kuivaa-, sian- ja lampaanlihaa, syltystä, silliä, peruna- ja lanttulaatikkaa, livekalaa ja paistettua puuroa, siinä illallisruoat. Mutta sitä syötiin niin että nappia täytyi hellittää.

Vielä pöydässä istuttaessa haki muori virsikirjan ja alkoi virren. Sydämensä pohjasta veti jokainen; »Enkeli taivaan...» Mitkään uudet aatteet ja ristiriidat eivät olleet päässeet joulurauhaa rikkomaan.

»Lähtekös Aapeli kirkkoon?» kysyi renkipoika Riku aamulla klo 1/2 4, jolloin piti lähteä, jos mieli joulukirkkoon.

Todellakin! Aapeli lähti. Muori ja hän ottivat väliinsä vällyjen sisään 8-vuotiaan Pentti-pojan. Riku tuli heille kyytimieheksi. Muu talonväki sijoittui toisiin rekiin.

Oli kirkas kuutamoinen. Pakkanen oli hiukan illasta kiristynyt. Lunta oli paljon. Somasti juoksi hevosen varjo päämiehensä rinnalla. Hiljaisuus oli niin majesteettillinen, että ei tehnyt mieli sitä puhelulla häiritä.

Kirkko oli pakaten täynnä väkeä. Kynttilänkäry täytti ilman. Pappi, joka oli huono saarnamies ja näki harvoin sanankuulijoita ympärillään, käytti tilaisuutta hyväkseen: hän saarnasi hartaasti ja pitkään.

Penttilän edessä, seuraavassa penkissä, istui kaksi naista. He olivat tavallisia naisia eikä Penttilän huomio heihin erityisemmin kohdistunut. Äkkiä kallistui nuorempi naisista taaksepäin. Vanhempi hämmästytti sanomattomasti. »Alli pyörtyi!» kuiskasi hän kiihtyneenä.

Penttilä astui arvelematta yli penkin selustan, otti pyörtyneen naisen käsivarsilleen ja kantoi ulos. Keskikäytävällä seisoivat väkeä. Vanhempi nainen, ilmeisesti pahoinvoivan äiti, koetti tehdä tietä.

Penttilä laski kantamuksensa kirkon portilla olevan lyhdyn viereen, koska nainen jo tuntui virkoavan. Raitis ilma teki hyvää. Ja sitten Penttilä saattoi naiset lähimpään leipurinpuotiin, kumarsi ja lähti.

Penttilältä meni kirkkotunnelma pilalle, mikäli saa joulutunnelmaa saarnasta, jossa lain ankara rangaistus on pääasiana. Tarkasteltuaan hetkisen kirkonkylän vanhoja ja muuttuneita rakennuksia meni hän tavalliseen kotikylänsä kirkkokortteeriin, »Ranholmin matamille», joka miesvainajansa, kiertokoulun opettajan Justus Strandholmin leskenä elätti itseään myymällä kahvia kirkkoväelle ja saaden runsaita tuomisia korvaukseksi pirttinsä lämmöstä.

Penttilä pyysi kahvia. Jutun alkamisesta piti matami huolen.

»Onkos vieras kaukaakin?»

Penttilän selvitettyä kuka on tuli matami hetkeksi sanattomaksi. — Tietysti Amerikassa olo, arveli Penttilä. Mutta se olikin erehdys.

»Oletkos sinä Aapeli-poika?» Matami sai puhelajansa takaisin.

Penttilä myönsi.

»Jaa! Tulokoon teitistä pojat isänne veroisia miehiä. Hän se minua auttoi, kun Justus-vainaja kuolintautiaan sairasti», kertoi matami silmäkulmiaan esiliinaansa kuivatellen. »Eikä hän sitä kenellekään ole puhunut, että minua auttoi. Iäti minä olen hänelle kiitollinen.»

Penttiläkin tunsikin silmänurkkansa kostuvan. Hänelle oli aivan uutta, että hänen isänsä, tuo juro, aina työssä kiinni oleva hämäläinen, harjoitti salassa hyväntekeväisyyttä. — Eikö poika voi täyttää isänsä tehtävää? Ensi kerran tunsikin Penttilä iloa siitä, että hän voi tehdä sen minkä raha voi tehdä.

Penttilän tiedustellessa kahvin hintaa ei matami sanonut ottavansa mitään, vaan iloitsevansa siitä, että sai antaa kahvia Penttilän isännän pojalle.

Aapeli oli neuvoton. Miten hän voi auttaa vanhaa matamia pahoittamatta häntä? Rahan antaminen olisi auttamaton hienotunteisuuden loukkaus.

Juteltiin ahkerasti. Penttilä koetti päästä selville matamin toivomuksista. Viimein se tulikin. — Jos olisi sellainen uuni, että saisi leipoa itse, ettei tarvitsisi ostaa leipurin vehnäästä. Ansaitsisi paremmin.

»Vieläkö Kultalan röökkinä elää?» kysäisi Penttilä.

»Ei. Kolme vuotta sitten kuoli vanha röökkinä. Kauppias Falck omistaa nyt Kultalan.»

»Eikö matami muuttaisi Kultalaan siksi ajaksi, kun tähän laitetaan uusi uuni? Haluaisin laittaa

sen teille iloksi», ehdotteli Penttilä.

»Oletkos sinä muurari?» tokaisi matami epäilevästi.

»En ole», tunnusti ehdottaja. »Olen ajatellut ostaa Kultalan ja teettäisin teille uuden uunin.»

Matami oli epä tietoinen. Penttilä päätti yrittää. Vielä ihmisten ollessa kirkossa lähti hän etsimään kauppias Falckia. Tapasikin tämän kotona ja tiedusteli heti, myydäänkö Kultala.

Myytiin se, mutta kyllä oli hintaakin. Penttilä suostui heti, mutta vaati, että kauppa mennään päättämään Ranholmin matamin luo.

Mummo oli ihmeissään, kun ylpeä kauppias tuli hänen pieneen mökkiinsä, jossa ei ollut milloinkaan ennen käynyt.

Kauppa sovittiin. Matami saa muuttaa Kultalaan milloin haluaa.

Jussinpäivänä lähti Penttilä Helsinkiin. Selittämättä jäivät äidille suunnitelmat, jotka hän aikoi toteuttaa, vaikka olisi ollut halua saattaa oma äiti luottavaksi poikansa tekoihin. Hämäläisluonto tuli esteeksi. Mahdollisesti hyvä niinkin.

II.

Helsinkiin täytyi Penttilän mennä ensiksi. Hän tarvitsi aluksi nykyajan apuneuvoja, puhelinta, sähkölennätintä, automobiileja, tehtaita. Ennen kaikkea hän tarvitsi apulaisia, tottuneita, työtäpelkäämättömiä insinöörejä. Jonkinlaisen konttorin, miehiä ja sähkövoimaa hän tarvitsi. Hänellä ei ollut mitään.

Oliko Helsinki muuttunut niinä neljänä kuukautena, jotka hän oli ollut sieltä poissa? Ei hitustakaan. Itse hän oli muuttunut. Elokuussa hän oli ihailut Rautatientorin ajuririviä. Oli ainakin varmuus saada hevonen, ettei jäänyt kävelemään. Nyt hän ihmetteli, mitä joutavia tehdään tuolla laiskalla ajurijonolla. — Päivät ne nukkuvat, sekä miehet että hevoset. Aamulla et saa ajuria mistään. Yöt ne ajaa lampsuttavat ympäri etsien uhreja. Toivokaamme, että pian häviää viimeinenkin ajurinhevonen ja helpostihoidettavat sähkövaunut tulevat tilaile. Tällaiset olivat miehen ajatukset hänen marssiessaan matkalaukku kädessä hotelliin katua, joka hänen mielestään oli tyhjä.

Huoneen hän sai kolmannesta kerroksesta pihan puolelta.

Päiväkirjaan kirjoittaessaan mietti Penttilä, mitä hän merkitsisi ammatikseen. Sitä hänellä ei todella ollut. — Jääköön pois.

Seuraavan päivän suurissa pääkaupunkilehdissä oli ilmoitus;

»Perustettavaan, suurenpuoleiseen teollisuusyhtymään tarvitaan kone-, sähkö-, ja tie- ja vesirakennusinsinööri, kukin johtajaksi osastolleen. Kokemus pääasia. Pyydetään halukkaita ilmoittautumaan tammik. 2 p:nä klo 11 ap. hotelli Gradinissa.

Aapeli Penttilä.»

Hän oli pannut viikon miettimisajan, jotta maaseudullakin asuvat insinöörit saisivat asiasta tiedon. Hän toivoi saavansa kokeneita, käytännössä karaistuneita miehiä.

Suomen liike-elämä oli pysähdyksissä. Kauppamaailma sairasti syksyllä samaansa iskuja. Tehtailta oli poistettu pakkokäyntimääräys. Ne kävivät mikä puolia, mikä lyhempiä viikkoja, sikäli kuin saivat tilauksia valtiolta. Yksityiset eivät tilanneet juuri mitään. Valtion laskuun rakennettiin voima-asemia Vuoksen koskiin ja Oulunjoen koskiin. Kymijoen kosket olivat jo ihmisen palveluksessa. Rataa Paimio—Riihimäki—Tampere tehtiin kaksiraiteiseksi. Epätaloudellisia hätäaputoimia tehtiin ympäri maan, kuntien kustannuksella.

Pörssissä osakkeet laskivat huimasti. Papereita, joitten hinta viimeisinä sotavuosina oli ollut 8—10-kertainen, myytiin paljon alle nimellisarvon. Romahduksia sattui toisensa jälkeen. Uusia lainoja ei saanut mistään. Pankit maksoivat talletuksiakin vain rajoitetuin määrin.

Ulkomaan rahan kurssi oli mahdollisimman häälyvä. Juutalaiset, helsinkiläiset, jopa muutamat maaseutukaupunkilaisetkin keinottelivat maan valuutan kustannuksella. Ruotsalaiset tekivät voitavansa Suomen mustaamiseksi ulkomailla. Hallituksella oli vielä dollareita, mutta se ei uskaltanut niitä käyttää.

Helmikuu läheni ja sen mukana eduskunnan kokoontuminen. Samalla löisi tilinteon hetki. Jos hallituksen käytettävissä olevain dollarien määrä olisi ollut tarpeeksi suuri, olisi ollut helppo hallita kurssia. Keinottelijain ostokyky oli sentään rajoitettu. Mutta marraskuun puolivälistä asti oli ulkomaisen rahan kysyntä ollut hirveä. Suomen Pankki oli korottanut ulkomaisen rahan hintaa. Tosin se oli täten ansainnut, mutta maan arvo oli siitä kärsinyt.

Penttilä meni tervehdyskäynnille rahaministerin virkahuoneeseen. Hän pääsi heti sisälle, mutta ministeri oli juuri lähdössä valtioneuvoston täysi-istuntoon, joten he vaihtoivat vain muutaman sanan.

Päästäkseen työnsä alkuun lähti Penttilä tapaamaan maan suurimman sähkötarviketehtaan pääjohtajaa ja pääomistajaa ins. Sarlinia.

Eteisessä oli vahtimestari vastassa tiedustelemassa, mitä olisi asiaa.

»Haluaisin tavata insinööri Sarlinia», ilmoitti Penttilä.

»Olkaa ystävällinen ja täyttäkää tämä lippu», pyysi vahtimestari ojentaen pienen paperin, johon oli painettu kysymyksiä, kuka puheillepyrkijä on, nimi ja ammatti, mitä asia koskee j.n.e. Penttilä täytti. Mutta taasen se ammatti! Hetkisen mietittyään kirjoitti hän: »Keksijä». Hän ei tullut ajatelleeksi, oliko se onnistunut, muuta valinnan varaakaan ei ollut.

Vahtimestari vei lipun sisälle, johonkin huoneeseen, ja pyysi Penttilää odottamaan.

Penttilä odotti 15 minuuttia, puoli tuntia. Hän alkoi kyllästyä työttömänä istumiseen. Vahtimestari ei suostunut menemään puheillepääsyä kiirehtimään.

Oli kulunut tunti. Penttilä pyysi taasen vahtimestaria menemään muistuttamaan puheillepääsystä. Mahdollisesti insinööri oli sen kokonaan unohtanut.

Samassa tulikin eteiseen turkkiin puettuna pitkä, tuikeakatseinen mies, joka nähtävästi oli menossa ulos.

Penttilä tunsikin insinööri Sarlinin. Olihan hän aikoinaan ollut samalla tehtaalla työssä. Arvelematta hän astui kohden, esittäytyi ja pyysi uudelleen puheillepääsyä.

Insinööri Sarlin, personoitu Suomen ruotsalaisten sukuylpeys, vastasi huonolla suomenkielellään, että hänellä ei ole aikaa, ja sitäpaitsi keksijöitä juoksee täällä kaiken maailman, eikä heidän keksinnöissään ole mitään käytännöllistä järkeä. Ja niin hän lähti.

Penttilä hämmästyi. Oliko tuo mies sairas vai oliko hän tyhmä? Mahdollisesti molempia. Hämmästyksestään toipui Penttilä, kun vahtimestari naurahti hänen selkänsä takana. Mille se nauroi? Hänellekö? Tuli ja leimaus! Häntähän on kohdeltu kuin kerjäläistä. Penttilä nieli ruman sanan eikä sanonut sitä, vaan antoi vahtimestarille setelin.

Mutta kiukkuinen hän oli. Hän ei olisi ikinä uskonut, että hänen täytyy turvautua kiertoteihin päästäkseen alkuun. Mutta tarkoitus pyhittää välikappaleet. Alkuun on päästävä, maksoi mitä maksoi.

Hän ajatteli, että pankkiin lienee parasta mennä ensin, ja suurimpaan suomalaiseen sittenkin.

Penttilä pyrki johtokunnan puheille, jotta mahdollisimman harvat korvat kuulisivat hänen sanottavansa. Lyhyenlöntä, lihavahko johtaja Salo tuli tervehtimään. Penttilä selitti haluavansa päästä liikesuhteisiin pankin kanssa ja ensiksi asioittensa takuiksi haluavansa vaihtaa 10 miljoonaa dollaria Suomen markoiksi.

»Odottakaa hetkinen, koetan saattaa Teidät pääjohtajan puheille», puheli ystävällinen vanha johtaja ja lähti toimittamaan tietä auki.

Noin kymmenen minuutin päästä palasi hän ja ilmoitti puheillepääsyn olevan selvän.

Suoruudestaan kuuluisa, jäntevä mies ja tunnettu valtiomies, tohtori Vuorenrotko kääntyi tuolissaan, tarkasti tulijaa sankalasiensa sekä lävitse että ylitse, ei vastannut tervehdykseen eikä käskenyt istumaan.

Hetkisen tarkastettuaan vierasta sanoi hän miltei ärähtäen: »Kenen pirun Te nyt luulette Suomessa voivan ostaa 10 miljoonaa dollaria? Häh!» Ääni ei ollut luotaantyöntävä, vaan asiallisen tukea ja sopi mainiosti Penttilän ristiriitaiseen mielentilaan.

»Tarvitsen rahaa», selitti hän. »Aion ostaa muutamia osakkeita, muutamia koskia sekä tilata koneita.»

»Tarvitsetteko Te nyt tässä kädenkäänteessä neljäsataa miljoonaa markkaa ostaaksenne 'muutaman' osakkeen?»

Todellakin. Penttilä huomasi tottuneensa Amerikassa liian suuriin summiin.

Sovittiin, että pankki ostaa puoli miljoonaa dollaria. Penttilä jättää rahat tilille ja rupeaa asioimaan pankin kautta, silti tekemättä mitään sopimusta.

Pankin arvopaperiosaston johtaja oli nuori, ilmeisesti urheilija, hänellä oli ulkonevat poskipäät ja harvinaisen ohuet huulet. Teki hiukan hermostuneen mutta luotettavan vaikutuksen.

Penttilä tiedusteli useitten osakkeitten hintoja, tapaa, miten osakkeita pörssissä myydään, onko hintojen nousua odotettavissa, ynnä muita seikkoja.

Johtaja vastaili ja selitti suopeasti. Mutta kun Penttilä oli luetellut, mitä hän haluaa ja mihin hintaan, tiedusteli johtaja, minkälaisia vakuuksia pankki saa ostojensa takuiksi.

»Ostamme määräyksenne ensi tilassa, herra Penttilä, mutta olemme huonojen raha-aikojen johdosta pakotetut veloittamaan kolmanneksella arvioidusta hinnasta etukäteen.»

»Tietysti! Tilini tulee pysymään pankissa toistaiseksi koskemattomana osakeostojani varten, joten herra johtajan tarvitsee vain siirtää. Annan heti valtakirjan.»

Johtaja oli ääneti, otti valtakirjan ja kumarsi Penttilälle kuten muillekin kundeille.

Pääjohtaja pistäysi sivumennessään arvopaperiosastolle ja »sattumalta» kysyi, mitä osakkeita herra Penttilä oli tilannut. Oli kuitenkin mahdotonta tehdä mitään johtopäätöstä, pyrkikö uusi ostaja saamaan haltuunsa joitakin erikoisia tai jotakin erikoista alaa koskevia papereita. Tilaus käsitti pankki-, teollisuus- ja kulkulaitososakkeita. Olipa joukossa vakuutusosakkeita.

Hinnoista ei voinut mitään päättää, sillä kaikki tarjoukset olivat yli silloisten kurssien. Tosin muutaman suuren konepajan, erään sähkötarviketehtaan ja Jäniskosken sähkövoimayhtiön papereiden hinta oli aika korkea, mutta senhän ei tarvinnut merkitä mitään.

Penttilä tiesi, että tällainen tutkimusmatka tehdään, joten hän oli tehnyt tilauksensa tahallaan sekaisin — ostamalla osakkeita, joista varmasti häviää.

Penttilä alkoi opetella pörssipeliä, ei missään tapauksessa harjoittaakseen keinottelua, vaan saadakseen sananvallan muutamissa yhtiöissä.

Parille pankkiirifirmalle hän myöskin antoi osaketilauslistan. Siinä oli osittain samoja, osittain toisia papereita kuin mitä hän pankilta oli tilannut. Täten hän saattoi hiukan epäselvyyttä pörssiinkin, jottei vain kukaan huomaisi, mihin hän pyrkii.

Tuli tammikuun toinen päivä. Penttilä oli utelias näkemään tulevia apulaisiaan.

N.s. seurusteluhuone, jonka hän oli saanut käytettäväkseen, oli täynnä miehiä. Olipa yksi nainenkin joukossa.

Vahtimestari kävi pyytämässä, Penttilän käskystä, kaikilta paikanhakijoilta joko todistukset tai käyntikortit. Vahtimestarin palattua ihmetteli Penttilä, miten paljon vapaita insinöörejä on Suomessa. Lyhyen tarkastelun jälkeen vetäytyi hänen otsansa yhä syvempiin ryppyihin. Joukossa ei ollut yhtään insinööriä. Eräs 60-vuotias sähkömonttööri oli lähinnä. Sitten oli erinäinen joukko kangaskaupan konttoristeja, kauppamatkustajia, sahanasettajia, tukkityönjohtajia, ja laivan koneenkäyttäjiä kymmenkunta. Nainen oli erään juutalaisen omistaman ompeluliikkeen johtajatar. Mutta miestä, jota haettiin, ei ensimmäistäkään. Itseensäluottavaisuus on hyvä avu, mutta rajansa on silläkin! Paperit vietiin takaisin ja tiedoitettiin, että kukaan ei ole ilmoituksessa tarkoitettuihin paikkoihin sopiva, joten paikkoja ei täytetä.

Toiset lähtivät, mutta eräs Söörnäisten lastauspaikan »sakin fööri» vaati päiväpalkkaa. Häntä oli muka suotta vaivattu. Penttilä sai maksaa 50:— hotellin palveluskunnalle ukon ulosheittovaijojen korvaukseksi.

Kaiken lisäksi oli viereisessä huoneessa jokin juopotteluseurue. Huudettiin, laulettiin ja juotiin kuin porsaat. Kieltolaki maassa! Se oli hävytöntä. Penttilä soitti siivoojataria ja käski tyhjentää huoneen. Siivoojatar niijasi ja meni. Huuto yhä yltyi.

Penttilä juoksutti samalla asialla vielä jonkun vahtimestarin, hovimestarin. Sama tulos. Omistajankin hän sai liikkeelle.

»Toimittakaa heti hiljaisuus tuohon huoneeseen», ärjäisi hän isännälle.

»Jaa! Herra on vuokrannut tämän huoneen, he ovat vuokranneet tuon huoneen. On päivä, eivät he häiritse suurestikaan», selitteli liukas isäntä.

»He häiritsevät minua!» kivahti Penttilä.

»Jaa. Minä en voi sille mitään. Jos herra ei ole tyytyväinen minun hotelliini, niin —»

Voi s... Hänet ajetaan siis ulos! Eräs ajatus livahti Penttilän aivoissa. »Paljonko maksaa koko tämä morkku?» kysyi hän isännältä aivan tyynenä.

»Se maksaa paljon. 180 matkustajahuonetta, palvelijain huoneet, ravintolasalit, hyvä tontti. Hyvä herra, se maksaa paljon», puhui isäntä aivan kuin lapselle.

»Jos haluatte tulla rikkaaksi, elellä vapaasti, niin sanokaa — nyt on tilaisuus», puhui Penttilä kuin arpojen kauppias.

»Kaikki maksaa. Rahan arvo on niin huono! Tontti on erinomainen. — Tahdon 12 miljoonaa irtaimistoiheen», määräsi isäntä lopultakin.

»Ansaitsette hyvästi. Ansaitkaa! Tarvitsen talon. Ostan sen.» Penttilä oli aivan entisellään.

»Tahdon 12 miljoonaa ilman bufetti-irtaimistoa», hätiköi isäntä.

»Kaikki seurasi kauppa. Hankkikaa joku tuomari, tunnin päästä teemme kauppakirjat.»

Kauppakirjat tehtiin, raha-asiat järjestettiin — ja Penttilä omisti yhden kaupungin ravintoloista.

»Merkillinen päivä», tuumi hän. »Aamulla kuvittelin olevani kunnianarvoisa tuleva tehtailija. Iltasella olen ennen ylenkatsomaani kapakoitsijain ammattikuntaan kuuluva. No, mutta onhan toki jokin 'titteli' minullakin.»

III.

Hotellinkauppa osoittautui erittäin tuottoisaksi. Ei siten, että hotelli olisi tuottanut voittoa. Se ei antanut edes siedettävää korkoa pääomalle. Mutta kauppa oli edukas siten, että Penttilälle, tuolle hullulle amerikkalaiselle, kuten Sosialidemokraatti häntä nimitti, tarjottiin ostettavaksi rautatehtaita, luujauhomyllyjä, tiilitehtaita, maataloja, sekatarvakauppoja — toisin sanoen kaikkia yrityksiä, jotka eivät kannattaneet.

Tämän huomattuaan luopui Penttilä kokonaan pörssikeinottelusta — hävittyään muutaman satatuhatta. Jonkinverran hänelle oli siitä hyötyäkin: Jäniskosken osake-enemmistö jäi hänelle. Tosin kalliisti, mutta jäi kuitenkin.

Kauppoja syntyi aito amerikkalaisella vauhdilla. Tammikuun puoliväliin mennessä oli Penttilä

ostanut hotellinsa lisäksi osakkeet kahteen käynnissä olevaan ja yhteen seisovaan konepajaan, yhden tiilitehtaan kokonaan, kaksi suurta maatilaa ja moottori-auton.

Luopuessaan pörssikeinottelusta saattoi hän erään pankkiirifirman konkurssiin. Pankkiiri, juutalainen, oli saanut päähänsä, että Penttilä on iskenyt kätensä paperitehtaisiimme, kun hän eräänä päivänä oli ostanut useita paperitehtaitten osakkeita. Juutalaisemme vainusi hyvää »geseftiä», osti paperitehtaita, korotti kurssia ja kiinnitti kaikki pääomansa osakepapereihin. Yht'äkkiä Penttilä möi monen miljoonan arvosta samoja papereita. Juutalaisella ei ollutkaan vapaita rahoja, vaan kurssit laskivat huimasti. Ei niin paljon tehtyjen kauppojen tähden, vaan syntyneen osittaisen paniikin tähden — kun ei ollut ostajaa.

Penttilä oli pörssissä sattumalta, kun tultiin sanomaan, että juutalainen kaatuu. Penttilä läksi saliin. Hänen tuli sääli miehen harmaita hiuksia. Juutalainen pinnisti juuri silloin viimeisiä voimiaan kurssin nostamiseksi. Penttilä näki pirullisen liekin, joka loisti tämän Jaakopinpojan silmistä rahaa menettäessään. Hänen sisunsa kuohahti ja hän virkkoi: »Antaa mennä!» Ja se meni.

Samana iltana luikki juutalainen maasta.

Ostaessaan käynnissä olevia tehtaita sai Penttilä insinöörit ja miehet, piirustuskonttorin ja piirustajat kauppojen mukana. Sanomaton apu oli hänelle se, että niin vaikeasti kuriin tottuvat suomalaiset olivat jo tottuneet järjestykseen käynnissä olevissa tehtaissa. Penttilä voitti aikaa. Jos hänen olisi pitänyt järjestää kaikki alusta, olisi se kestänyt aika kauan.

IV.

Sydän-Suomen Rautateollisuus O.-Y. oli suurin Penttilälle joutunut konepaja. Hän päättikin matkustaa sinne ensiksi. Tehtaassa valmistettiin nykyään pieniä höyrykoneita. Penttilä ajatteli muuttaa tehtaan valmistamaan ensin erikoisia työkoneita ja sittemmin sähkömoottoreja.

Tehdas oli jyrävä ja nokinen. Ne olivat uuden omistajan ensi vaikutelmat. Amerikkalaisten ei tarvitse tuhlata suuria summia tehdasrakennuksiin. Lauhkea ilmanala sallii helpotuksen. Kylmät talvemme vaativat meiltä lämpimämpitävät suojat ja korottavat tehtaittemme perustamiskustannuksia.

Tehtaan toimitusjohtaja, insinööri Yrjö Vermasvuori, erään maamme tunnetuimman suvun suomalaistunut vesa, oli kuullut tehtaan osakkeitten joutuneen jollekin amerikkalaistuneelle suomalaiselle nousukkaalle. Itsellään oli hänellä perusteelliset tiedot alaltaan. Harjoiteltuaan useissa ulkomaisissa rautateoskeskuksissa oli hän noin vuosi sitten, tuskin kolmekymmentä täyttäneenä, tullut nykyiseen toimeensa. Hänestä tuntui vastenmieliseltä jäädä toimimaan sellaisen miehen johdolla, jolla on kultaiset hampaat, luonnottoman paksut kellonvitjat ja kengänkärjissä kuin suuret perunat, ja joka kaiken lisäksi on — sivistymätön.

Hämmästykseseen hän huomasi isäntänsä olevankin hartiakkaan, tavallisesti puetun ja harvapuheisen miehen. Huomiota herätti vain ulkoneva korkea otsa ja sen alapuolella kaksi harmaata silmää. Liikkeet olivat jäykät ja puku aivan tavallinen. Ennen kaikkea teki mies tyynen ja miellyttävän vaikutuksen.

Konepajan omistaja ja toimeenpaneva johtaja keskustelivat yksityiskonttorissa liikkeen tulevaisuudesta.

Penttilä näytti tarvittavien koneiden piirustuksia.

— Näitä tarvitaan sata kappaletta, näitä kaksi kertaa niin paljon ja näitä ja näitä...

»Toivottavasti voitte noin osapuilleen sanoa, milloin saatte ne valmiiksi?» tiedusteli hän.

Sovittiin, että insinööri tekee tarkemmat laskelmat ja suunnitelmat huomisaamuun.

Vähää ennen töitten lopettamista illalla pistäytyi ins. Vermasvuori konepajan puolelle ja — kenet tapasi hän! Penttilä siellä oli puseroon ja työhousuihin pukeutuneena erään miehen kanssa täydessä sovinnossa suunnittelemassa hammaspyörien jyrsimiskonetta nopeampikäyntiseksi.

Uudessa neuvottelussa, aamulla, mainitsi insinööri tarvitsevansa aikaa koko tilauksen valmiiksisaamiseen kuusi kuukautta, mutta voitaisiin aika lyhentää 5 kuukaudeksi. Tosin samalla kustannukset nousisivat neljänneksellä. Oli käytettävä ylityötä.

»Korottakaa kustannuksia 250 %, jotta pääsette 3 kuukauden toimitusaikaan», ehdotti Penttilä.

Insinöörin otsa rypistyi. Ennakkotiedot amerikkalaisesta toteutuivat. Penttilä huomasi insinöörin katseen synkistyvän.

»Nämät koneet tarvitaan mahdollisimman pian, jotta uusia miehiä saadaan työhön. Teidän miehiltänne ei työ lopu», sanoi hän harvaan tapaansa.

Insinööri huomasi kysymyksessä olevan todellisen työnjouduttamisen eikä halun saada tehdas mahdollisimman pian toisten seisovien tehtaitten sarjaan. He saavuttivat yhteisymmärryksen.

Sovittiin, että peruutetaan kaikki tilaukset, jotka voidaan. Miehiä otetaan työhön niin paljon kuin voidaan ja Penttilän tilauksia aletaan jouduttaa.

Penttilä kulki kaikilla laitoksilla, jotka hän omisti joko kokonaan tai osittain. Hän jakoi tilauksia, antoi työntöä. Tosin oli hänen pakko joskus järjestää johto uudelleen. Strömforsin O.-Y:n voima-

asemalla hänelle näytettiin ovea. Vakaasti päättäneenä ostaa koko osakeyhtiön hän lähti sanaakaan sanomatta.

Oli kirkas talviaamu. Lunta oli vähän. Pakkanen pysytteli 10 ja 15 asteen välillä. Savu nousi suorana patsaana korkeuksiin.

O.-Y. Jäniskosken voima-asema oli rakennettu samannimiseen koskeen, maakunnan sähkötarvetta tyydyttämään. Voima-asema oli käynnissä, mutta vain puolittain. Huonot ajat olivat ajaneet rakentajayhtiön konkurssiin eikä nykyinenkään omistajayhtiö ollut vakavarainen. Penttilä osti osakkeet kosken käyttämättömän voimamäärän tähden.

Hän ajoi majatalokyydillä paikalle. Päästyään kosken yli vievälle sillalle hän maksoi ajajalle ja läksi käyden etsimään ihmisiä.

Parin kivenheiton päässä sillasta istui hirsikasalla mies, ilman takkia ja paljain käsin välittämättä pakkasesta. Edessään maassa oli hänellä mittauskojeita ja kädessään lauta, johon oli pingoitettu paperi. Mies näkyi innokkaasti kirjoittavan paperiin. Hän oli noin 26-28 vuoden paikkeilla, voimistelija, oikea kiekonheittäjä. Tukka oli vaalea, ja vieraan katseen kiinti ainoastaan voimakas leuka. Penttilässä mies herätti huomiota, ja hän päätti ottaa selvän, mitä mies tekee ulkona näinkin varhain.

Hän astui luo ja tiedusti tietä konttoriin. Mies nousi seisomaan, vilkaisi pitkään kosken yläjuoksuun, sitten paperiinsa, huokaisi syvään, mutta samassa kirota ropsautti aivan kuin omille ajatuksilleen. Hän oli aivan unohtanut, mitä vieras oli hänelle sanonut.

»Jaa että mitä?» kysyi hän yhtä paljon silmillään kuin suullaankin.

Konttori ei ollut vielä auki, mutta hirsikasalla istuva otti kojeensa ja lähti opastamaan vierasta sinne.

Päästäkseen keskustelun alkuun Penttilä kysyi, miten paljon koskessa on voimaa. Tällöin he seisoivat pienellä kunnalla, rantapenkereen korkeimmalla kohdalla.

»Tarkoitatteko käytössä olevaa kosken voimaa vaiko sitä, joka siitä voidaan saada?» kysähti paikkakuntalainen. »Sillä katsokaa nyt itse: jos tuo kallio puhkaistaan ja nykyinen uoma tukitaan, niin näette itse kosken lyhenevän puoleen nykyisestäään, ja sitäpaitsi saadaan putous korkeammaksi. Sain juuri valmiiksi laskelmat. Kosken voima saadaan tällä parannuksella noin kaksinkertaiseksi.»

»Miksi sitä ei laiteta?» tiedusteli Penttilä.

Paikkakuntalainen hymähti. »Ensiksi se vaatii paljon rahaa ja toiseksi syntyisi siitä voimaa, jota paikkakunta ei tarvitse, koska nykyäänkin sähkövirtaa menee vain noin kolmannes saatavasta. Sehän Imatrankin voima-aseman rakentamisen lykkäsi, kun ei tietty, mitä tehdään saatavalla voimalla.»

»Ryhtykää rakentamaan koskea heti. Annan rahat ja ostan voiman», sanoi Penttilä. »Olen nimittäin Jäniskoski-yhtiön nykyinen omistaja.»

»Kalle Ranta, laitoksen nuorempi insinööri», esitteli hirsikasalla istunut, silmät renkaina ja posket hehkuen. Mieheessä paloi jo täysi työn tuli. Hänen palava halunsa tuntui olevan jo päästä tuohon kallioon käsiksi. Penttilä valoi öljyä tuleen alkaessaan suunnitella työn nopeutta ja erilaisia vaikeuksia, jotka voivat työtä estää. Ranta oli asiastaan varma. Hänellä oli piirustukset ja suunnitelmat valmiina. Tänäpäin hän laski lopullisesti, paljonko voimaa saadaan uudesta koskesta — ja kirous olikin aiheutunut siitä, kun hän ei luullut voivansa saada koskeen ketään innostumaan. Samalla kuitenkin oli hänen edessään seisonut mies, joka ratkaisi asian heti.

Ei tietty, mitä tehdään Imatran voimalla, jos rakennetaan voima-asema! Penttilä oli saanut kalvavan madon sydämeensä. Ei tiedetä, mitä voimalla tehdään. Voi kaikki taivaan vallat! Siinäpä olisi voimaa, sitä, mikä hänellä on suunnitelmissaan a ja o.

V.

Eduskunta oli kokoontunut. Esityksiä ja välikyselyjä tuli satamalla. Niitä teki sekä oikeisto että vasemmisto. Hallitus oli keskustasta ja keskustamiesten kädet olivat sidotut.

Rahaministeri vastasi ensimmäiseen välikyselyyn. Hän teki selvää ulkomaan valuuttakaupasta ja maan taloudellisesta tilasta, mutta jätti mainitsematta, mistä hallitus oli saanut dollarinsa ja paljonko niitä oli jäljellä.

Hallitus sai epäluottamuslauseen ja jätti eronpyyntönsä.

Liikkui mitä hurjimpia huhuja. Kerrottiin, että amerikkalaiset rahamiehet ovat ostaneet koko Lapin ja alkavat kaivaa kuparia ja kultaa, joita molempia sieltä on löydetty äärettömiä määriä. Kerrottiin saksalaisen suurteollisuusmiehen ostaneen Suomen valtion metsät ja kosket.

Eduskunnan jäsenet olivat ymmällä. Heille ei tehty mitään esitystä pitkäaikaisen valtiolainan ottamisesta eikä mitenkään annettu selvitystä raha-aseman suhteen. Tiedettiin ainoastaan, että ulkomaan rahaa on ollut hallituksen käytettävissä.

Sanomalehdet olivat hämääntyneinä. Tähän asti olivat ne jatkuvasti puhuneet rahamme huonosta arvosta ja keksineet keinoja sen arvon korottamiseksi. Nyt rahan arvon noustessa, vaikka tilapäisestikin, olivat maan vauriot hirveät. Sitäpaitsi oli aivan epätietoista, mitä on tuleva.

Olisihan ollut sanomalehdistön naurettavaksi tekemistä, jos olisi yht'äkkiä alkanut puhua markan arvon laskemisen hyödyllisyydestä! Sanomalehtimiehet harmaantuivat harmista.

Helsingin Sanomat pelasti tilanteen. Se aloitti laajan selostuksen eronneen hallituksen hyvistä puolista. Toiset sanomalehdet hengähtivät helpotuksesta. Ne yksimielisesti aloittivat pitkät kirjoitussarjat samasta asiasta, mutta päinvastaisessa tarkoituksessa.

Tilanne oli kuitenkin pelastettu. Ainakin viikoksi oli heitetty tuhkaa lukijain silmiin, sillä olihan niillä hyvä riitakapula: »Eronnut hallitus.»

Penttilä saapui Helsinkiin. Hän oli viipynyt matkallaan yli kaksi viikkoa. Hän ei tiennyt eikä ymmärtänyt politiikan käännöksestä mitään. Kaupunkiin tulonsa jälkeisenä aamuna lähti hän tapaamaan kauppa- ja teollisuusministeriä. Vahtimestari selitti, että ei ole ministeriä. Penttilä käsitti, että ministeri ei ole vielä tullut, ja lähti tapaamaan valtiovarainministeriä. Sama selitys. Hän hämmästyi. Jokainen yksityinen, jos ottaa asiainsa hoitajan, vaikkapa konttoristin, varaa itselleen ajan, joka konttoristin on oltava töitään hoitamassa irtisanoutumisensa jälkeen. Kuuluvat ministeritkin olevan vielä virassaan, mutta eivät mitään tee. Miten maailmassa oli tällainen taloudenhoito kansan omaisuudella ja asioissa mahdollista ja sallittua? — Mutta se oli sitä politiikkaa, jota Penttilä ei ymmärtänyt.

Täytyyhän todella olla jonkun, joka hoitaa ministeripulan aikanakin niinkin suuria asioita kuin valtion koskien rakennustöitä. Penttilä joutui valtioneuvoston määräämän koskikomitean puheenjohtajan luo. Tämä oli noin 45-vuotias, kokenut ja tarmokas insinööri, nimeltään Kuorre.

Penttilä esittäytyi tehtailijana. Se oli kuitenkin turha vaiva, sillä ins. Kuorre tuntui olevan selvillä Penttilän viimeaikaisista hommista.

»Odotin Teitä puheilleni jo aikaisemmin», virkkoi hän, »ja haluan keskustella kanssanne muutamista koskiemme rakennusmahdollisuuksista.»

Penttilä luuli insinöörin tarkoittavan juuri valtion koskia, mutta hän tarkoittikin Jäniskoskea. Ins. Ranta oli siis tarmokkaampi kuin Penttilä oli luullutkaan. Sinä aikana, kun Penttilä haki korkean kruunun herroja, oli Ranta kääntynyt maan tunnetuimman voimalaitosammattimiehen, sukulaisensa ins. Kuorreen puoleen saadakseen täyden varmuuden laskelmainsa pätevyydestä. Ja ne olivat olleet oikeat. Ins. Kuorre antoi niistä kiittävän lausunnon.

Penttilä alkoi ammunnan järeällä tykistöllä. »Haluan ostaa valtion laitoksista kaiken sähkövirran, jota valtio ei heti voi itse käyttää», ilmoitti hän.

»Sähkön liikatuotantoa ei nykyään ole, kun luovuttiin Imatran rakentamisajatuksista», kertoi Kuorre, »sillä Imatran rakentaminen olisi tullut maksamaan paljon ja virtaa syntynyt yli kulutustarpeen, joten maan niukoista rahavaroista olisi jäänyt suuri osa monien vuosien ajaksi kuolleeksi pääomaksi.»

»Tarjoudun rakentamaan Imatran voimalaitoksen valmiiksi, jos minulle luovutetaan jo tehdyt työt ilman korvausta ja 50 vuoden vapaa käyttö. Käyttöajan loputtua lankeaa koko laitos ilman korvausta Suomen valtiolle.»

»Tarjouksenne, herra Penttilä, on suurenmoinen, mutta eduskunta ei tule siihen suostumaan. Se vainuaa siitä jotakin ulkomaalaisen tai yksityisen suomalaisen keinottelua. Lainatkaa tarpeellinen määrä valtiolle, niin koski laitetaan kuntoon.»

Tähän suuntaan kävi neuvottelu. Tultiin yksimielisiksi, että Penttilä lainaa 80 % ja saa yhtä paljon kosken voimamäärästä käytettäväkseen. — Laina on koroton, mutta jos valtio haluaa enemmän voimaa, on lainaa samassa suhteessa maksettava takaisin. Missään tapauksessa ei sitä ole maksettava takaisin lähimmän kymmenen vuoden aikana.

Penttilä oli tyytyväinen, sillä Suomen voimantarve on toistaiseksi turvattu. Vientiin se ei tosin vielä riitä. Kun Penttilä astui katukäytävän yli autoonsa, tapahtui hänelle jotakin erikoista. Katua kulki samalla nainen. Hän oli pitkä, solakka, vaalea, sekä tukka että iho vaaleat. — »Missä olen nähnyt nuo kasvot?» pääsi mieheltä miltei ääneen. Neiti hymyili hiukan Penttilän hämmästykselle ja astui rohkeasti kohden.

»Sydämelliset kiitokset avustanne jouluaamuna!» kiitti hän.

Niin, hehän olivat samanpitäjäläisiä, Penttilä muisti jo kaikki. Rantamäen Pentti-isännän ja vaimonsa Aliinan tytär kai se oli, jota hän jouluna auttoi. Tytärhän olikin ilmeinen äitinsä kuva. Miten ollenkaan oli voinut olla epätietoisuutta? Kyllähän Penttilä tunsi Rantamäen, joka on pitäjän vankimpia rusthollareita, kuuluisa korskeudestaan ja suorudestaan. Ei siedä vilppiä vähääkään, hyväntahtoista pilaa joskus.

Tytär Alli oli ylioppilas, luki kieliä. Opettajaksiko? Ei, muuten vain.

Penttilä sai erikoisen halun saattaa tytön kotiin. Miten saada se sanotuksi? Viisi minuuttia sitten keskusteli hän mitä varmimmin ja sanoja puuttumatta Imatran vesivoima-aseman rakentamisesta. Nyt ei hän saanut sanaa suustaan. Äsken hän keskusteli maankuulun miehen kanssa. Nyt hän oli hämillään nuoren tytön edessä. Penttilä suuttui itseensä.

Pyytääkö ajelemaan? Ei autolla ajo niin erikoista ole, että sitä kannattaisi tarjota. Ei hän voinut suoraan kysyä, että missä te asutte. Sehän olisi ollut tungettelua. Tyttö mahdollisesti huomaakin Penttilän tuskan ja pelastaa hänet.

»Äitini on sattumalta kaupungissa ja haluaisi myöskin kiittää avustanne», sanoi hän. Penttiläkin virkosi.

»Olisin kiitollinen, jos saisin tulla tapaamaan emäntä Rantamäkeä.» Hänen äänensä värisi.

»Haluaisin mielelläni kuulla kotipuolen kuulumisia.»

Tilanne oli pelastettu. Noustiin autoon. Neiti Rantamäki sanoi osoitteen ja alkoi vilkkaasti kertoa harrastuksistaan, isästään, joka on hiukan sairastellut viime aikoina, äidistään, joka on tervehtimässä tyttärtään ja viipyy muutaman päivän kaupungissa.

Penttilä jätti auton odottamaan, jotta olisi jokin syy sanoa poislähtöön, jos sanat loppuvat. Keksiihän sitä aina jonkin asian lähteäkseen, ja lähtö tuntuu aikaisemmin tietyltä, kun auto odottaa.

Ylioppilas Alli Rantamäki oli vuokrannut kalustetun huoneen eräältä virkamiesperheeltä, maksaen huoneestaan, ilman liinavaatteita, enemmän kuin vuokraaja koko huoneistostaan. Tosin neidillä oli oikeus pyytää vieraitaan talon saliin.

Tiesihän Penttilä, että Rantamäen emäntä oli rouva jos kukaan, vaikka tahtoikin kutsuttavan itseään emännäksi, mutta hän oli sittenkin hämmästyä kohdatessaan emännän.

»Kiitos sekä tyttäreni että itseni puolesta, ja vielä enemmän kiitän matami Strandholmin puolesta. Tehän annoitte laittaa hänen pirttiinsä uuden muurin», puhui emäntä johtaessaan vierasta saliin.

Penttilä pääsi jutun alkuun. »Torjun kaiken kiitoksen, sillä olen aivan unohtanut velvollisuuteni 'Ranholmin matamia' kohtaan. Tarkoitukseni on antaa Kultala hänelle asuttavaksi ja kohtuullinen eläke.»

»Kauppias Falck sanoi teidän käskeneen laittaa uuden uunin matamin pirttiin ja itsenne muuttavan Kultalaan», selitti emäntä.

Penttilä naurahti. »Niin mielelläni kuin asuisinkin jossakin Kultalassa, niin en siihen kuitenkaan jouda. Minulla on minun työni. Tekisittekö sen palveluksen, että ilmoittaisitte Ranholmin matamille hänen elämänsä muutoksen? Raha-asiat järjestän vielä tänään.»

»Mielelläni teen sen.» Kyynel kiili emännän silmänurkassa. »Olette isänne poika, mutta ennen kaikkea olette kelpo Hämeen kelpo poika.»

Penttilä muisti auton kuin pelastavan enkelin ja sanoi olevan välttämätöntä käydä vielä pankissa ennen sen kiinnipanoa. Tosin sanottiin olevan vielä toista tuntia aikaa, mutta Penttilä ei uskaltanut luopua keksimästään pelastusnuorasta. Sillä totta totisesti hän ei osannut sanoa emännän viimeiseen kiitokseen sanaakaan.

»Terve tuloa huomenna kello 1 päivällä juomaan kuppi kahvia», kaikui Penttilän korvissa emännän sanat vielä pankissakin. —

Toinenkin velvollisuus muistui Penttilän mieleen. Noin 5 kuukautta sitten lainasi O.-Y. Peurakosken juoksupoika hänelle käyttöpääomaa. Tosin rahallinen velka oli maksettu, mutta hyvä tahto oli maksamatta. Penttilä sähkötti heti pojalle, että jos Anton Sorsa (sehän oli pojan nimi) haluaa ruveta käymään koulua, niin se riippuu vain hänen omasta halustaan. Tai jos jotakin muuta on pojan mielessä, niin ilmoittakoon, toivomukset täytetään mikäli mahdollista.

Penttilä vietti merkillisen yön. Riisuutuessaan hyräili hän jotakin laulua. Se oli tosiaan merkillistä, sillä hän ei osannut mitään laulua. Vuode oli hirveän kuuma ja mukurainen. Käveltyään hetkisen edestakaisin huoneessaan hän istahti pöydän ääreen ja rupesi selailemaan puhelinluetteloja. Hän nousi kuitenkin kärsimättömänä huomattuaan lukevansa R-kirjainta nimi nimeltä. Puettuaan uudelleen hän lähti alas ruokasaliin syömään.

Luettuaan sanomalehtiä, joista ei hän alusta muistanut mitään loppuun päästyään, vilkaisi hän tarjoilijattareen, joka toi ruokia viereiseen pöytään. »Hämmästyttävän vaalea tukka», ajatteli hän, »aivan kuin... Alli Rantamäellä — no se nyt on merkillistä ettei hän pääse eroon siitä!» Hän nipisti itseään reidestä niin että mustelmat jäivät, ja lähti kadulle. Miksi? Sitä ei hän itsekään tiennyt.

Ajureja meni ja tuli. Toisissa istui mies ja toisissa mies ja nainen. Hevoset juosta lompsuttivat laiskasti. Polttomootoriautot jyskyttivät ja lemusivat.

Penttilä löysi itsensä. Noista hevosista ja hajuavista autoista täytyy Helsinki vapauttaa! Huomenna alkaa työ. Pitää saada ostetuksi pari kolme miljoonaa tiiltä. — Penttilä meni hotelliinsa ja nukkui kuin hako lopun yötä.

VI.

Poliitikot tekivät ministerilistaa pää hiestä märkänä. Oikeisto ei hyväksynyt vasemmistoa eikä päinvastoin. Keskusta ei hyväksynyt kumpaakaan eikä kumpikaan sitä.

Maassa oli kireä aika. Olisi tarvittu lujaa ja kaukonäköistä hallitusta. Sitä ei saatu. Poliitikat eivät sallineet. Totuus lieneekin, että politiikan sivuasiana on maan paras ja pääasia puolueen ja oma etu.

Kallista aikaa kului. Talven selkä oli taittumassa.

Markan kurssi oli mahdollisimman häilyväinen. Vararikkoja tuli. Pörssikauppa oli heimostunut.

Tehtiin kuitenkin hyödyllistäkin työtä. Jäniskoskella menttiin kallioon kuin juustoon, niinkuin miehet sanoivat. Sydän-Suomen konepaja takoi täydellä höyryllä. Sähkömoottorikonepajaa pantiin kuntoon. Ostamalleen Maaselän tilalle rakensi Penttilä suurta keskuskonepajaa. Paikka oli mainio: lähellä haara-asemaa, jolta erkani kolme päärataa. Parinsadan hehtaarin suuruinen

kumiseva nummi oli rakennuspaikkana.

Penttilä puhui harvaan ja liikkui hitaanlaisesti, mutta kun hän ei puhunut turhia eikä liikkunut hukka-askeleita, sai hän paljon valmista. Kokonaisen arkkitehtitoimiston hän lähetti Maaselkään tekemään suunnitelmia. Saatavana olevat tiili- ja sementtivarastot hän osti kaikki.

Suurinta vaikeutta tuotti sivuraiteitten saanti. Paperit kiersivät virastoja. Rautatiehallitus, piirihallitus, ratainsinööri, asemapäällikkö ja ratamestari, kaikki lupasivat tehdä parhaansa, mutta valmista ei tullut. Lopulta Penttilä väsyi odottamiseen. Hän lähti persoonallisesti rautatiehallituksen päätirehtöörin puheille. Apu tuli. Hän selitti suunnitelmansa ja päätirehtööri oli käytännön mies. Määräyksiä annettiin — ja ylihuomenna oli hiekkajuna aloittamassa Maaselän laiturin rakentamista.

Aika jo olikin. Lasteja saapui hirmuisesti. Siinä oli tiiliä, sementtiä, rautaa, lautoja, koneita ja jos mitä. Läheistenkin asemien ratapihat olivat täynnä vuoroaan odottavia täysiä lasteja.

Aika oli tällaiselle suurelle yritykselle otollinen. Penttilä sai miehiä, vaunuja ja tarpeita. Muu liikenne oli miltei pysäyksissä.

Liikkeen pääkonttori oli sijoitettu Helsinkiin. Penttilä oli tyhjentänyt hotellistaan aluksi kolme huonetta ja sittemmin huoneen kerrallaan, joten hän jo oli päässyt 12 huoneeseen, lukuunottamatta omaa makuuhuonettaan.

Konttoripäällikkönä toimi 25-vuotias Antti Lehtovaara. Aikaisemmin oli hän ollut eräässä pankissa Helsingissä, sittemmin tehtaankonttorissa Tampereella. Lehtovaara oli kai ensimmäinen mies, joka oli tarjoutunut Penttilän liikkeeseen. Hän olikin mies paikallaan, työteliäs ja kykenevä. Konttori oli maan nykyaikaisimpia. Erikoisesti pantiin huolta korttijärjestelmien laatimiseen. M.m. oli liikkeen jokainen mies pantu n.s. mainekortille. Tämä oli välttämätöntä, jotta keskuskonepajaan saataisiin aikanaan mahdollisimman työkykyistä väkeä, johtajasta portinvartijaan asti.

Penttilän työmäärä oli suurimmillaan. Perusajatuksot kaikkeen täytyi hänen sanoa. Niitä antaessaan käytti hän aina parlografia, jotta ei tarvinnut toistaa samaa. Suurta haittaa tuotti huono puhelinyhteys eri tehtaitten välillä. Penttilä neuvotteli oman linjan saannista. Kaupunkienvälinen puhelinyhtiö piti sitä turhana ylellisyytenä. Hän yritti kärsiä siksi kunnes pääkonttori voidaan siirtää Maaselkään ja jättää Helsinkiin vain pienempi asiainhoito-osasto.

Sanomalehdistö kertoi Amerikasta kummia uutisia. Mainittiin, että siellä oli keksitty uusi bentsiiniä ja polttomoottoria vastaava voimanlähde. Suomenkin sanomalehdet pohtivat asiaa. Kenenkään päähän ei pälkähtänyt, että Suomesta juoksivat ne langat, jotka aiheuttivat tämän hälinän.

Autojen hinta laski. Amerikkalaiset tehtaas syöksemällä syöksivät tuotteitaan Europan markkinoille. Suomeenkin tuotiin yhtenä ainoana kuukautena 3000 uutta autoa. Tämän jo olisi pitänyt herättää huomiota. Poliitikot eivät kuitenkaan joutaneet sellaiseen kiinnittämään huomiotaan. He kaivoivat jo uutta kuoppaa juuri saamansa kokoomushallituksen tuolin alle.

Penttilän hommat alkoivat vähitellen herättää huomiota. Sanomalehdissä näkyi silloin tällöin joku uutinen ja Sosialidemokraatti sisälsi kerran asiallisen kirjoituksen Maaselän uuden konepajan työväen asuinrakennuksista. Penttilä sai muutamia kutsuja perheisiin juomaan kupin kahvia. Useimmiten hänen oli pakko kieltäytyä, mutta oli paikka, josta hän ei milloinkaan kieltäytynyt. Se oli Ratakadulla eräässä vuokralais-»poksissa». Tekosyynä oli se, että sai puhua kotipitäjän asioista.

Kevätpurot alkoivat vierä ä pitkin katuojia, hävitäkseen ensimmäiseen viemäriaukkoon. Tehtaitten työt alkoivat sujua. Valmiitakin töitä saatiin. Sydän-Suomesta alettiin tiedustella, mihin koneita saa lähettää. Maaselässä oli tehdasrakennuksen ja muutamien muiden rakennuksien perustyöt tehty ja muuraus aloitettu. 18 latausasemaa ympäri maan oli osittain ostettu, osittain järjestelyn alaisina, jopa toisia rakennettiinkin.

Penttilä lähetti erityisen viejän mukana latauskoneen piirustukset Sydän-Suomen konepajalle. Niin pitkällä jo oltiin.

Eräs asia oli kuitenkin kesken. Paljon oli Penttilä sitä ajatellut, mutta päättäminen oli vaikeaa. Ratakadun vuokralainen se tuotti sellaista päänvaivaa.

Useasti oli Penttilä ajatellut saattaa asian päätökseen, mutta epäilytti, että jos — —. Ja siihen se taasen jäi. Mutta miksi ei asiaa voisi ratkaista? Olihan hän sellaisessa taloudellisessa asemassa, että jaksaisi vaimonsa ruokkia. Niin, vaimonsa. Miksi ei hänelläkin saisi olla vaimo ja koti? Olisiko hänen pakko koko ikänsä asua vuokrahuoneissa tai kolkossa hotellihuoneessa — tai vaikkakin omassa talossa, mutta yksin! Täytyyhän hänellekin tulla joskus levonkin hetki. Pitääkö hänen silloin aina mennä johonkin ravintolaan joutohetkeään viettämään? Ei suinkaan. Asia on päätettävä ennen lukukauden loppua. — Miksi ei tänään?

Päättävästi iski Penttilä kynänsä pitimeen, antoi sanan autonsa ajajalle ja lähti asiaansa toimittamaan.

Kummasti jyskytti hänen takkinsa alla, kun hän painoi muuatta soittonappulaa Ratakadulla. Palvelija tuli avaamaan. Neiti oli kotona, mutta tuskin vielä pukeissa. Aivan oikein, aikahan olikin varsin aamuvarhainen, tuskin sopiva aika Penttilän asialle.

Palvelija oli kuitenkin erehtynyt. Alli Rantamäki astui saliin miltei samassa kun Penttiläkin. Hän oli aamurikas. Vaalea tukka oli kammattu niskaan pienelle nutturalle, ilman käherryksiä ja keinotekoisia kaunistuksia. Raikas puna oli poskilla. Mistä se johtui, sitä ei Penttilä osannut arvata, eikä hänellä ollut siihen aikaakaan. Hänelle oli pääasia saada sanotuksi asiansa.

Istahtamatta, katsomatta, onko muita huoneessa, hän sanoi sanottavansa suoraan ja koreilematta.

»Neiti Rantamäki!» aloitti hän. »Olen ajatellut teitä paljon. Olette ainoa nainen, jolle olen ajatuksia tuhlannut, lukuunottamatta äitiäni. Haluatteko jakaa elämän surut ja ilot kanssani? Voitteko tulla vaimokseni?»

Ohho! Nyt se oli sanottu.

Tyttö oli hetken ääneti, punastui hiusmartoa myöten ensiksi ja vaaleni sitten. Penttilä säikähtyi. Mitähän hän nyt oli tehnyt! Olikohan tyttö kihloissa aikaisemmin? Jospa maa aukenisi ja nielisi heidät kokonaan, hänet, tytön ja koko maailman!

»Tiedättehän, että kotipuolellemme on tapana kosia tyttöä vanhempainsa läsnäollessa — —»

Puhui tyttö muutakin, mutta huone alkoi pyöriä Penttilän silmissä. Siinä menossa näki hän jonkin oven, tarttui kahvaan, ja se oli sattumalta eteisen ovi. Miten hän sai takin päälleen ja tuli alas rappusia, se on tänä päivänäkin hänelle arvoitus. Sen hän muistaa, että puolen tunnin päästä oli hän matkalla Ouluun, ylimääräisellä junalla — hakeakseen sopivaa latausaseman paikkaa.

VII.

Seinäjoella odotti Penttilää seuraava sähkösanoma:

»Valtiovarainministeri pyytää tietoja joistakin viime kesänä tehdyistä lainasopimuksista. Asialla kiire.

Lehtovaara.»

Penttilä vastasi:

»Paperit ministeriössä. En voi saapua. Ottakaa lakimies valvomaan etujani.»

Vaunu tuntui hänestä hirmuisen ahtaalta. Tosin hiukan helpotti mitä pohjoisemmaksi tultiin. Ei hän liikkunut eikä reuhtonut. Istua kyhjötti tyhjän vaununsa nurkassa ja kärsi. Miksi hän olikaan ollut niin tyhmä? Nyt hän ei voi mennä Helsinkiin, ei ainakaan ennenkuin yliopiston lukukausi on loppunut. Niin, eikä hän voi mennä koko Etelä-Suomeen. Ei ainakaan Tamperetta etelämmäksi. Hehän voivat sattua vastakkain minä päivänä hyvänsä, ja siihen tilanteeseen ei Penttilä enää halunnut joutua.

Penttilän vaunu oli liitetty Seinäjoelta matkustajajunan perään. Viimeiseltä porrassiltamalta oli mainio näköala. Eivät ole Etelä-Suomen suurimmatkaan peltoaukeamat kuin karjatarhan suuruisia länttejä verrattuina näihin Pohjanmaan aukeamiin. Mikä suuri työmaa täällä avautuukaan »Suomi»-akkumulaattorin vetämälle auralle, äkeelle, niittokoneelle, kylvökoneelle ja monelle muulle peltotyökalulle! Ja Pohjanmaan tulevaisuus! Se on vielä kerran jaksava ruokkia koko Suomen, jos tarve tulee. Hämäläinen, kivisten maiden mies, kastelee jokaisen leipäpalansa hiellään. Siksi maa onkin hänelle rakas. Hän ei siirry kauas kotikonnultaan, ja jos siirtyy, sinne takaisin kuitenkin kuolemaan haluaa. Hämäläinen unohtaa sen, missä hän helpolla leipänsä ansaitsee, mutta ei sitä paikkaa, joka on hänen käsiinsä känsät kasvattanut.

Toisin on pohjalainen. Kaukana on metsänreuna hänen kotiseudullaan. Laajat ovat aukeat. Siksi on kansaankin tarttunut jotakin suurpiirteistä ja mahtavaa. Vahinko vain, että hän itsekin tietää tämän ja on taipuvainen kerskailuun, mitä hämäläinen ei tee humalapäissäänkään —.

Etelässä, s.o. Helsingissä, teki kevät tuloaan. Oulussa oli täysi talvi. Lumi oli vielä hohtavan valkoista eikä keväälle ominaista likaisen harmaata. Penttilän mieli oli harmaa. Katuiko hän? Ei. Ei mies koskaan kadu tekoaan. Korkeintaan kiroaa ja kantaa seuraukset kuin mies.

Oulu mataloine rakennuksineen ja ikäänkuin suurien lumivallien taakse taisteluasentoon vetäytyneenä esiintyi kuulakkana kevätiltana edukseen.

Jos Penttilän mieli ei olisi ollut niin perin masentunut, olisi hän voinut nauttia pohjolan kuulakasta yöstä, mutta nyt hän istui hotellihuoneensa sohvan nurkassa ja mietti tämän elämän iloja ja suruja, käännöksiä ja koukkuja.

Kauppalehdessä teki tunnettu kauppaolijemme tuntija, nimimerkki K.S., selvää maan taloudellisesta asemasta.

M.m. sanoi hän: »Palkkojen ja ulkomaisen rahan suhteeton nousu vv. 1919-1920 lyö yhä vieläkin leimaansa teollisuuteemme. Silloiset kalliit varastot, niinhyvin valmiiden tuotteiden kuin raaka-aineidenkin, ei ole vielä kulutettu. Nyt kun osoittautui, että rahamme huonous olikin keinotekoisia, ovat teollisuuslaitokset joutuneet vaarallisen kilpailun kynnykselle. On odotettavissa, että ulkomainen teollisuus tulee saattamaan vaikeaan asemaan monta teollisuushaaraa, jopa koko teollisuutemme kaiken todennäköisyyden mukaan tulee horjauttelemaan, ellei uutta perustetta voida laskea.»

Maan taloudellinen tilanne oli surkea. Puutavaraliikkeet eivät kaataneet metsiä, jotka suinkin voivat jättää kaatamatta. Tosin hakkuuaikojen pidennyksiä ei kruununmetsiin myönnetty, mutta se ei paljoo auttanut. Rautateollisuus oli lamassa. Hyvin menestyvät kenkätehtaatkin tekivät vain kolmipäiväisiä viikkoja.

Maataloustuotteiden hinnat laskivat sydäntälvellä yhä edelleen. Kevättälvellä odotettua hintojen nousua ei tullut. Maanviljelys oli joutunut samalle kannalle kuin ennen sotaa. Se ei kannattanut.

Taloudellinen pula oli maassa.

Mutta erään miehen liikeyrityksissä tehtiin työtä täydellä höyryllä. Jos otetaan huomioon myöskin Imatran rakennustyöt, niin oli tuo mies tällä kerralla maan suurin työnantaja, lukuunottamatta valtiota.

Itse oli tuo mies naisen pakoon ajamana hautautunut jonnekin. Kahteen päivään ei hänestä ollut kuulunut mitään. Konttoripäällikkö Lehtovaara teki voitavansa saadakseen selville isäntänsä olinpaikan. Hän telefoni, hän sähkötti eri puolille, mutta ilman tulosta.

Penttilä oli hautautunut Ouluun. Tosin kaupunki ei tuntunut enää niin pieneltä kuin hänen tullessaan, olihan tavallinen rannikkokaupunkimme, pikemmin kauniimpi kuin toiset, mutta ei suurempi.

Penttilän silmät olivat jo avautuneet. Hän näki kevätauringon, joka alkoi lämmittää maan toista lapetta. Merikosken pauhun hän kuuli. Niin, Merikoski. Miten paljon kansallisomaisuutta onkaan mennyt hukkaan vuosisatojen kuluessa ja miten paljon vieläkin menee koskiemme vapaina virtailla tai kytkettyjenkin kevättulvan vyöryessä hukkaan! Oulunjoen koskien rakennustyöt olivat jätetyt kesken samaan aikaan kuin Imatrankin, eikä niitä ollut aloitettu, vaikka Imatraa rakennettiin.

Vaasalaisista sanomalehdistä luki Penttilä, että Vaasan kaupunginvaltuusto oli evännyt häneltä latausaseman tontin. Tosin läheiset rautatieasemat voisivat tulla kysymykseen, mutta tällaisen pienen latausaseman pitäisi sijaita kaupungissa.

Penttilä matkusti Vaasaan ostaakseen jonkin yksityisen, vaikkapa ahtaammankin tontin ja pannakseen sillä rakennustyöt alulle.

Pari päivää hän vietti Vaasassa. Sopivaa tontin myyjää ei tahtonut ilmaantua. Jos Penttilän nimi ei olisi ollut Penttilä, vaan jokin -ström tai -qvist, niin on luultavaa, että tontteja olisi ollut kaupan ainakin muutama tusina. Mutta maan ruotsalainen vähemmistö oli huomannut heikommuutensa ja peläten sulautumistaan voimakkaampaan suomalaiseen ainekseen oli alkanut jo muutamia vuosia sitten ankaran taistelun olemassaolonsa puolesta. Pienintäkään ruotsalaisen omistamaa kiinteistöä ei saanut myydä suomalaiselle. Ei maatilaa, ei kaupunkitaloa, ei mitään. Puoluekuri ja turvan tunne yhteisessä leirissä olivat niin suuret, että kukaan ei rohjennut, jos halusikin, poiketa heimon päätöksistä.

Penttilä ei ollut laiskana näitä päiviä. Hankkimalleen pienelle kartalle hän laati täydellisen latausasemasuunnitelman koko eteläisempää Suomea varten, s.o. Rovaniemen eteläpuoliselle osalle. Valmiina tai rakennettavana oli jo 21 asemaa, mutta tarvittiin vielä noin samanverta ennenkuin maan tarve voitiin tyydyttää mahdollisimman vähän vaivaamalla käyttäjiä ja tuottamatta suuria kuljetuskustannuksia.

Penttilä halusi päästä patenteineen kansan käyttämäksi ja päästä nopeasti. Hän tiesi, että vuosikymmenen kuluttua hänen koneensa on levinnyt ympäri maapallon, mutta hän halusi, että se leviää Suomeen ennen muita maita ja että Suomi saa nauttia ne edut, jotka on ensiksi alkaneella. Penttilän lähin päämäärä perustaessaan latausasemaa Vaasaan oli saada sähköaura kyntämään Isonkyrön ruispeltoja.

Niin, Isokyrö! Vieläköhän siellä löytyy yhtään Aaroni Perttilää? Vieläköhän Vaasassa on yhtään Larssonia? Topeliuksen muistopatsas on Vaasassa. — Penttilä päätti käydä katsomassa tätä runoilijan muistolle pyhitettyä kiveä.

Kevätpäivä oli kirkkaimmillaan. Somasti solisi vesi katuojissa. Suuret lumivallit olivat hävinneet. Kadut olivat likaiset ja mustat. Vaasan kirkkopuiston puut olivat räsyisten kerjäläisten näköisiä kaikessa alastomuudessaan. Siinä istui setä Topelius rakkaitten lasten ympäröimänä. Penttilä kiersi patsaan toiselle puolelle voidakseen auringon valon häiritsemättä ihaila taiteilijan työtä.

Kuka seisoi patsaan sivulla? — Alli Rantamäki. Penttilä toivoi, että patsas kaatuisi heidän väliinsä, jotta hän voisi lähteä huomaamatta pakoon, tai että vastapäätä oleva kirkko lennähtäisi ilmaan kiinnittäkseen vastaan tulijan huomion muualle. Mitään ihmettä ei kuitenkaan tapahtunut. Aurinko loisti täydellä terällään. Piipittipä joku lintunenkin jossakin alastoman puun alastomalla oksalla.

Penttilä tervehti ja aikoi lähteä pois. Silloin näki hän jotakin. Hän ei ollut selvillä itsekkään mitä. Hän näki vain silmät, jotka katsoivat surullisesti, posket, jotka olivat lumivalkeat, huulet, jotka vapisivat. Hän ei enää paennut, vaan astui lähemmäksi. Puhuivatko he jotakin, sitä ei kumpainkaan tiedä eikä kumpainkaan kaivannut. Sanattomina lähtivät he kuitenkin kulkemaan rinnakkain kevään likaamia katuja.

Tultuaan erään kivirakennuksen edustalle sanoi Alli Rantamäki: »Minä asun tässä tätini luona.»

Penttilä ikäänkuin heräsi. »Viivyttkö kauan Vaasassa?» kysyi hän.

»Ainoastaan huomisen päivän. Olen tätini miehen hautajaisissa ja matkustan huomenillalla.»

»Menettekö kotiin vai Helsinkiin?» kysyi taasen Penttilä.

Tyttö punastui. Miksi? Penttiläkin tunsi veren kohoavan poskilleen.

»Aion poiketa kotonani», selitti neitonen hohtavin poskin.

»Tapaamme toivottavasti Rantamäessä kahden päivän perästä», sanoi mies hyvästellessään.

Jos Penttilällä oli ollut kiire lähteä Helsingistä, niin yhtä kiire oli hänellä nyt päästä sinne jälleen.

Hänen päästyään Helsinkiin yöpikajunassa klo 8 aamulla oli insinööri Ranta jo yksityishuoneessa odottamassa häntä. Jäniskoskelta kuului hyviä uutisia. Kallioväylä oli porattu niin pitkälle, että voima-aseman laittamiseen olisi parasta ruveta mitä kiireimmin.

»Jos tilaamme koneet koko voimamäärälle, niin olisi paras tilata heti, sillä töitten keskeytys koneita odotellessa tuottaa suurta haittaa», lopetti Ranta.

»Osa voima-aseman koneista on lastausvalmiina Tampereella ja loput valmistuvat kolmen viikon kuluttua. Kevättulvan hyödyksikäyttämistä varten jätetään vanha voima-asema paikalleen ja ohjataan liikavesi sen turpiiniin», oli Penttilän selitys.

Ranta ei sanonut hetkeen aikaan mitään. Hän tuntui miettivän. Pyysi puhelun Jäniskoskelle ja pääsi pian, kun aamulla ei ollut paljon ulkolinjapuheluja. Penttilä kuuli seuraavan keskustelun:

»Ranta täällä. Terve! Kyllä ne Tampereelta tulleet piirustukset ovat oikeat. Antakaa mennä alaväylä vain suuremmaksi. — — 60 kiloa. Ohho! Antaa soida. Ei se liikaa ole. — — Tänään pitää olla auki. — — Kyllä ennättää, kun vain tahtoo.»

Väittäkööt vielä, tuumi Penttilä, ettei suomalaisissa ole amerikkalaista »kuraasia», kun on vain tilaisuutta sen ilmenemiseen. Aivan samansuuntaisia puheluja hän oli kuullut amerikkalaisten insinöörien ja johtajien keskustellessa apulaistensa kanssa. Kieli oli toinen ja sanat erilaiset, mutta henki ja äänen sävy samat.

Juoksevien asiain hoidossa kuluivat päivät siihen asti, kun Penttilä oli luvannut tavata Rantamäen tytärtä hänen kotonaan. Molemmat tajusivat, että tapaamiskysymys koskee tyttären isää eikä heitä itseään.

Penttilä tiesi, että asemalta on vaikea saada hevosta, ja siksi lähetti hän autonsa edeltäpäin. Auton ohjaaja arveli, että maantiet eivät olleet vielä ajokunnossa, mutta lähti sanaakaan sanomatta. Auton kuljetti hän määräasemalle junalla ja oli oikealla hetkellä ohjaustangossaan odottamassa Penttilää.

Asemalta oli kahdeksan kilometriä Rantamäkeen. Maantie oli kyläpaikoissa ja aukeilla sulana, syvän, upottavan kuran peitossa, mutta kujilla ja metsäkohdilla oli vielä lunta, muutamain paikoin vahvastikin.

Komeasti pyörähti raskas 60-hevosvoimainen auto matkaan aseman kovalta hiekkakäytävältä, mutta heti maantielle päästyä alkoi sen ääni muuttua. Penttilä alkoi epäillä perille pääsyä. Polttomoottorien huonot ominaisuudet tulivat selvästi näkyviin. Jos auto ei päässyt eteenpäin, niin moottori pysähtyi kokonaan. Se ei mitenkään käynyt hiljaa voimiaan säästään.

Viisi kilometriä päästiin eteenpäin, mutta sitten tuli lunta niin paljon, että auto ei pysynyt tiellä. Oltiin juuri Rantamäen metsäpalstan kohdalla. Asumuksia ei ollut missään lähitienoilla. Penttilän ei auttanut muu kuin lähteä matkalaukku kädessä jalkaisin eteenpäin. Ohjaaja lähti autolla pyrkimään asemalle. Penttilä ei ollut harmissaan — hän näki asian huvittavan puolen. Rantamäkeen menee kosija jalan... Se on tosin hiukan tavatonta, mutta maailmassa täytyy kaikkeen tottua.

Pitkää lehtokujaa kävellessään tähyili Penttilä kulmainsa alta, näkyisikö ihmisiä päärakennuksen akkunoista. Turhaan! Talo oli kuollut. Hän meni pääportaista sisään. Ovi ei ollut lukossa, joten vieraita siis oli odotettu. Tilava eteishalli tervehti vierasta miellyttävällä lämmöllään, mutta ketään siellä ei ollut.

Penttilä riisui takkinsa, kolautti hiukan keppitelinettä, jotta hänen tulonsa huomattaisiin.

Kuului isännän yskäisy ja raskaat askeleet alkoivat lähetä eteistä.

Hämäläinen talonpoika on itsetietoinen, sillä hän tietää turvansa olevan vain itsessään ja Jumalassa. Elleivät omat voimat riitä ja Jumala auta, niin asiat ovat hullusti. Naapurin apuun hän ei turvaa eikä salli naapurin sekaantua omiin asioihinsa. Yksin hän seisoo kuin mänty mäen töyräällä. Yksin elää ja yksin kaatuu, jos kohtalo niin määrää.

Rantamäen suku oli vankkaa hämäläistä rusthollarisukua. Rustholleista olivat pojat naineet ja rustholleihin naitiin tyttäret. Sukuylpeitä oltiin ja kunniaista arkoja. Arvo annettiin toisille, mutta tunnettiin omakin arvo. Miehiä olivat koko suvun miehet olleet, ei juoppoa niin moneen polveen kuin muistettiin. Kunniaan arkoja olivat myös naiset. Pienintäkään tahraa ei heissä voitu löytää. — Moni köyhä oli saanut avun Rantamäen isännältä, eikä kerjäläinäkään milloinkaan tyhjin pussein keittiöstä lähtenyt. Rantamäen nykyistä isäntää kunnioitettiin paikkakunnalla, tosin pelättiinkin. Ankara hän oli, jos pienimmänkin loukkauksen huomasi, ja vilpintekijän ei ollut hyvä olla hänen edessään.

Kookas, ja vieraan täytyi myöntää, miehekäs isäntä tuli vierastaan eteiseen vastaan. Sileäksi ajellut kasvot osoittivat päättäväistä miestä, joka ajaa tahtonsa perille, ja valkea tukka vakuutti järkeä ja elämäkokemusta olevan tehdyn päätöksen takana.

Isäntä antoi kätensä tervehdykseksi niinkuin tapa on, oli vieras sitten tuttu tai tuntematon.

Penttilä aloitti keskustelun selittämällä olevansa Koskenkylän Penttilän poika Aapeli.

»Ali-Penttiläkö?» kysyi isäntä.

»Ei, Yli-Penttilän.»

»Isäsi tunsin hyvin. Kelpo mies ja hyvä maanviljelijä», sanoi isäntä, ja Penttilästä tuntui kuin syvät rypyt isännän otsalla olisivat hiukan madaltuneet.

Mentiin tupakkakamariin. Istuttiin. Kumpainenkaan ei puhu mitään. — Penttilä arveli äänettömyyttä kestäneen jo tarpeeksi ja olevan parasta saada asia selväksi.

»Tulin pyytämään tytärtänne vaimokseni», sanoi hän asiaa mitenkään valmistelematta.

Ainoastaan silmistä näkyi, että isäntä oli kuullut vieraan sanat. Kasvoissa ei lihaskaan värähtänyt. Silmätkin kerran vain pyörähtivät, sitten asettuakseen katsomaan akkunasta ulos. Penttilä ymmärsi nyt tytärtä. Isälle oli puhuttava. Hänen mielensä oli voitettava asian puolelle, muuten ei nuorten liitto tulisi onnelliseksi. Lapset olkoot vanhemmilleen kuuliaisista, se oli oppi, joka Penttilään jo hänen lapsuudessaan kasvatettiin.

Isännän huulet pusertuivat lujemmin yhteen. Silmien luomet painuivat lähemmäksi. Nopea katse Penttilään:

»Sinäkö olet se, joka tytön perässä olet kaupungissa juossut?»

Se tuli kuin raskas viljasäkki Penttilän niskaan.

Hänkö juossut perässä! Veri nousi Penttilän päähän. Kuka oli kertonut isännälle? Oliko tyttö kertonut ja päästänyt hänet tulemaan isän läksytettäväksi! Kenties äiti oli kertonut? Ei. Emäntä oli erilainen. Hänen pitäisi ymmärtää nuoria. Mutta oliko hän, Penttilä, oikea mies? Tarkoittiko isäntä perässäjuoksjalla häntä vai oliko joku toinen, joka...? — Penttilän ranteessa alkoivat jänteet näkyä. — Jos joku on uskaltanut, niin — —

Mutta eihän Penttilällä ollut mitään oikeuksia. Jos tyttö on kertonut, niin tietysti asia niin on, että hänen käyntinsä on otettu häiriöksi. Toisella voi olla suurempia oikeuksia. Eihän hän ole edes oikeastaan asiaansa puhunutkaan tyttärelle. — Hän piti asiaa selvänä, luullen tytön pitävän samoin. Ja nyt! Äkkiä joutuu hän syytettyjen penkille. Hän, joka ei milloinkaan ennen ole naista katsonutkaan — niin no, sitä Amerikan tapausta lukuunottamatta. Viho viimeisiä ovat koko naiset!

»En ole juossut», pääsi Penttilältä masentuneesta, »enkä juokse. Juuskoot muut.»

»Muut!» Mustepullo hypähti korkealle isännän luisevan nyrkin jyrähtäessä pöytään. »Luuletko sinä jokaisen hunsvotin saavan juosta minun tyttäreni perässä? Hä!»

Ovelle ilmestyi valkoisiin puettu kalpea olento. »Isä!»

»Mene pois! Ei sinua täällä tarvita.»

»En minä mene. Te riitelette.» Tyttäressä oli paljon isää.

Isäntä hätkähti. Ensi kerran tämän talon seinien sisällä joku häntä vastustaa. Hänen oma tyttärensä vastustaa! Isännän otsalle ilmestyi paksu musta verisuoni. Penttilä nousi seisomaan. Tytär seisoivat ovipielessä kalpeana kuin haamu, mutta ryhdiltään kuin hallitsijatar, oman valtakuntansa hallitsijatar. Penttilä astui askeleen taaksepäin. Hän vaistomaisesti tunsi, että noitten kahden on selvitettävä välinsä. Sanoillako? Ei! Se on tarpeetonta. Lapsen siteet isään katkeilevat, siteet, joita totellaan ilman arveluja ja harkitsemista. Mutta uudet siteet solmiutuvat, siteet, joitten toisessa päässä on ymmärtävä ja viisas isä, toisessa naiseksi, ajattelevaksi ja tuntevaksi naiseksi kehittynyt tytär.

»Istu», tömähti isältä Penttilälle kuin tyhjästä asiasta. — Uusi polvi oli astunut Rantamäen lattialle, polvi, jota edustivat tytär ja tuo vieras mies.

Tytär tajusi valtansa suuruuden ja myöskin sen vastuun. Hiljalleen painui hänen päänsä alemmas. Ylpeä ilme oli kadonnut. Pieni kyynel kihosi silmäkulmaan. Nuorten katseet yhtyivät, paljon puhuvat katseet. Tuulena syöksähti tytär ovesta ulos.

Isä ja tuleva vävy istuivat sanattomina.

»Mihin sinä vaimosi aiot viedä?» Isännän ääni oli outo. Kärsityn tappion vaiko ilon liikuttama — kuka tietää.

Todellakin! Penttilällä oli hotelli Helsingissä, suuri maatila Maaselän aseman lähellä, vielä toinenkin maatila, kolme suurta omaa tehdasta ja useita, joissa hän omisti osake-enemmistön, mutta mihin viedä vaimonsa? Sellaista paikkaa hänellä ei ollut. Eihän tullut kysymyksenkään, että olisi antanut tyhjentää yhden matkustajahuoneen ja sijoittanut sinne rouvansa. Ei. Vaimo ei ole enää mikään huonekalu, jonka saa sijoittaa minne haluaa.

Tämä oli pulmallinen kysymys. Penttilä ei osannut siihen vastata.

»Onko sinulla edes mitään työtä?» oli seuraava kysymys.

»On. Kyllä minulla työtä on.» Penttilä huokasi helpotuksesta.

»Kyllähän työllä aina itsensä elättää, mutta kun tulee vaimo ja lapsia, sitten se on huonompaa.»

Penttilä oli taasen lyöty. Rantamäen mielestä ainoastaan maanviljelijä kykenee ruokkimaan vaimon ja lapsia. Eikä käsitys ollutkaan kaikkein tuhmimpia.

Miehet olisivat jarnunneet miten kauan tahansa, mutta emäntä tuli keskeyttämään. Penttilä tunsi lapsellista ujuutta tulevan vaimonsa äidin edessä. Äidillä on äidin tunteet, ja hän pelkäsi loukkaavansa niitä.

»Emäntä hyvä», aloitti hän, »olen rohjennut tulla pyytämään ainoata tytärtänne vaimokseni. Tiedän, että pyydän äidiltä suurinta, mitä hänellä on antaa. Rakastan kuitenkin tytärtänne ja

luulen, ettei hänkään ole välinpitämätön minun suhteeni. Tämä on antanut minulle rohkeuden tulla». — Penttilä punastui kuin koulupoika, sillä eihän hän varmasti tiennyt, rakastettiinko häntä.

Emäntä kuivasi kyyneleensä. »Olen tiennyt, että Alli rakastaa sinua. Ota hänet ja tulkaa onnellisiksi.» Itkuun tyrskähtäen syleili hän tulevaa vävyään ja vaipui sohvalle itkemään. Penttilän teki mieli langeta polvilleen hänen viereensä, lohduttaa ja kuivata kyyneleet, vannoa ja vakuuttaa, että he tulevat onnellisiksi. Mutta isännän läsnäolo esti sitä tekemästä.

Tuleva morsiankin tuli sisälle, silmät punaisina. Hän tuli aivan Penttilän eteen, otti häntä takinrintapielestä kiinni.

»Anna anteeksi, että olin niin tuhma että itkin», kuiskutti hän.

Penttilä parka! Todellakin parka. Hän ei tiennyt, mitä tehdä. Jos he olisivat olleet kahden, olisi hän suudellut morsiantaan, mutta mitä tehdä, kun tytön isä ja äiti katselivat vieressä? Tuli ja leimaus! Olisipa hän tiennyt joutuvansa tällaiseen tilanteeseen, niin kyllä olisi ottanut etukäteen selville, mitä on tehtävä. Nyt se oli myöhäistä. Äkkiä rohkaisi hän mielensä. Tosin hänen silmänsä iskivät kipunoita eikä hän nähnyt mitään, mutta kaappaamalla osuivat kädet tytön vyötärölle ja suudelma osui ihan keskelle suuta.

Tehty on!

Päästettyään tytön vilkaisi hän toisiin huoneessa olijoihin. Ja miten ollakaan: hehän hymyilivät - ukkokin.

Rohkeilla ja oikein täytäntöönpannuilla päätöksillä on paljon hyvää maailmassa saatu aikaan.

VIII.

Penttilän kihlaus teki suuren muutoksen hänen työtapaansa.

Tätä ennen ei kukaan ollut kiinnittänyt hänen huomiotaansa niin paljon, että hän olisi ajatellut, mitä toinen mahtoi ajatella siitä tai tästä. Nyt oli asia toinen. Erottaessaan jonkun miehen ajatteli hän aina, mitähän Alli sanoisi tuosta asiasta, tai ostaessaan jonkin laitoksen osakkeet laski hän aina, mikä arvo niillä olisi, jos hän lakkaisi yht'äkkiä niitä käyttämästä, ja jäisiköhän Allille riittävästi elantoon, jos hän kuolisi.

Kihlajaispäivän iltana otti ukko Rantamäki Penttilän varsin tiukalle siitä, mitä on se työ, jota tuleva vävy tekee, ja onko se sellaista, että perhe tulee toimeen. Penttilä teki selvää työstään ja suunnitelmistaan. Olikin varsin terveellistä, että hän tapasi miehen, jolle voi huoletta uskoa salaisuuksia ja joka jaksoi kuunnella. Penttilä puhui nimittäin yhteen mittaan pisimmältä, mitä hän oli milloinkaan puhunut. Hän puhui kauan siitä, mitä tehdään Sydän-Suomen konepajalla, minkälaisia työkoneita jo on valmiina, kuinka suuria moottoreja jo tehdään ja miten pieniä ne ovat kooltaan ja montako hevosvoimaa ne voivat antaa. Paperille hän piirsi, mitä rakennuksia, kuinka suuria ja kuinka monta rakennetaan Maaselkään. Hän selitti, missä on tehdasrakennus ja mitä siinä tehdään, miksi tehdas on rakennettu juuri Maaselkään eikä muualle. Jäniskosken koskenperkaustyön selosti hän tarkalleen. Ja miksi Hangon lähelle Tanttilaan on rakennettu suuri posliinitehdas ja monta muuta seikkaa sai Rantamäen isäntä tietää, seikkoja, joista monet olisivat maksaneet omaisuuden, jos olisivat saaneet tietää edes silloin kun Rantamäki.

Penttilä puhui aina »tehdään» ja »rakennetaan», eikä erehdyksessäkään sanonut että »minä teen» tai »rakennan». Hämäläisen tapa on sellainen.

Rantamäki kysyi: »Mitäs sinä teet näissä monissa vapriikeissa?»

Penttilä joutuu hiukan hämilleen. »Minä vain omistan ne.» Tosiaankaan hän ei ollut tehnyt enempää. Ei lapiolistakaan maata hän ollut pistänyt eikä naulaakaan lyönyt, jotta rakennus olisi valmistunut. Hän vain — omisti ne. Mikä kiitollinen aihe Suomen Työmiehelle. Vahinko, ettei se ollut sitä ennemmin huomannut!

Kuultuaan tämän vaatimattoman tunnustuksen ei Rantamäki silmänsäkään liikauttanut. Laski molemmat kätensä voimakkaasti polvilleen ja sylkäisi pitkän syljen. »Rantamäen päälle ei tehdä velkaa. Se ruokkii kyllä tyttäreni. Katto sinä vain eteesi.» Siinä oli piste.

Penttilä ei katsonut olevan syytä korjata ukon vankkaa päätöstä. Ei hän aikonut tehdä minkään päälle velkaa. Rantamäki jäi omiin ajatuksiinsa.

Penttilän suun ympärillä väreili pieni hymyn häive, kun hän muisti Rantamäen huomautuksen velka-asioista. Laskiessaan, kuinka suuri prosentti tai oikeammin kuinka pieni prosentti hänen Amerikasta tuomastaan pääomasta kuluu Suomeen rakennettavien tehtaitten peruspääomaksi, hämmästyti hän itsekin. Niin suureksi ei hän ollut kuvitellut Amerikan osuudesta »Suomi»-patenttiin samaansa hintaa.

Tilatut koneet olivat valmiina Sydän-Suomessa. Maaselän ratapihalla oli vaunuja koneosilla lastattuina. Järjestys oli kuitenkin jo saatu niin hyväksi, että kaikki tulevat vaunut purettiin päivittäin. Maaselän tehtaitten ylijohdaja, ins. Heikki Mikkola tuntui olevan mies paikallaan. Harvoin hän suuttui, mutta silloin hän kirosikin niin, että rikiltä haisi koko paikkakunnat.

Maaselän tehtaisiin oli valittu miehiä kaikista tehtaista, joihin Penttilällä oli sananvaltaa, ja niistä miehistä sopivimmat, joita oli tullut tarjolle. Tarvittiin ammattimiehiä, viilareita, seppiä, levyseppiä ja monia muita. Mutta tarvittiin paljon sellaisia ammattimiehiä, joita Suomessa ei ennen ollut, kun ei ollut ennen sellaista ammattiakaan. Tarvittiin erikoiskoneiden hoitajia. Kaikki

koetettiin valmistaa automaattisin konein, mutta silti tarvittiin hoitajia. Kaikki tällaiset erikoismiehet oli alun perin koulutettava. Siinä ei tarvittu ennakkokokemusta, useasti siitä oli suorastaan haittaa. Tarvittiin miestä, jolla oli kykyä oppia ja jolla oli halua tehdä työtä. Jos olisi ollut saatavissa joltisillakin pohjatiedoilla varustettuja miehiä, olisi harjoittelu ollut helpompaa. Mitä räikeimmin tuli näkyviin maassamme väärään johdettu ihmisten lukuhalu. Räikeitä sanomalehtikirjoituksia annetaan nuorison lukea, niin puolella kuin toisellakin, ja pilataan ihmisten hermot. Jos sen sijaan perustettaisiin kirjastoja ja koetettaisiin opastaa nuoria hankkimaan ammattitietoja, vaikka teoreettisiakin, niin käytännöllinen harjaantuminen olisi paljon helpompaa ja pikemmin päästäisiin eroon totutuista tavoista. Mutta käden käänteessä se ei ole autettu.

Jokainen tuleva erikoismies sai olla mukana koneensa perustusta tehtäessä ja koko ajan sitä paikalleen asetettaessa. Tehtaassa näkyikin olevan liikaa miehiä työssä. Olivat nimittäin tavalliset kuntoonpanomonttöörit ja sitäpaitsi koko tehtaan tuleva työväki. Tästä työväen tuhlauksesta huomautti eräs useista »sattumalta» Maaselkään poikenneista teollisuusmiehistä. Penttilällä oli kuitenkin oma mielipiteensä ja kokemuksensa, jota hän toteutti käytännössä.

Penttilälle ilmestyi eräs uusi ala, jolla hän oli varsin outo ja kokematon. Hänen täytyi hankkia oma koti.

Talon rakentaminen on varsin yksinkertainen juttu, mutta minkälainen ja mihin, se on aivan eri asia. Penttilän kotikylässä, joenpoukamassa, oli erittäin kaunis paikka ja hän oli aina sitä ihailnut. Nyt ei sitä kuitenkaan voinut käyttää, koska se oli liian kaukana Maaselästä.

Penttilä pyysi morsiamensa neuvottelemaan tästä tärkeästä kysymyksestä. Hän olikin paljon käytännöllisempi kuin Penttilä itse. »Rakenna meille rakennus johonkin Maaselän läheisyyteen. Kyllä siellä on sellaisia paikkoja, joissa voi asua», lohdutteli hän sulhasensa epäilyjä. Ja ajatus pantiin täytäntöön heti.

Erään maan etevimmän arkkitehdin konttorihuoneessa istui Alli Rantamäki sulhasineen. Arkkitehti, pieni, vikkela mies, ihmetteli, mitä noilla lienee asiaa, kun eivät puhu.

Lopulta Penttilä alkoi: »Haluan rakentaa yksityisasunnon itselleni.»

»Jaha! Helsinkiinkö vai maaseudulle?» — Helsinkiläinen puhuu Turusta, Tampereesta ja Viipuristakin niinkuin »muustakin maaseudusta».

»Paikan tulee olla Maaselän asemalta 10 km säteellä piirretyn ympyrän sisällä. Voisitteko lähettää jonkun apulaisenne tarkastamaan paikkaa? Ehtona tietysti on, että paikka on ostettavissa ja sinne voi laittaa kunnollisen tien.»

»Jaha, jaha. Kuinkahan tilava rakennuksen tulee olla ja mistä rakennusaineesta se tehtäisiin?»

Tuleva rouva oli sanaton. Hän ei todellakaan tiennyt tulevan miehensä varallisuussuhteita.

»Tarvitsemme välttämättömästi tavalliset yksityisasuntohuoneet, sitten suuremman ruokasalin ja salin sekä muutamia vierashuoneita», lateli Penttilä. »Tiili kai olisi mukavin rakennusaine.»

»Jahaa. Jaha. Mikä se olikaan taas herrasväen nimi?» Arkkitehti alkoi epäillä työnantajansa tuntematonta nimeä. Saatuaan kuulla sen uudelleen teki hän muutamia laskuja.

»Ylimalkaisten laskujen mukaan, ottaen huomioon tarpeelliset talousrakennukset, tallit y.m., päädyimme noin 3,5-4 miljoonaan.» Ammattimies aikoi hämmästyttää tilaajan suurella summalla, ja morsiameen nähden hän onnistuikin.

»Riippuen tietysti maan laadusta», lisäsi Penttilä laskelmaan.

Morsiamessa heräsi nainen. Olisi ihanaa päästä kalustamaan sellaista kotia! Arkkitehti oli tukehtua kysymysten ja ehdotusten tulvaan, jonka tuleva emäntä lasketti.

Sovittiin, että otetaan rakennuspaikasta heti selvä ja ruvetaan samalla laatimaan piirustuksia.

IX.

Maaselän tehtaista alkoi osasto toisensa jälkeen käydä. Ensimmäisenä laski valmiin koneen, tosin ilman voimakonetta, maatalousosasto — koneen, jolla vielä ei ollut mitään käytännöllistä merkitystä. Kokonainen vuosi oli käytettävä ahkeriin kokeisiin, ennenkuin tuli valmiiksi kone, johon pyrittiin.

Maakulkuneuvojen osasto oli kenties valmeiin. Määräpäivästä viikon perästä laski osasto ensimmäisen vaunun ovesta ulos. Osaston johtaja, nuori insinööri Pekkala, otti nuoranpätkän, kiinnitti sen etuakseliin ja alkoi kiskoa vaunua perässään. Penttilän tapasi hän lataamon ovella.

Pekkala otti lakin päästään. Hikinen otsa helmeili hikipisaroissa. »Herra tehtailija», sanoi hän. »Tuon ensimmäistä osastollani valmistunutta vaunua. Sekä minulle että miehelleni olisi suuri ilo, jos Te, herra tehtailija, ottaisitte sen omaan käyttöönnne.»

Penttilä tunsu liikuttuvansa. Tuo nuori mies iloitsi, otsa hiessä, työnsä tuloksista. On puhdasta ja ylevää tuntoa valmiiksi saadun työn iloa. On miehen elämää ponnistaa voimansa ja menestyä. Penttilä ymmärsi nuorukaista. Väkisinkin silmänurkka pyrki kostumaan ja ääni värisemään.

»Kiitos, insinööri, teille ja miehellenne sekä työstänne että huomaavaisuudestanne. Suostun ehdotukseenne. Sitäpaitsi huolehdiin, että ensimmäinen moottori ja akkumulaattori asetetaan

tähän vaunuun.»

Miehet pusersivat toistensa käsiä. Lähellä seisovatkin tunsivat liikutusta. Hetki oli juhlallinen. Se oli pieni työn juhla keskellä kuumeista kiirettä.

Olikin ankara kiire. Kevät oli tulossa. Maantiet alkoivat kuivua. Penttilä oli ottanut päämääräkseen laskea liikkeeseen heti keväästä ensimmäiset kulkuvälineet. Polkupyöriä ei voitu juuri ajatella, sillä kotimaassa ei niitä suuremmassa määrässä valmistettu, mutta oli tarkoitus laskea kauppaan sähköautoja riittävä määrä. Se oli urakka, jota ei ollut helppo täyttää.

Penttilä vietti tehtaan eri osastoissa kokonaisia vuorokausia. Häntä ei saatu lähtemään sieltä pois, vaikka olisi miten tärkeä tehtävä ollut muualla. Sinne tuotiin sähkösanomat. Puheillepyrkijät pääsivät tulemaan samalla tehtaaseen, jossa heitä ei muuten olisi hyvällä silmällä katsottu. Tosin hänellä oli jo kunnollisia apulaisia, joten pikkuasioilla häntä ei enää häiritty, mutta sittenkin oli asioita niin kosolti, että paljopuheiselta mieheltä olisi mennyt aika juttuamiseen. Penttilältä säästyi aikaa, kun hän ei puhunut turhia eikä sallinut toistenkaan loruilla.

Insinööri Sarlinin ilmoitettiin pyrkivän Penttilän puheille. Penttilä ihmetteli. Sarlin, joka ei kerran ollut ottanut häntä vastaan! Olisivatko osat vaihtuneet? Eivät! Olisi lapsellista kostonhalua olla ottamatta puheilleen vanhaa miestä. Penttilä lähti tehtaan ovelle vastaan.

Ins. Sarlin tuntui hämmästyvän. Mahdollisesti hän tunsu entisen työmiehensä ja puheilleen pyrkijän vasta nähtyään miehen. Joka tapauksessa oli hän hämmästynyt. Pian hän kuitenkin tottuneena seuramiehenä voitti itsensä ja alkoi puhua kuten puhutaan miehelle, jonka arvo tunnetaan.

Sarlin ehdotti, että Penttilä tilaisi tarvittavat sähkötarpeet häneltä. Penttilä ei ollut varma, tiesikö hän, että Sydän-Suomen sähkömoottoritehdas valmistuu juuri niinä päivinä ja että siellä voidaan valmistaa tuhat erikoismallista sähkömoottoria päivässä. Ei hän myöskään tiennyt, tarkoittiko insinööri Sarlin ainoastaan valaistuslaitteita.

»Valitettavasti, herra insinööri, en voi tarjoustanne enää käyttää, mutta jos se olisi tehty minulle neljä kuukautta sitten, niin olisin ollut varsin tyytyväinen.»

Uusi aika oli alkanut, ja ne, jotka eivät osaa asettua mukaan, kaatuvat. Niin kävi tässä ja niin käy elämässä aina.

Maaselän suuret jättiläiskeuhkot alkoivat hengittää. Vaunuosasto syöksi ovestaan pieniä 3 tonnin kuorma-autoja. Sydän-Suomesta tuli vaunulasti vaunulastin perään pienikokoisia sähkömoottoreja. Kerran päivässä tuli ylimääräinen juna Hangosta tuoden akkumulaattorin posliiniosia. Rautajauhetta valmistettiin tonnittain ja koivunhiiltä poltettiin erikoisessa hiilitarhassa tuhansia kuutiometrejä viikossa. Sähkövoimaa vain oli niukasti saatavissa, mutta tulevaisuuden toivo oli hyvä.

Oli tarkoitus toukokuun 15 p:nä saada autojen esittely Suomessa. Tasan 6 kuukautta myöhemmin kuin Amerikassa. Kuitenkin tuli esteitä. Täytyi siirtää kesäk. 1 päivään. Oli nimittäin keskitettävä kaikki saatavissa olevat voimat ensin tehtaan käyntiinsaantiin ja sitten heti työväen asuinrakennusten rakentamiseen. Toukokuun 14 p:nä alkoivat varsinaisen keskustehtaan kaikki osastot käydä. Hätköimättä, täysin koneitaan halliten vetivät miehet kuka hihnan, kuka sähkön koneeseensa, ja miehet, joiden koneet kävivät keskusakselistasta, pistivät syötinlaitteet, porat ja niittaajat paikoilleen niinkuin tehdas olisi ollut käynnissä jo useita vuosia. On väärin väittää, etteivät suomalaiset kykene valmistamaan tekniikan viimeisiä saavutuksia. Kyllä he kykenevät. Heillä on tähän asti ollut siihen liian vähän tilaisuutta. Maahan oli nyt vasta syntynyt ensimmäinen suurisuuntainen tehdaslaitos. Saavutukset eivät olleet alussa niin korkeat kuin amerikkalaisen sisartehtaan, mutta niihin pyrittiin.

Lataaja pantiin käyntiin toukokuun 16 p:nä, vapaussotamme lopettamis-vuospäivänä. Taloudellisen riippuvaisuutemme lopettamis-vuospäivä oli tuleva samasta päivästä.

Lataaja toimi moitteettomasti. Vahinko vain, ettei ollut tarpeeksi voimaa. Ensimmäinen lataaja kykeni Amerikassa lataamaan 55 akkumulaattoria eli »pommaa», kuten miehet Maaselässä kutsuivat, tarkoittaen sähkövarastoa, joka riitti synnyttämään 5 hevosvoimaa 10 tunnin ajaksi, jotavastoin ensimmäisen Maaselässä toimivan lataajan käytettävissä oleva voima riitti vain 6 pommaan minuutissa. Lähimmässä tulevaisuudessa toivottiin saatavan Maaselkään lisää voimaa sekä lukuisia maaseutulataamoja käyntiin.

Penttilä oli miltei unohtanut morsiamensa tänä kiireisenä työn aikana. Arkkitehti ei kuitenkaan ollut unohtanut hänelle annettua tehtävää. Eräänä viileänä toukokuun iltana ilmestyi hän itse tomuisena ja väsyneenä Maaselkään.

»Jaha, jaha, herra Penttilä», puheli hän katsellen ympärilleen. »Konttorirakennus. Liian kevyt tyyli. Olisi pitänyt olla raskaampi, se olisi antanut johtavan leiman koko laitokselle. Jaha, jaha!»

»Oletteko tavannut morsiantani?» kysäisi Penttilä.

»Hänen pitäisi tulla tänään tänne. Olen löytänyt paikan, ihanan rakennuspaikan. Vain 4 km täältä. Kaunis metsä ja järvi. Ihana paikka», puheli innoissaan tunnettu arkkitehti.

Aivan oikein. Iltajunalla saapuikin Alli Rantamäki Maaselkään. Ihmeissään katseli hän ympärilleen.

»Aapeli! Onko se sinun tehtaasi näin suuri?» pääsi häneltä miltei tahtomattaan.

»En ole uskaltanut sijoittaa tänne kaikkia tehtaita, mitä tarvitsen. Asuntokysymys olisi ollut voittamaton ja rautatie ei olisi ennättänyt kuljettaa raaka-aineita tänne ja valmiita tuotteita pois.»

Lähdettiin tarkastamaan arkkitehdin löytämää rakennuspaikkaa.

Ensimmäinen Maaselässä valmistettu vaunu lähti ensimmäiselle matkalleen. Sähkövaunu lähti voittomatikalleen valloittamaan vanhaa mannerta. Amerikka oli jo sen valtakuntaa. Työnjohtajia, insinöörejä ja miehiä kerääntyi katsomaan uuden koneen lähtöä. Matka oli vain neljä kilometriä, joten yksi pomma riittäisi voimaksi, mutta varmuuden vuoksi otettiin toinenkin.

Penttilä asettui ohjaajan paikalle ja toiset istuutuivat perään. Vaunu oli jokseenkin tavallisen polttomoottori-auton näköinen. Ohjaajan edessä oli vain tilaa matkatavaroille ja varavaimalle, koneet kun ottivat aivan pienen tilan.

Penttilä yhdisti virran moottoriin ja vaunu lähti liikkeelle äänettömästi ja tasaisesti. Ero poltto- ja sähkömoottorin välillä oli melkoinen. Sähkömoottori ei tarvinnut mitään välivaihtoja eikä yhdistäjiä. Jos haluttiin ajaa hiljaa, niin oli annettava moottorin käydä hiljaa päästämällä siihen vain vähän virtaa. Jos taas haluttiin lisätä vauhtia tai oli ylämäki, niin oli päästettävä virtaa lisää — ja sillä hyvä. Koko koneiston hoito oli yhdistetty ohjausrattaaseen.

Tie oli hyvin huonoa, jopa loppu-taival kokonaan tietöntä. Takana istujat ehdottivat, että käveltäisiin viimeiset parisataa metriä, mutta Penttilä halusi koetella koneensa kuntoisuutta ja ajoi yli kivien ja juurien verraten korkealle kummulle, jossa arkkitehdin valitsema rakennuspaikka oli.

Se oli todella kaunis paikka. Vieressä oli ihana metsäjärvi. Katselijat seisoivat hiekkakummulla järven pohjoispäässä. Kaunis, valkoinen hiekka muodosti muut rannat, paitsi läntisessä päässä oli korkea kallio, joka antoi jylhän leiman koko sille osalle järveä. Järvi oli noin 3 km pitkä ja 1 1/2 leveä, muodostaen pari pitempää lahtea, ja lähellä pohjoispäätä oli pieni mäntyä kasvava saari.

Rannoilla kasvoi sekametsää, alavammilla paikoilla koivua, leppää ja raitaa, ylävämmillä kuusta, mäntyä ja katajaa.

Osa rantaa kuului Maaselän kartanoon, mutta suurimman osan omisti Kuoppalan suuri talonpoikaistalo.

Penttilän morsian ihastui paikkaan. »Tähän valkoinen päärakennus, tähän autovaja, sauna rantaan. Nuo puut jätetään paikalleen, tähän istutuksia, tästä tie lähtee asemalle.» — Innostus loisti hänen silmistään ja posket hehkuivat onnesta.

»Jaha, jaha!» puheli arkkitehti.

»Ehkä ostamme koko järven ympäristön ja laitamme toisen rannan tehtaan väestölle vapaapuistoksi», ehdotti Penttilä.

Morsian innostui.

»Jaha, jaha. Ehkä se häiritsisi herrasväen rauhaa», huomautti arkkitehti.

»Maaselässä tulee ensi talvena asumaan noin 8000 ihmistä ja vuoden päästä neljä sen vertaa, joten on ymmärrettävää, että yhdelle ihmiselle ei riitä näin paljon tilaa», selitti Penttilä.

»Jaha, jaha! 8000 asukasta. Milloin ruvettiin rakentamaan?»

»Helmikuun 2 päivänä pistettiin ensimmäiset lapiolliset ja syyskuun 15 p:nä pitäisi olla 4000 asuinhuonetta valmiina.»

»Jaha, jaha. Milloin pitäisi herrasväen asunnon olla valmiina?» tiedusti arkkitehti.

Morsian ja sulhanen vilkaisivat toisiinsa. Molemmat punastuivat, sillä he eivät vielä olleet puhuneet häitten ajasta mitään.

»Kenties myöskin syyskuun puolivälissä», ehdotti Penttilä.

»Jaha, jaha! Herra Penttilällä tuntuu olevan oma kurssinsa. Koetettakoon, koetettakoon», puheli arkkitehti.

Sähköauto teki ensimmäisen matkansa moitteettomasti.

Kauan istuivat Alli Rantamäki ja arkkitehti kumartuneina piirustusten yli. Penttilä haukotteli. Mitä hän ymmärsi tai halusi ymmärtää tämän tai tuon rappukäytävän asemasta! Ja hän vakuutti itselleen olevan samantekevää, onko ruokailuhuoneessa sini- vaiko punakukkaselliset maalaukset. — Tuleva emäntä näkyi käsittävän asemansa toisin. Hän tahtoi tarkalleen tietää, miten valoisa mistäkin huoneesta tulee. Onko akkuna aamu- vai ilta-aurinkoon päin? Tuleeko halli tarpeeksi ilmava? Ovatko ulkoparvekkeet järvelle vaiko maalle päin? Kaikki halusi hän tietää. Arkkitehti selitti kaikki, lausui mielipiteensä ja kuunteli kohteliaasti toisen huomautuksia.

Penttilä pyysi tavata vielä samana iltana Maaselän tehtaitten ylijohantajaa, ins. Mikkolaa. Ilmoitettiin, että asemalla on tapahtunut jokin tapaturma ja insinööri on siellä. Penttilä lähti myös asemalle.

Tapaturma oli huolimattomuuden tulos. Vaunusta purettaessa erästä lämmityspannua, joka oli painoltaan noin 6 tonnia, oli työnvalvoja asettanut tuet huolimattomasti ja pannu oli pudonnut valtion vaunun ja pienemmän paikallisvaunun väliin sulkien osittain rautatien. Pannu oli nopeasti saatava ylös, sillä lastaustyöt kärsivät. Oli kuitenkin toisen työvuoron päätyttyä katkaistu sähkövirta jonkin linjalla toimitettavan korjauksen tähden. Nostokone kävi sähköllä eikä toiminut, kun ei ollut virtaa. Ins. Mikkola oli järjestänyt jo alulle vipunoston, mutta se kävi hitaasti, ja hän oli kiukkuinen. Penttilä näki hänet sellaisenaan ensi kerran. Selkäpiitä karmivat ne karkeat kiroukset, joita hän päästi.

Penttilä mietti hetkisen. Hän irroitti erään monttöörin avulla moottorin nostokoneesta ja siirsi

autostaan akkumulaattori-moottorin tilalle. Hihnan kiristäminen oli suurin työ. Ennenkuin miehet olivat ennättäneet nostaa pannua 20 sm, oli nostokone käyttökuntoinen, ja pannu nostettiin tuota pikaa. Nostokone toimi tosin hiukan hitaammin kuin vanhalla moottorillaan, sillä uudessa moottorissa toimi hihnapyöränä auton hammasratas.

Miehet ihmettelivät uutta laitosta. Ins. Mikkola oli hetken ääneti. Kun pannu oli saatu omaan vaunuun ja tie laitetuksi, huusi hän lähitienoolla olevat miehet nostokoneen luo. Tarjottuaan miehille paperossit hän sanoi:

»Nyt pidetään pieni tupakkatunti, sillä tänä iltana tapahtui sellaista, mitä ei ennen ole tapahtunut. Olen aina sanonut, että tämä tehdas tekee ihmekoneita, mutta en tullut ajatelleeksi, että se kone on itse p—le.» Hän veti lakin syvemmälle silmilleen ja lähti. Nyt vasta käsitti tämän käytännön mies, jolla ei ollut mielikuvitusta, että oli siirrytty uuteen aikaan.

Tosiaankin uusi aika alkoi levitä Maaselästä. Sähkövaunuja ei vielä voitu myydä, sillä omiin tarpeisiin tarvittiin niitä paljon, ja aluksi tehtiin pääasiassa kuorma-autoja. Mutta latausasemia tehtiin sopiviin kohtiin suurella kiireellä. Paljon hankaluutta tuotti riittävän voiman saanti. Jäniskoski antoi kahdelle latausasemalle 500 kilowattia kummallekin, eikä pienempiä kannattanut rakentaakaan. Helsinki lupasi 5000 kwt yöllä. Penttilä otti voiman kiitollisuudella vastaan, ja asema oli jo valmiina odottamassa lähetyksiä Maaselästä.

Penttilä lähti maaseudulle asettamaan lataajia kuntoon. Tuntui ihmeelliseltä, että hän laittoi latausasemat ja akkumulaattorien eli pommien myynti- ja vaihtoasemat kuntoon ennen kuin voi laskea kauppaan tarvittavan määrän koneita.

Hän tahtoi, että jos joku ostaa hänen sähkömoottorinsa muodossa tai toisessa, niin hän on valmis ruokkimaan sen käyttäjälle mukavasti ja halvasti. — Jos ensi vaikutelma koneesta on huono, niin se pysyy kauan.

Penttilä lähti sähkövaunullaan ilman ohjaajaa morsiamensa kanssa eräänä toukokuun aamuvarkaisena. Oli varattu voimaa 12 pommaa ja hiukan evästä matkaajille.

Julkisuudessa oli nähty yhtä ja toista jo Maaselän tehtaista ja Penttilän töistä yleensä.

Ins. Sarlinin Maaselässä-käynnin jälkeen kierteli maan ruotsalaisissa lehdissä, ilmeisesti jonkun sähkömiehen kirjoittamana, pitkä selostus akkumulaattorien epäkäytännöllisyydestä niitten raskauden ja lyhyen iän tähden.

Uusi Suomi julkaisi haastattelun Amerikan viimeaikaisista liikeoloista. Haastateltava oli ilmeisesti joku palaava siirtolainen tai Amerikassa saarnamatkoilla käynyt agitaattori. Tiedot olivat kyllä oikeita, mutta pintapuolisia. Kotimaahan palannut kertoi, miten kaupungin kaduilla nykyään on hiljaista. New Yorkissaakaan ei kuulu enää tuhansien autojen puuskutus eikä hevosten kavioiden läiske. Katuäänät soivat kaikki aivan kuin sordiinolla soitettuina. Kulkuneuvot ovat nimittäin muuttuneet. Stillwell-sähkövaunut ovat työntäneet polttomoottori-vaunut kokonaan syrjään.

Ainoastaan maaseudulla käytetään enää niitä. Sähköautot käyvät aivan äänettä. Heikko sirinä kuuluu vaunun kiitäessä eteenpäin. Jos ilmarautatien kolina vielä hiljenisi, niin New York olisi hiljainen kuin hauta. Haastateltava ei tiennyt kertoa mitään Stillwell-tehtaitten synnystä eikä kehityksestä eikä siitä, kuka oli alun perin niitten takana.

Toukokuun loppuviikolla julkaisi Helsingin Sanomat pitkän, kolme palstaa käsittävän kirjoituksen valtion koskirakennushullutuksesta. Kirjoitus oli kokonaan ilmeisesti jossakin iltaseurassa lausuttujen mielmien pohjalle rakennettu. Siinä vedottiin vielä sähkön liikatuotantoon, valtion varojen tuhlaukseen — ne kun pantiin moniksi vuosiksi seisomaan ilman korkoa. Ja siinä osoitettiin, että on paljon tärkeämpiäkin töitä vielä kesken, esim. Konserttitalon rakentaminen Helsinkiin.

Penttilä luki tämän kirjoituksen Iisalmessa. Hän sähkötti Maaselkään ja käski lähettämään neljälle suurlehdelle Helsinkiin auton kullekin. Pomma kuhunkin valmiiksi. Helsingistä saa kyllä lisää, sillä lataamo oli jo valmiina.

Tämä oli erehdys. Suomessa ei ole tapana lähettää sanomalehdille — kahvit kyllä, mutta ei autoja. Lehdet heräsivät isänmaallisuuteen. Uusi Suomi muisti haastattelun amerikkalaisesta sähköautosta ja näki selvästi, miten pieni Suomi on joutunut trustin haltuun. Nyt se tiesi Maaselän tehtaista, jotka muka trusti on rakentanut, vaikka se tähän asti ei ollut puhunut niistä mitään.

Helsingin Sanomat pilkkasivat voimakasta amerikkalaista reklaamia.

Hbl. puhui ulkolaisen kilpailun turmiollisesta vaikutuksesta maamme teollisuuteen.

Sos.-dem. yksin kiitti lahjasta. Se, joka ei tunnusta niin pientä isänmaata kuin Suomi, näki asian hyvältä puolelta, kun hyvän lahjan sai. Sanallakaan ei sekään puhunut suomalaisesta tehtaasta.

Lahjansa vastaanotosta sai Penttilä kuulla Rovaniemeltä.

»Olkoon Helsinki ja helsinkiläiset herrat. Minulla on laaja maakunta. Annetaan sille sähköä ensin.»

X.

Sähköautot ja -moottorit menivät hitaasti kaupaksi. Suomen talonpoika ei ole varsin herkkä

omistamaan uusia katsantokantoja eikä uusia elintapoja. Kuiva sähköakumulaattori muutti talonpojan elintavat. Hän oli tottunut kasvattamaan hevosia ja vielä käyttämään öljylamppua. Uusi keksintö teki molemmat tarpeettomiksi. Sähkövalo voitiin nyt siirtää ilman kalliita johtoja mihin tahansa. Kulkemaan pääsi maalla ja vedessä ilman hevosta. Peltotyöaseet käytettiin sähköllä. Talviteitten kunnossapito tuli hiukan hankalammaksi kuin ennen, sillä niiden täytyi nyt olla paremmassa kunnossa.

Maaselän ja Sydän-Suomen tehtaissa oli suurta ylituotantoa. Penttilä alkoi ajatella vientiä ulkomaille. Mihin? Venäjällekö? — Ei sinne nyt sentään ensiksi. Tietysti nekin raukat apua tarvitsevat, mutta järjestäkööt ensin sisäiset asiansa.

— Viro saakoon ensiksi tarpeensa ja sitten Saksa. Saksa ponnistelee vielä Versailles'n rauhanehtoien täyttämiseksi — lähettäkäämme sille apua. Ruotsi kalistelkoon miekkaa Ahvenanmaan asiasta ja tulkoon toimeen tulevassa kilpailussa miten voi.

Heinäkuun alussa lähetettiin 10 malliautoa Berliiniin ja sama määrä erilaisia moottoreita.

Uusi aika ei tullut jättämättä merkkejään Suomeenkin. Hevosten hinnat laskivat jyrkässä polvessa. Hevosten vientiä Ruotsiin tuntui olevan miltei joka satamassa.

Penttilä lähetti veljilleen kaikkia koneita, mitä hänen valmisteistaan voitiin maataloudessa käyttää. Ensimmäinen oli henkilö- ja kuorma-auto. Sittemmin seurasi erikoisen voimakas peltoveturi, puimakoneen sähkömoottori, pumpun moottori, puusirkkeli — valaistuslaitetta ei tarvittu, sillä sellainen oli ennestään — puhelinpatterit, ja navettaan lähetti hän lannankärrääjän, lypsykoneen ja silppumyllyn. Vanha emäntä, Penttilän äiti, oli vihainen kaikista näistä kojeista.

»Mitä sitä ihmisillä enää tehdään, kun kaikki käy masiinoilla», tuskaili hän. »Nyt pestään astiat ja pyykit masiinoilla, keitetään sähköllä. Piiallekaan ei jää työtä muuta kuin äpäräin laitto. Niitä se Aapeli niillä masiinoillaan ei voine laittaa.» — Ovi paukahti tiukasti emännän painuessa kamariinsa.

XI.

Alli Rantamäen ja Aapeli Penttilän häät oli määrätty vietettäväksi syyskuun 20 p:nä.

»Ovathan kiireimmät kesätyöt jo tehdyt», oli ukko Rantamäki hymähtänyt.

Häät piti vietettävän sellaisen talon tapaan, jossa »morsiamella on vähän otettavaa».

»Ei mitenkään ylellisiä eikä herrasväkisittäin, vaikka ei turhasta nuukuudestakaan mihinkään ole», oli isäntä määritellyt kokille häitten komeuden. Vävy ei ollut oikein isännän mieleinen, vaikkeihan sitä moittiakaan sopinut. Parempi olisi ollut, jos olisi rusthollari. Ei mitenkään komeuden tähden, vaan »rusthollin talo ruokkii aina emännän». Etteikö tuleva vävy jaksaisi vaimoaa ruokkia — —! Eipä silti, mutta sittenkin — maa on sentään aina maata. Ei niistä suuristakaan rahoista aina tiedä.

Väkisinkin isännän ajatukset näinpäin kiertelivät, kun hän ajatteli tyttärensä tulevaa kohtaloa. Olihan viime aikoina ruvettu Penttilästä sanomalehdissäkin hyvinpäin puhumaan. Syytettiin vain keinottelijaksi, joka vain kokoaa rahoja. Tosin jokin insinööri Mikkola oli julkaissut kirjoituksen ja verrannut Penttilää maailman suurimpiin keksijäneroihin, väittäen suurmiehen kävelevän keskuudessamme, mutta eihän sitä tiedä.

Vieraita oli kutsuttu. Molempain sukujen ja naapurien odotettiin tulevan. Penttilä olisi tahtonut vain pienet perhekutsut, mutta morsiamen isä huomautti, että »se on Rantamäen tytär kun vihitään». Se ei ollut mitenkään pröystäilyä, vaan kuului vierasvaraisuuden lakeihin, että Rantamäen tyttären häissä tulee suvun kokoontua, ei niin paljon sulhasen ja morsiamen tähden, vaan jotta vanhat sukulaiset tapaavat toisensa. Jos häitä ei olisi pidetty, olisi se ollut loukkaus monelle etäiselle sukulaiselle, kielto tavata vanhoja ystäviä.

Häät täytyi pitää.

Penttilä lähetti 30 autoa asemalle viemään vieraita Rantamäkeen. Hänen sukunsa, asuen laajan pitäjän toisella laidalla, tuli miltei kokonaan junalla. Itse hän halusi mennä sukulaistensa kanssa, koska sellainen on tapa häissä. Sitäpaitsi on tapa, että sulhanen menee morsiamen taloon yksin ajaen, jotta morsiamella on tilaa palatessa. Niinpä Penttiläkin ajoi yksin Maaselän ensimmäisessä autossa. Etumaisessa autossa oli, kun he asemalta ajoivat Rantamäkeen, paitsi ohjaajaa Penttilän vanhin veli Antti, puhemies virkaa tehden, sekä kaksi viulunsoittajaa. Näitten perässä ajoi Penttilä yksin. Sitten tulivat läheisemmät sukulaiset, sulhasen äiti, sisar ja muu hääväki.

Jokaisen kylän kohdalla soittivat pelimannit jonkin reippaan marssin tai kiperän polkan.

Häätaloon saavuttua soittivat sulhasen soittajat surullisen poloneesin. Puhemies ei enää mennyt kysymään, saako tulla taloon, kuten ennen oli tapana, mutta sulhasen väki ei noussut ajopeleistä ennenkuin morsiamenpuolen soittajat olivat vastanneet soittoon.

Pian kajahtikin neljän viulun ja klarinetin virittämä »tulomarssi» kuistilta.

Portaitten alapäässä olivat vastassa morsiamen isä ja »kenkkäri». Kenkkäri oli joku läheinen sukulaisnuorukainen, joka valittiin ja kutsuttiin ikäänkuin isännän avuksi häihin. Hänen oli huolehdyttävä, että ruokaa ja juomaa oli saatavana ja ettei kukaan tarjoilussa tullut unohdetuksi.

Morsiamen isä johdatti sisään sulhasen äidin. Kenkkäri huolehti muista vieraista. Ennen oli

tapana, että kuistilla tarjottiin vieraille heti ryyppy viinaa ja suolakalaa. Mutta kieltolain astuttua voimaan tämä »tuliaisryypyn» tarjoaminen oli jätetty pois.

Vieraitten ennätettyä riisua päällysvaatteensa tarjottiin kahvit. Sulhanen istuskeli tupakkakamarissa muitten miesten kanssa. Morsiamen sai hän nähdä vasta vihille mentäessä.

Hääpäivällinen oli runsas ja maukas. Puolen vuoden vanha sianporsas kokonaisena pöydässä teki juhlallisen vaikutuksen.

Penttilä oli pelännyt »esiintyä» häissään, mutta morsiamen rinnalla se meni mainiosti. Aloittaa ateria ja tanssi — ei siinä mitään erikoista ollut, kun meni vain.

Vihille mentäessä, juuri kun sulhanen otti morsiamen käden morsiusneitojen ja poikien muodostaman kujan päässä, tunsu Penttilä polvensa notkahtavan. Hän tunsu morsiamen sormessa sormuksen eikä muistanut, oliko hän ottanut vihkimäsormuksen liivinsä taskuun. Saatuaan tilaisuuden hän koetti sitä. Siellä se sentään oli.

Häät olivat hauskat, niin jokainen häävieras tunnusti.

Sähkösanomia tuli runsaasti. M.m. tuli New Yorkista kolme. Yhden lähetti mr Stillwell perheineen, toisen mr Hoover ja kolmannen ins. Hertz. Tämä kunnan saksalainen oli aina saksalainen. Sähkösanomassakin hän sen ilmoitti. »Onnittelen nuorikkoja. 'Suomen' levittyä etelään tarvitsee Saksa poikaansa Hertziä», kuului koko sähkösanoma. »Suomen» levenemisellä tarkoittaa hän »Suomi»-patentin levenemistä.

Sähkösanomien joukossa oli eräs osoitettu yksityisesti Penttilälle. Hän oli kieltänyt lähettämästä Rantamäkeen mitään yksityissähkösanomia, elleivät ne ole erikoisen tärkeitä. Tämän täytyi olla siis jotakin erikoista. Lähettäjä oli Seppälä, eräs nuoremista insinööreistä, vanhemmat olivat mukana häissä. Sähkösanoma kuului:

»Lakko puhjennut Kotkassa, kannatuslakko Tampereella ja Helsingissä. Maaselkä seisauttaa huomenna.»

Penttilä tahtoi säästää häärauhan eikä puhunut sanoman sisällöstä insinööreilleen eikä kenellekään. Hän sähkötti vain Seppälälle: »Kutsukaa neuvottelijat Sydän-Suomesta ja Maaselästä yläkonttoriin ylihuomeneksi klo 10 ap. *Penttilä.*» — ja oli yhtä iloinen kun ennenkin.

Häitten huomenissa oli nuorenparin tarkoitus lähteä häämatkalle. Minne? Se oli heidän salaisuutensa. »Nuorta muoria», s.o. morsianta aamulla onnitellessaan ilmoitti Penttilä, että heidän täytyykin matkustaa Maaselän kautta. Ins. Mikkola vainusi heti jotakin erikoista. Penttilä lohdutti mainiten haluavansa näyttää vaimolleen heidän uutta asuntoaan valmiina.

Vasta junassa ilmoitti Penttilä, mitä Maaselässä on tekeillä. Hän pyysi insinöörejäan pyrkimään samaan vaununosastoon, jotta voitaisiin pitää neuvottelu samalla.

Herrat olivatkin saapuvilla Penttilän tullessa. Sanaakaan sanomatta pisti hän saamansa sähkösanoman ins. Mikkolan käteen. Vaunun uutimet heilahtivat Mikkolan kirouksen voimasta. Ins. Vermasvuori oli hetken ääneti luettuaan sähkösanoman.

»Vaimoja ja lapsia minun surku tulee», sanoi hän.

Kaikkien saatua tietää sähkösanoman sisällön sanoi Penttilä, mitä on tehty.

»Sähkötin ins. Seppälälle, että hän kutsuisi neuvottelijoita sekä Sydän-Suomesta että Maaselästä huomenaamuksi», sanoi hän. »Herrat kai ymmärtävät, että lakko on estettävä. Tappiomme lakon sattua ovat korvaamattomat. Jos varastomme olisi riittävä, niin voisimme rahallisesti kyllä kestää vuoden, mutta lähetettyämme ulkomaille kaiken ylituotantomme emme mitenkään voi viikkoa enempää pitää käynnissä kotimaahan myymiämme moottoreita. Täten tulevat kaikki ostajamme kärsimään tappioita ja heidän uskonsa koneisiimme ja lupausiimme horjuu.»

Kaikki tajusivat asian vakavuuden. Samalla huomattiin myöskin virhe liikkeen johdossa. Kukaan johtajista ei tiennyt, että Kotkassa on ollut mitään työnselkkauksiakaan, ja onhan täytyntä olla 14 päivää ennen tiedossa, että lakko siellä puhkeaa. Kukaan ei ollut ajatellut, että muitten tehtaitten kohtalo tai työolot voivat vaikuttaa heihin. Sanomalehtiä tuskin kukaan luki muulloin kuin matkoilla. Kotona oli muuta tekemistä.

Päätettiin palkata erikoinen sanomalehtien lukija, joka seuraa sanomalehdistöä ja lyhyesti referoi niissä olevat, liikettä mahdollisesti koskevat asiat. Samalla hän voisi koota arkistoa liikkeelle.

Mato kuolee lyömällä päähän. Lakko oli siis lopetettava pääpaikassaan Kotkassa. Konttoripäällikkö Lehtovaara ja ins. Pekkala lähetettiin suoraan autolla Kotkaan ottamaan selvää, miten korkealle nousisi vuotuinen summa, jonka kotkalainen liike joutuisi maksamaan, jotta miesten vaatimus tulisi tyydytetyksi ja lakko loppuisi heti.

Yksi ja toinen häävierasta saapui kotiasemalleen ja sanoi hyvästit. Maaselän asemalla morsiusparin hyvästellessä kutsui Penttilä tulemaan katsomaan »meidän pesäämme» — »sitten kun olemme tulleet kotiin», lisäsi hän painokkaasti. Hän ei silloin tiennyt, että matka tulisi kestämään niin kauan kuin se sitten kesti.

Neuvottelijoiksi menivät Penttilä itse sekä insinöörit Mikkola ja Vermasvuori. Kotkasta saapui sähkösanoma: »Satatuhatta.»

Penttilä pyysi, että hänelle tultaisiin ilmoittamaan heti, kun neuvottelijat ovat saapuneet.

Mahdolliset vaatimuskohdat tarkistettiin vielä kerran. Palkkain pitäisi olla riittävät. Asunto-olot olivat auttavat. Työmäärä oli tietysti aika suuri, sillä kaikki työt tehtiin urakalla. — Jännityksellä odotettiin, mitä neuvottelijat vaativat.

Noin neljänneksen yli kymmenen ilmoitti konttoristi, että neuvottelijat ovat saapuneet.

Penttilä seuralaisineen lähti n.s. yläkonttoriin.

Heidän hämmästyksensä oli rajaton. He olivat odottaneet, että heillä on vastassa omia miehiä ainakin viitisenkymmentä. Ihmeekseen näkivät he, että odottajia on kolme tuntematonta miestä. Herrat tervehtivät toisiaan.

Penttilä katsoi vastapuoluettaan pitkään ja tutkivasti. Kumpikaan puoli ei puhunut mitään.

Viimein Penttilä aloitti: »Herrat ovat kai tulleet pyynnöstäni neuvottelemaan Sydän-Suomessa ja Maaselässä puhjenneitten lakkojen johdosta?»

Vieraat miehet olivat kaikki nuoria, tuskin kaksikymmenvuotiaita. Pitkä tukka kaikilla, ja punainen kaulaliina ja kaksinkertainen kaulus täydensivät pukua. Omituisin oli heidän hehkuva katseensa.

Vanhin heistä vastasi: »Niin olemme, ja sitäpaitsi Tantttilan, Jäniskosken, Porraskosken ja Laukkasen tehtaitten työläisten puolesta.»

»Kenties herrat näyttävät jonkinlaiset valtuudet», pyysi Penttilä.

Nuorin korotti äänensä: »Emme me mitään papereita tarvitse, me olemme ammattijärjestön määräämiä.»

»Milloin Teidät määrättiin?»

»Viime keskiviikkona.»

»Mutta eihän lakko ollut silloin vielä edes alkanutkaan.»

»Silloin se määrättiin alettavaksi.»

»Helsingissäkö?» sähähti Mikkola.

»Tietysti. Ammattijärjestö määräsi lakon alettavaksi ja sillä hyvä.»

Tuoli poltti ins. Mikkolan alla. Ins. Vermasvuorella oli täysi työ pitää häntä alallaan.

Penttilällä oli tukala paikka. Tämäkö oli työn ja pääoman taistelua! Hän, työmies, talonpojan poika, joutuu edustamaan pääomaa noita kolmea Helsingistä lähetettyä, täyteen pumpattua ammattiagitaattoria vastaan, jotka sanovat edustavansa työtä? Työtä — miehet, jotka tuskin tietävät, mitä on työ. Miehet, jotka tuskin milloinkaan ovat tehneet yhtään mitään, ja tulevat sanomaan, että heidän takanaan on 15000 miestä, jotka ruokkivat vaimojaan ja perheitään. Ainakin 50000 ihmisen toimeentulosta olisi siis päätettävä.

Penttilän äänettömyyttä pitivät ammattijärjestön edustajat heikkouden merkinä. He alkoivat pommituksen.

»Me vaadimme, että urakkatyöt heti poistetaan ja alin tuntipalkka määrätään. Tehdasneuvostot ovat heti perustettavat ja niitten valta tunnustettava. Kaikki ne työnjohtajat, joista annetaan myöhemmin luettelo, ovat heti erotettavat.»

»Hyvät herrat!» keskeytti Penttilä. »Jos näihin vaatimuksiin myönnytään, alkavatko työt tänään iltavuorolla klo 4?»

»Jaa! Asiasta on tehtävä sopimus ja se lähetettävä Helsinkiin. Sitten äänestetään lakon lopettamisesta tai jatkamisesta. Sitäpaitsi on lakkoajalta maksettava täysi palkka.»

»Jos ehtoja ei hyväksytä, niin mitä sitten?»

»Ehdot ovat hyväksyttävät! Tehdasta ei panna käyntiin ennenkuin ne hyväksytään. Yksikään hyrrä ei pyöri, ellei kaikkiin vaatimuksiin ole myönnytty. Me olemme ihmisyyden nimessä alkaneet taistelun kapitalistien nytkyvaltaa vastaan, ja me emme taivu. Meitä ei sorreta enää, ei työllä eikä aseilla.»

Penttilä näki, ettei hän jaksaa pitemmälle rauhoittaa Mikkolaa. Mitta oli tosin täysi hänessäkin, mutta Mikkola oli aivan räjähtämäisillään.

»Hyvät herrat! Lapsille on annettu vaarallinen ase leikkikaluksi. Tunnustatte kai itsekkin, että ette tunne paikallisia oloja. Minulle ensin ilmoitetaan, että lakko on vain kannatuslakko Kotkan lakkolaisille. Sitten tulette te Helsingistä ja esitätte teoriojanne tietämättä, onko niillä edes työväestön keskuudessa kannatusta. Luulisin, että Maaselän työväki kuolisi nälkään tuntipalkalla, sillä niin hyviin palkkoihin se on tottunut. Mitä tulee tuohon Kotkan lakkoon, niin olen sitoutunut, edustajani välityksellä, suorittamaan lakon aiheuttaman palkkaeron, ellei asianomainen tehdas sitä katso voivansa tehdä. Sitten ette voi vakuuttaa töitten rauhallista alkamista, vaikka kaikkiin vaatimuksiin tyydyttäisiin. Hyvät herrat! Mikä on se poliittinen temppu, jota Helsingissä nykyään suoritetaan ja jonka tueksi on järjestetty tämä lakkoilu? Eikö ole mitään! Tunnen, että työväen etujen parantamiseksi ei näin tehdä. Minun ehtoni on: Tänään kello 1 tulkoon omia miehiäni puheilleni ja he esittäkööt vaatimuksensa. Joka tapauksessa on työt aloitettava kello 4 iltapäivällä. Ellei niin tehdä, niin seurauksista en minä vastaa. Hyvästi, hyvät herrat.»

Vastaväittäjät olivat useasti yrittäneet keskeyttää Penttilän, mutta hän ei antanut. Ins. Mikkola oli malttanut mielensä huomattessaan Penttilässä olevan miestä takana. Suut vaahdossa selittivät edustajat poistuessaan toisilleen, miten sikamaisesti heitä oli kohdeltu.

Penttilä soitti kaikille niille työnantajille, joitten tehtaiden tiesi olevan lakossa ja jotka saattoi tavata puhelimitse.

Kaikki olivat ehdottomasti lakon pikaisen lopettamisen kannalla entisillä ehdoilla — tai sitten

täydellinen työnsulku.

Penttilä lähti käymään keskustelemaan. Ovella seisoi lakkovahti. Penttilä meni miestä kohden aikeissa puhutella. Mies livisti pakoon. Penttilän tuli surku työmiehiään, jotka niin väärin pantiin kärsimään jonkin helsinkiläisen puolue-edun hyväksi.

Kello 1 ei tullut ketään neuvottelijoita.

Kello 4 ei tehdas lähtenyt käymään.

Ins. Mikkola ja Vermasvuori viipyivät lähes tunnin Penttilän yksityiskonttorissa.

Kello 6 lähti juna Turkuun. Siinä matkusti tehtailija Aapeli Penttilä nuoren vaimonsa kanssa häämatkalleen.

Kuollut oli Maaselän tehdasalue. Yhdeksän kuukautta siinä oli tehty työtä, tehty niinkuin ei milloinkaan ennen Suomessa. Nyt se oli aivan hiljainen. Kyynel pyrki Mikkolan silmäkulmaan. Voi niitä, jotka tämän tekivät!

XII.

Herrasväki Vahlberg istui arkihuoneessa. Rouva Annie oli hyvin hermostunut, eikä herrakaan tuntunut olevan rauhallisimmalla tuulellaan.

Heidän poikansa, Sydän-Suomen konepajan johtaja ins. Yrjö Vermasvuori, oli käymässä vanhempiaan tervehtimässä.

»Miten sinäkin, Yrjö, sekaannuit sellaisen suomalaisen kanssa asioihin!» päivitteli vanha rouva pojalleen.

»Mamma rakas», lohduutti poika. »Se suomalainen on vielä kuuluisa mies, ja minä pidän onnena, että pääsin hänen palvelukseensa. Mutta mamma ei tunne häntä. Hän on niin vaatimaton, ettei hän ole milloinkaan antanut puhua itsestään. Suomessa ei tunneta häntä.»

»Voi Yrjö! Sinä olet vielä niin nuori, ettet tunne maailmaa. Suurimmat huijarit voivat joskus esiintyä mitä edullisimmassa valossa. Sitäpaitsi minä kysyin vanhalta ystävältäni, lehtori Sandströmiltä, miten on mahdollista, että voimaa voidaan panna kokoon niinku sinä olit sanonut.»

»No, ja mitä sanoi ukko 'Joka oli todistettava'?»

»Yrjö! Sinä olet unohtanut kunnioituksen vanhaa opettajaasi kohtaan. Aikomukseni oli säästää sinua siltä nöyryytykseltä, mutta rangaistukseksi minä sen nyt sanon. Hän sanoi, että se on mahdotonta. Kysymyksessä täytyy olla jokin petkus.»

»Mamma rakas. Älkää vaivatko itseänne tuollaisten ongelmien ajattelemisella. Asia on kerta kaikkiaan niin, että nykyaikaan on se mahdollista, mikä ukko Sandströmin aikana on ollut mahdotonta.»

»Niinpä niin!» tarttui puheeseen vanha merikapteeni Vahlberg, »mutta miksi lähti tämä sinun 'suurmiehesi' maasta heti ensimmäisten vaikeuksien sattuessa?»

»Ei hän lähtenyt 'vaikeuksia' pakoon. Tuollainen vaikeus kuin lakko, joka sitäpaitsi on aiheeton, ei estä hänen työtään. Hän yksinkertaisesti ei halunnut siirtää häämatkaansa tuonnetuksi. Sen lisäksi pieni levonaika ei tee hänelle eikä meille toisillekaan pahaa.

»Hän on mies, joka tekee itse työtä ja saa toiset työhön. Me olemme tehneet jokainen, työmiehet, insinöörit, konttoristit, juoksupojat, kaikki olemme tehneet työtä ilolla. Ja teemme edelleen. Kunhan kommunistiherrat täällä Helsingissä huomaavat erehtyneensä, niin me alamme uudelleen. Kunpahan Penttilä ei vain kiintyisi johonkin ulkomailla.»

»Mihin hän voisi kiintyä! Eikö hänen pääomansa jäänyt tänne?»

»Eihän hänelle raha merkitse mitään. Hänellä on pääomaa, ja jos se häneltä loppuisi, niin valtion kassan on annettava lisää. Hän ei tavoittele rahaa eikä tee mitään rahan takia. Hän tekee työtä työn tähden, kansansa hyväksi. Suomalainen hän on ja pysyy, mutta joksikin aikaa muut maat voivat hänet sitoa.»

»Poikani! En minä jaksa ymmärtää sinun ihastustasi tuohon hämäläiseen talonpojan poikaan», huokasi äiti. »Ajattelepa kaikkia niitä työttömien lapsia ja vaimoja ja itseäsikin. Jos lakko kestää koko talven, niin voi sitä kurjuutta!»

»Ei, äiti hyvä. Ei mitään kurjuutta. Lähtiessään Penttilä jätti rahoja tililleen palkkojen maksuun. Hän sanoi, että työnjohtajat eivät ole lakkoa aiheuttaneet, he saakoot palkan. 'Yksinkertaiset työmiehet ovat johdetut harhaan, sitä on nähty ennenkin — ajatelkaa vuotta 1918, syy ei ole heidän, he saakoot palkkansa. Viimeisen listan mukaan maksakoon kassanhoitaja joka toinen torstai palkat, niinkuin lakkoa ei olisikaan. Minun mieheni eivät ole minulle lakosta ilmoittaneet, enkä minä siitä mitään tiedäkään', sanoi hän. Huomautettuamme suurista menoista sanoi hän, että ihmisten onni ja tyytyväisyys on suuremman arvoinen. Nälkäisestä lapsesta tulee huono ihminen. Niin, mamma rakas, ovat asiat.»

»Vai niin», hymähti vanha kapteeni.

Vahlbergin perheessä sattunut keskustelu oli pienoiskoossa suuren yleisön keskustelu.

Jos kaksi tuli yhteen, niin keskusteltiin lakosta ja lopulta päädyttiin Penttilään. Odotettiin, mitä

hän tekisi. Suurin lakkolaisten lukumäärä oli juuri hänen tehtaillaan tai sai elatuksensa niistä.

Sanomalehdissä pohdittiin ankarasti lakon syitä. Porvarilliset lehdet tuomitsivat lakon. Kommunistit pitivät sitä inhimillisyyden ilmaisuna, sorretun kansan avunhuutona. Hämmästyksellä nähtiin Sosialidemokraatin kanta. Siellä tunnettu nimimerkki W. kielsi lakolta oikeutuksen.

Penttilän menettelyä yleensä tuomittiin. Mainittiin raukkamaiseksi menettelyksi sitä, että hän lähtee pakoon silloin, kun taistelu on käynnissä, ja jättää 15000 työmiestä edes yrittämättä sovittaa, unohtaa heidän vaimonsa ja lapsensa vaille elämän välttämättömintä. Se on hävytöntä. — Suuri yleisö ei tiennyt, mitä Penttilä oli tehnyt tai minkälaisen valtuuden hän oli jättänyt apulaisilleen.

III OSA.

I.

Taasen tuli Penttilälle lähtö Turusta. Noin vuosi sitten lähti hän samasta rannasta, mutta miten erilainen olikaan tämä lähtö! Silloin oli kaikki toiveitten varassa. Nyt olivat jo ensimmäiset pettymyksetkin tulleet. Silloin ei hänellä ollut muuta läheistä ihmistä kuin äitinsä, nyt hänellä oli rinnallaan vaimo, jota hän rakasti ja jolta sai vastarakkautta. Penttilä tunsii ilon aallon kulkevan ylitseen. Hänelläkin oli joku, joka ajatteli häntä, iloitsi hänen onnistuessa ja mahdollisesti otti osaa vastoinkäymisiin.

Junassa kertoi Penttilä nuorelle vaimolleen, miten Maaselän asiat ovat. Avomielisesti hän kertoi, mitä se vaikuttaa hänen taloudelliseen asemaansa, tai toisin sanoen, että se ei vaikuta yhtään mitään. Mutta mitä tämä lakko voi vaikuttaa maan taloudelliseen elämään ja mitä se vaikuttaa rahan kurssiin? On tuskin luultavaa, että lakko pääsee leviämään puutavara-alalle, sillä onhan syksy, kaikkein epäedullisin aika lakon teolle sillä alalla. Mutta kuitenkin: rahamme kurssi siitä voi kärsiä. Ei vielä tunneta Suomen voimavientimahdollisuuksia. Niitten tultua tunnetuksi vakaantuu markan kurssi.

Miehille lupaamansa palkan lakkoajalta, luulonsa lakon kestävydestä, kaiken kertoi hän nuorelle vaimolleen. Turusta lähtiessä tunsii Penttilä vielä mielensä masentuneeksi, mutta mitä edemmäksi ranta loittoni, sen helpompi oli hänen irtaantua omasta raskaasta itsestään ja antautua vaimonsa ja toisten matkustajien kevyeen äänilajiin.

Nuoruus on aina nuoruus, tuleepa se myöhemmin tai aikaisemmin. Penttilät olivat nuoria. Nuori rouva iloitsi kaikesta uudesta, mitä hän näki ja sai. Penttilä oli tyytyväinen, kun hänen ei tarvinnut mitään kieltää rakastamaltaan naiselta.

Tukholmaa ja sen ympäristöä kiertelivät nuorikot polttomootoriautolla. Berliinissä tahtoi Penttilä kulkea sähköautolla. Hän meni erääseen suureen liikkeeseen, jossa tiesi olevan myytävänä Maaselän tehtaan tuotteita. Pyyntöönään lainata konetta hän sai kieltävän vastauksen.

»Ostakaa nopeasti, sillä nämä loppuvat pian», selitti myyjä.

Hinta oli viisikertainen tehtaan hinta. Penttilä tiedusteli, miksi he niin paljon nylkevät.

»Tehtaalla on lakko. Emme saa uusia koneita, joten meidän täytyy ansaita näillä.»

Penttilä pyysi tavata liikkeen johtajaa. Se sallittiin heti.

»Sopimuksessa, jolla olette ottanut myydäksenne sähköautoja, sanotaan, että hintaa ei saa ylittää määrättyjä prosentteja korkeammalle.»

»Jaa! Herra — herra — Penttilä. Sopimusta ei ole. Tehdas sopi lähettävänsä koneita niin paljon kuin minä myyn. Nyt on tehtaalla lakko. Minä en saa yhtään uutta konetta. Tietysti minä panen hintaa lisää. Sopimus on rikki. Ei minua voida mistään syyttää.»

Penttilä on ihmeissään. Jokin nuorukaiskopla Helsingissä päättää, että ne ja ne tehtaot pannaan lakkoon. Miksi? Herra tiennee. Mutta kuka kokoaa hedelmät? Saksan juutalainen. Se poika käyttää hyväkseen jokaista tilaisuutta. Köyhä Suomen kommunistinen työmies kasvattaa kommunistisilla teoillaan Saksan juutalaiskapitalistia.

Penttilä tahtoi heti saada uuden välittäjän. Hän tiedusteli liikettä, joka olisi kyllin suuri ja saksalainen. Varmaankin jokin Möller & Co, ajatteli hän, mutta lopulta saatiin sopimus toiminimi Steinbach Akt.-Gesellschaftin kanssa. Kauppasuhteen piti alkaa heti, kun tehtaot alkavat käydä.

Nuoripari matkusti Sveitsin kautta Italiaan. Syksy oli kaikkialla tulossa. Alpeilla raivosivat ensimmäiset lumimyrskyt. Italiassa tosin oli vielä lämmin, mutta kolkkoa ja likaisenharmaata. Pohjolan syksyinen väriloisto puuttui maisemista.

Penttilät halusivat olla kahden. Eivät edes kotimaahan he ilmoittaneet, minne matkustavat. Ainoastaan kortilla ilmoittivat omaisilleen, missä olivat olleet.

Tästä heidän salaperäisyydestään johtui, etteivät he tienneet, miten asiat Suomessa olivat kehittyneet.

Roomassa tapasi Penttilä Steinbach Akt.-Gesellschaftin apulaisjohtajan ins. Kellnerin. Tai oikeammin Kellner tapasi Penttilän.

Berliinissä oli herännyt kysymys rakentaa Saksaan tehdas, joka valmistaisi samoja koneita kuin Maaselän tehdas Suomessa. Oli saatava Penttilän suostumus, sillä hän omisti pääasian, »Suomi»-patentin.

Kellner oli lähetetty neuvottelemaan Penttilän kanssa. Hotellista hotelliin kuin salapoliisi seurasi sitkeä saksalainen Penttilää. Roomassa viimein tapasi. Penttilä oli ensin asiaa vastaan. Hän oli ajatellut rakentaa toisen tehtaan Eurooppaa varten jonnekin etelämmäs, mieluummin Ranskaan. Mutta tarkemmin ajatellen oli Saksa sittenkin kenties edullisin. Siellä on käytettävissä sentään apuvoimia ja yritteliäisyyttä enemmän kuin mahdollisesti muissa maissa. Tosin lienee vaarallista asettaa Saksa täydelliseen johtavaan teolliseen asemaan naapurimaihin nähden. Mutta joutukoon. On se saanut kärsiäkin viime vuosikymmeninä. Penttilä saneli ehtonsa. —
»Akkumulaattoreja en anna valmistaa muualla Euroopassa kuin Suomessa, muita koneita voitte aloittaa.» Hän tahtoi rahoittaa perustettavan yhtiön kahdeksi kolmasosaksi. Johto tulisi olemaan saksalainen. Mahdollisesti muutamia ammattimiehiä lähetettäisiin Suomesta. Ainoastaan yhden tarkastajan tahtoi Penttilä pitää ja palkata. Tehdas on rakennettava heti. Penttilä antaa piirustukset. Tuotteitaan tehdas saa myydä kaikkialle muualle Eurooppaan, mutta ei pohjoismaihin eikä entisen Venäjän alueelle.

Kellner lähti suorinta tietä Berliiniin, Penttilät Napoliin ja sieltä Rivieralle.

II.

Maaselän tehtaant olivat alkaneet käydä. Helsingistä oli tullut kielto, mutta työt alkoivat sittenkin. Ensimmäisenä tilitorstaina lakon jälkeen soi tilitorvi. Oli nimittäin tapana soittaa sähkötorvella yksi lyhyt ja kaksi pitempää ulvahdusta, jotta kaikki tiesivät, että tilinmaksajat ovat tulleet tehtaalle. Niinpä nytkin.

Miehiä oli paikalla tuskin sata miestä. Lakkovahteja ei ollut käytetty kuin parina ensimmäisenä päivänä, mutta miehiä kulki yksi silloin, toinen tällöin. Alakuloisina, arkoina vaelsivat he pitkissä tehdassaleissa. Pysähtyivät silloin tällöin kukin omalle työpaikalleen. Yrittäjä joku kiertää sähkövirran koneeseensa. Siristen lähti se pyörimään. Isännistön puolesta pidettiin kaikki käyttökunnossa ja valmiina. Jos kaksi miestä tapasi toisensa tehtaassa, niin ei sanaa vaihdettu. Alta kulmainsa vilkaisivat miehet ja menivät kukin suunnalleen kuin omenapuusta keksitty poika.

Kasööri asettui tavalliselle paikalleen. Tavalliseen työaikaan tiesivät miehet paikkansa jonossa. Tilinmaksaja huusi nimet ja antoi pieniin paperipusseihin valmiiksi pannut rahat. Vain harvoin vastasi nyt rahanottaja. Maksaja sai panna rahapussit sivulle yhä suurenevaan kasaan.

Hän huusi: »Kustaa Bergsten.» Karkea kirous tuli vastaukseksi, mutta rahanottaja ei tullut lähemmä. Kassanhoitaja luuli tunteneensa huutamansa miehen. Aivan oikein. Siellä toisten takana seisoj pitkä luiseva mies, kiivaasti purren mälliään.

»No, Pitkä-Ranta. Tulkaa ottamaan tilinne», huusi maksaja.

Puhuteltu mies oli yksi tehtaan tunnetuimpia miehiä. Mistä kotoisin, ei kukaan tiennyt, mutta paljon kulkenut. Tavallisesti hän aloitti puheen: »Kun olin siellä ja siellä töissä...» Viimeksi oli hän ollut töissä Pitkäsärannassa ja muuttanut sieltä Maaselkään. Siksi alkoi hänen puheensa tavallisesti: »Kun olin Pitkäsärannassa töissä...» Joku sukkelasuinen sanoi Bergsteniä ensin Pitkäksirannaksi ja vähitellen muodostui puhuttelunimi »Pitkä-Ranta».

Kassanhoitajan huudettua uudelleen: »Pitkä-Ranta» astui Bergsten lähemmä, sylkäisi pitkän tupakkaisen syljen.

»Helvetti», pihatti hänen hampaittensa välistä ja hän puraisi pari kertaa kiukkuisesti mälliään. »Paljon minä olen kulkenut, mutta en eläissänini tällaista komentoa nähnyt. Että miehet makaa ja kassamies tulee maksamaan palkat. Jukoliut, tämä ei kävele. Huomenaamalla minä panen rukkini pyörimään, joko sato taikka paisto!»

»Eikö Pitkäsärannassa tehty niin?» virnisteli eräs paikalle sattunut pojanveikara. Sitä hänen ei kuitenkaan olisi pitänyt tehdä. Ei kenenkään naama osoittanut pienintäkään aihetta yhtyäkseen pojan virnistelyyn. Jokaisen kasvot osoittivat mitä syvintä vakavuutta. Pitkä-Ranta yksin toimi. Hän sieppasi poikaa niskasta kiinni ja vei suoralla kädellä ovesta ulos, niin että pojan sääret vain kerran heilahtivat. Saman tien meni Rantakin, eikä palannut ottamaan rahojaan.

Ankarasti pohdittiin sinä yönä monessa kodissa, mitä aamulla on tehtävä. Kaikki, jotka tunsivat Pitkän-Rannan, tiesivät, että hän panee uhkauksensa täytäntöön. Aamulla kello 8 kiertää hän virran koneeseen ja silloin se alkaa surrata. Tosin hänen työnsä riippuu muista, mutta viis siitä. Pitkä-Ranta on työssä, ja se on hänelle tällä hetkellä pääasia. Jotkut arvelivat, että Ranta on isäntien lahjoma, mutta hylkäsivät heti sen ajatuksen tietoisina siitä, että Pitkää-Rantaa ei lahjo mikään.

Sana tilipaikan tapahtumasta kiersi ympäri koko laajan tehdasalueen. Oliko tapaus niin ihmeellinen, että olisi kannattanut sitä noin ihmetellä? Ei lainkaan. Jos joku sanoo sitä taikka tätä, niin ei se maailmassa paljoa vaikuta. Varsinkin jos sanoja on »vain työmies». Mutta se, että sanoja seuraa työ, on jo jotakin enemmän. »Pitkä-Ranta menee aamulla töihin», oli sen iltapäivän tunnussana, ja se sai paljon hiljaista hyväksymistä. Se oli vapauttava sana, jonka lausujaa vain odotettiin.

Syysaamu oli kuulakka. Yöllä oli ollut hiukan pakkasta.

Miehiä käveli tehtaan läheisyydessä, lähempänä ja kauempana, tavallista enemmän ja ani varhain. Kellon lähetessä 8 taajenivat joukot. Kukaan ei puhunut mitään. Miehet karttelivat toistensa katseita.

Tehtaan ovella seisoj miesryhmä. Joku seisoj heidän keskellään puhuen kiihkeästi ja huitoen käsiään. Helsinkiläinen agitaattori näkyi olevan.

»Lakkoa ei saa rikkoo. Jokainen, joka menee työhön ennenkuin lakko on julistettu loppuneeksi — ja sen voi tehdä ainoastaan ammattijärjestön hallinto Helsingissä — on rikkuri, lakonrikkuri. Kirous jokaiselle rikkurille, joka polkee toisten etuja ryömimällä kapitalistin jaloissa. Hyi helvetti semmoiselle!» Miesjoukko oli aivan sanaton. Synkästi se tuijotti vain eteensä maahan.

Agitaattori oli varma voitostaan. Synkät katseet luki hän hyväksymiseksi. Saadakseen asian ratkeamaan varmasti kääntyi hän lähinnä seisovaan mieheen.

»Sano suoraan: oletko rikkuri vai etkö?»

»Kyllä minä töihin menen, jos vain Pitkä-Ranta menee», tuli kiinteä vastaus.

Agitaattori huomasi tehneensä virheen. Voi merkitä paljon saada suora vastaus rikkurilta. Missä on se Pitkä-Ranta, se miesten esimerkki ja jumala? Se mies täytyy saada kääntymään. Ellei muuten, niin hänet on estettävä menemästä työhön vaikka miesvoimalla.

»Näyttäkääpä minullekin se sellainen Pitkän-Rannan saatana, jotta minäkin näkisin rikkurin! En ole ennen sellaista elävää nähnyt», intoili agitaattori.

»Tuolta se tulee, Ranta», virkkoi matala ääni miesjoukosta.

Pitkä-Ranta tuli harvoin, pitkin askelin tehdasta kohden. Mihin mies aikoi? Hän nyökäytti huomenen muutamille tuntemilleen miehille, naamalla hiukan hapan ja juro ilme, tekisi mieli sanoa: elämään kyllästynyt. Sama ilme hänellä oli ollut aina työhön tullessa koko sen ajan, minkä hän oli Maaselässä ollut. Sama lienee ollut jo varhemminkin.

»Älkää laskeko rikkuria tehtaaseen, sehän on hullu!» huusi agitaattori.

»Antaa Rannan mennä», kuului äskeinen ääni, eikä kukaan ottanut askeltakaan estääkseen työhön menijää.

Pitkä-Ranta otti tynesti avaimensa ja veti tuntikellonsa käymään. Tasaisin askelin vei hän kahvipullonsa lämmittäjään ja meni saliin, jossa hänen koneensa oli.

Hätiköimättä, haukotellen tarkasti hän koneensa. Aivan samat temput olisi hän tehnyt, jos edellisen vuoron mies olisi lähtenyt 10 minuuttia sitten. Perin koneeseen tuttu oli kädenliike, joka kiertää sähkövirran.

Hiljainen sirinä alkoi kuulua Pitkän-Rannan koneen paikalta. Ihme ja kumma: surina ei jäänyt ainoaksi. Yksi ja toinen kone alkoi surista. Pitkä-Ranta sai naapurin, toisen toiselle puolen. Naapuri sai taasen naapurin, ja noin kolmen neljänneksen kuluttua kävi koko tehdas että murskui.

Agitaattori hyppi ja kirosi. Hyppäsi äkkiä pyörän selkään ja lähti asemalle ilmoittaakseen Helsinkiin Maaselässä tapahtuneesta ennenkuulumattomasta kurittomuudesta.

Ja se mies ei enää palannut. Pian julistettiin lakko loppuneeksi ja Suomen Työmies puhui suuresta aatteellisesta voitosta.

Jos Penttilä olisi tiennyt, että lakko oli loppunut, niin varmasti hän olisi rientänyt ensimmäisellä pikajunalla halki Ranskan ja Saksan kohti Suomea. Mutta voidakseen olla saamatta ikäviä uutisia ei hän ilmoittanut Suomeen muuta kuin Pariisin-osoitteensa, joten hän olisi saanut tiedot vasta matkansa loppupuolella. Täten ei hän tiennyt mitään tehtaan käynnissäolostakaan.

Kohtalo johdattaa merkillisiä teitä niitä, joita se erikoisesti suosii. Niinpä se säästi Penttiläkin hälyttäviltä tiedoilta, mutta valmisti täten vapaata aikaa, jona elävä henki sai etsiä uusia toiminnan muotoja.

Penttilän henki ei ollut päivääkään toimeettomana. Roomasta puhui hän langattomalla puhelimella Nizzaan. Se oli monimutkainen laite, joka voitiin järjestää ainoastaan jos oli käytettävissä voimakkaita sähkövirtamääriä. Täytyi olla pitemmille matkoille puhuessa oma generaattori, joka synnytti virran.

Eikö laitosta voisi saada yksinkertaisemmaksi, s.o. kansan käytettäväksi? Voiman saanti oli ratkaistu. »Suomi»-patentti oli täysin tarkoitustaan vastaava virran antaja, säästäväinen, mutta samalla voimakas.

Ajatus ei antanut Penttilälle rauhaa.

Järjestelmällisesti hän alkoi ajatella, mihin hän pyrki. Päämäärän tahtoi hän ensin selvittää itselleen.

Sitten täytyi ottaa selville, mitä jo tiedettiin, jotta voisi käyttää hyväkseen vanhoja saavutuksia eikä tarvitsisi tehdä turhaa työtä.

Kolmantena asteena oli teorian saattaminen käytäntöön. Tämä kohta oli kaikista hauskin, mutta samalla juuri se, joka monet ilmalinnat on hajoittanut.

Penttilä laati ensimmäistä langattoman puhelimen teoriaansa. Ollessaan matkalla Roomasta Napoliin katseli hän surullisena, miten puhelin- ja Iennätinlankapatsaat rumentavat maisemia. Katsellessaan Vesuviuksen kraaterista pulppuavaa tulipatsasta ja sen laajenemista ylempänä kaikkiin ilmansuuntiin valaisemaan hän järkeili, eikö sähköä voisi estää hajaantumasta taivaan

avaruuksiin.

Nizzaan päästyä olivat Penttilän ajatukset täydellä höyryllä langattoman puhelimen kimpussa. Kysymyksen ensimmäinen kohta alkoi selvetä.

Koneen täytyi tulla niin yksinkertaiseksi, että joukkotuotannossa voidaan hinta saada halvaksi ja että kaikki särkyvät ja helposti epäkuntoon joutuvat osat voidaan vaivatta poistaa.

Koneessa täytyy olla kaksi osaa: vastaanottokone, joka samalla toimii hälytettävänä, sekä lähetykone ja samalla hälyttäjä. Miten voida soittaa juuri määrättyyn koneeseen eikä miljoonaa muuhun, oli kysymyksen peruslähteitä. Käyttämällä hyväksi entisiä saavutuksia olivat muutamat laitteet Penttilälle selvinneet helposti. Mutta se, että saa hälytetyksi juuri haluamansa koneen ja estää toiset kuulemasta puhelua, oli ratkaisematta. Penttilä laati useita teorioja, mutta hylkäsi ne taasen liian monimutkaisina.

Lopulta tuli hän siihen päätelmään, että käyttäen hyväkseen sähköaltojen suurta värähdyslukua hän voi päästä hyviin tuloksiin. Tosin sekin luku lienee rajoitettu, mutta kyllä ainakin 50 miljoonaa eri värähdystä voidaan erottaa, kunhan määrääjä on vain kyllin tarkka. Täten voidaan saada käytäntöön 50 miljoonaa eri puhelinkonetta, ja se riittänee vähäksi aikaa puheluhaluille ihmisille.

Nuori rouva ei oikein käsittänyt häämatkalla olevaa nuorta aviomiestänsä. Useasti syödessä alkoi tämä laskea ruokalistan puhtaalle puolelle laskujaan, unohtaen sekä syömisen että seurapidon. Toisinaan unohtui hän istumaan pöytänsä viereen pitkiksi iltatunneiksi, jopa koko yöksikin.

Penttilällä oli tosin paha omatunto rouvansa laiminlyömisen johdosta, mutta hän ei jaksanut irtaantua työstään ja ajatuksistaan. Hän ei tahtonut lyödä laimin nuorta rakastamaansa naista, ja siksi antoikin hän vaimolleen lahjoina mitä ikänä luuli naisen haluavan. Pukuja, jalokiviä, harvinaisuuksia, muistoesineitä, kaikkea rouva sai. Hänelle kertyikin sellainen rihkamakuorma, että se oli taakkana muutettaessa. Rouva ei mitään puhunut, ja siksi Penttilä yhä useammin unohtikin seurustelun vaatimukset.

Berliinissä valmistettiin suuria asioita. Saksalaiset olivat käsittäneet kuivan sähköakkumulaattorin merkityksen. Kulkulaitos, pienet voimantarvitsijat ja ennen kaikkea lentolaitos oli heidän lähimpiä päämääriään. Onneton maailmansota 1914-1918 oli kärsitty, mutta ei unohdettu. Sotalaivastoa ei Saksalla saanut olla. Maasotaväkeä oli kielletty pitämästä enempää kuin 100 tuhatta miestä. Vuotuiset sotakorvausmaksut kestettiin helposti, vaikka yhä edelleen pidettiin suurta ääntä maan sorretusta asemasta.

Kaikessa hiljaisuudessa keksittiin yhä uusia keinoja maan vaurastumiseksi. Tämä oli yksi niistä: saada kukoistava akkumulaattoriteollisuus — se toisi satoja muita mahdollisuuksia. Jos voitaisiin kohottaa esim. lentotaito yleiseksi urheiluksi, niin samalla kohotettaisiin maan puolustuskykyä.

Penttilä ei tiennyt, että saksalaisten valtiomiesten silmät olivat tähdätyt häneen. Hän pohti vain rauhassa langatonta puhelintaan.

Suomessa olivat olot paranemaan päin. Vuoden sato oli ollut keskinkertaista parempi. Viljaa oli maassa omiksi tarpeiksi. Ulkomaankauppa oli elpymään päin. Puutavaraliikkeet alkoivat vähitellen toimia edellisen talven tappioitten jälkeen. Kotkaan oli jäänyt sahaamatta noin 4 miljoonaa tukkia. Sahat aiottiin panna käyntiin, sillä eihän aina voinut kärsittyä tappiota sairastaa. — Muutamat liikkeet olivat huonommassa asemassa. Ne sairastivat rahapulaa.

Vahinko oli koskenut heitä ankarammin. Odottaen yhä suurempia hintoja, alenevan valuuttamme kustannuksella, olivat he varanneet suuret varastot. Suomen rahan arven noustessa he kärsivät huikeita tappioita. Hyvinä aikoina kerätyt suuret pääomat sulivat kuin keväinen lumi. Täytyi kuitenkin yrittää. Oli jatkettava liikettä ja odotettava parempaa aikaa. Maaselässä kävivät työt reippaasti. Tosin tuli töitten alettua hiukan erimielisyyttä isännyydestä. Aika kuitenkin tasoitti epätasaisuudet. Työnjako pantiin täytäntöön. Ins. Mikkola hoiti tehtaan ja kaupallinen puoli jäi konttoripäällikkö Lehtovaaran huoleksi, ja siinä hän tuntui olevan mies paikallaan.

Tilauksia alkoi tulla aivan tarpeeksi. Saattoi tulla milloin hyvänsä kysymys tehtaan laajentamisesta. Nyt jo oli kehitetty tehtaan tuotanto siihen määrään, mihin se näin lyhyenä aikana saatettiin odottaa voitavan nostaa. Suuri yleisö alkoi tuntea Maaselän ja Sydän-Suomen tehtaitten nimet. Satoja tehdaslaitoksia kävi jo säilövirtaa käyttäen ja tuhansissa taloissa loisti valo samaisesta voimasta.

Helsinki ei vaan tuntenut omaa hyvänsä. Latausasema seiso siellä tyhjänä. Mistä se johtui? Kaksikin syytä oli vaikuttamassa. Penttilähän oli luvannut helsinkiläisille viimeiseksi, mutta syvin syy oli siinä, että pääkaupunki tuns itsensä loukatuksi. Herätys oli alkanut muualta — ja »pää» haluaa olla aina pää. Työtä tehtäköön muuallakin, mutta kulta ja kunnia kuuluu »päälle».

Helsinkiläiset sanomalehdet eivät tosin saaneet ilmoituksia, mutta eivät myöskään maininneet Maaselästä mitään, eivät enempää hyvää kuin pahaakaan. Sähkö riensi silti voittokulkuaan. Oli omituista, että syrjäkylissä ymmärrettiin ensiksi kuivan akkumulaattorin edut. Rintamaat olivat hitaammin oivaltavia. Tosin niillä oli jo sähkövaloja, mutta ei muuta. Sitävastoin sivukulmat ostivat Sydän-Suomen talusmoottorin ja tekivät sillä miltei mitä tahansa. Sama moottori käytti pumakonetta, halkosirkkeliä, ja sunnuntaisin, jos oli sopiva vaunu, muutettiin se autoon ja ajettiin kirkolle. Jokainen, joka oli hankkinut tämänlaisen moottorin, oli tyytyväinen. Ja kun käyttö sitäpaitsi tuli niin ihmeen halvaksi...

Oli ymmärrettävää, että sähkövoima tuli halvaksi. Sitähän synnyttiin tehdasmaisesti, suurteollisuutta käyttäen, eikä koneiden tarvinnut käydä yhtään tyhjään. Joka hetki kävivät ne tasaisesti, täydellä voimalla, joten tulos oli taloudellisin.

Jäniskosken väylä oli valmiina. Sen avaaminen oli taloudellisesti hyvin kannattava yritys. Ins. Ranta oleili vielä Jäniskoskella »odottaen töitä», kuten hän sanoi. O.-Y. Peurakoski A.-B. oli siirtynyt myöskin Penttilälle. 30 tuhatta hevosvoimaa alkaisi ladata ensi keväästä alkaen myöskin »pommia».

Ensimmäinen aste Imatran rakennustöistä oli valmistuva talven kuluessa, nimittäin uusi vesiuoma. Sitten alkaisi voimalaitoksen rakentaminen kuivalle kalliolle. Pato, joka tulisi olemaan suuritöisin ja vaikein osa koko rakennustyöstä ja oli laskettu saatavan rakennetuksi uudesta vesiuomasta saatavalla kivellä, osoittautuikin paljon enemmän kiveä vaativaksi kuin aluksi luultiin ja voitiin olettaa. Erehdys johtui koskenniskan virheellisestä syvyysmittauksesta.

III.

Joulu oli tulossa. Herrasväki Penttilä aikoi saapua pyhiksi kotiin. He lähtivät Nizzasta joulukuun puolivälissä. Noin vuosi sitten oli, Penttilä lähtenyt New Yorkista. Miten paljon sentään oli vuodessa ennätetty! Tosin Amerikassa oltiin pitemmällä. Polttomoottoreja käytettiin siellä enää hyvin vähän. Sitäpaitsi levisi tieto, että siellä oli keksitty uusi lämmitysmenetelmä. Ei oltu vielä täysin selvillä mikä, sillä Eurooppaan ei sitä ollut tuotu yhtään kappaletta.

Penttilä oli elänyt kuin pussissa viimeiset kolme kuukautta. Vasta Pariisissa sai hän tietää Suomen oloista.

Pariisissa tapasivat hänet myöskin saksalaiset liikemiehet ehdotuksineen. Heidän etunenässään, oli ins. Fritz Hertz New Yorkista. Penttilä kieltäytyi neuvottelemasta hänen kanssaan, sillä olihan hän sitoutunut siihen, että ensimmäisen kymmenen vuoden aikana ei kumpainkaan houkuttele ammattimiehiä toistensa tehtaista. Ins. Hertz esitti kuitenkin valtakirjan, että hän on ainoastaan käymässä Europassa sopiakseen erään kuuluisan saksalaisen troopillisen ilmanalan hyönteistuntijan kanssa tutkimusmatkasta Amazonin aarniometsiin.

»Mitä sinne!» kysyi Penttilä ihmeissään.

»Coober-laaksossa elää jokin hyönteinen, jonka pistos aiheuttaa kuolettavan maksataudin ja joka on vähällä keskeyttää kokonaan työt», selitti Hertz.

»Mitä siellä sitten tehdään?» uteli Penttilä.

»Siellä rakennetaan Coober-boy-koskeen voimalaitosta.»

Aivan oikein! Penttilä oli kuullut, että Amazon-virrassa olivat maailman suurimmat vesiputoukset, ja tietysti amerikkalaiset olivat nyt iskeneet kyntensä niihin. Ovat ne poikia. Sitävarten ins. Foss jo viime syksynä hävisi Penttilän ollessa New Yorkissa. Hänen sanottiin vain matkustaneen Etelä-Amerikkaan, ja siinä hän puhuttiinkin totta.

Penttilä oli hetkisen ääneti. Amerikkalaiset olivat askelen edellä. Heillä oli Niagara ja Coober-boy. Miksi ei Europalla? Tulihan Imatra pian valmiiksi, ja miksei Victoria-putoukset Afrikassa... No — sehän oli vain ajatus.

»Hyvät herrat! Mistäs olikaan kysymys», aloitti Penttilä aivan kuin heräten.

Tietysti ins. Hertz otti suunvuoron. Laajasti ja perusteellisesti, aito saksalaisella sanarunsaudella hän teki selvää suunnitelmista. Numeroilla hän näytti, miten paljon edullisempaa Penttilälle oli, että akkumulaattoritehdas perustetaan Saksaan ja annetaan Suomessa olevan tehtaan valmistaa ainoastaan pohjoismaiden tarve. Miten etäällä pieni Suomi sentään on suurista liikemaista! Kuljetuskustannukset tulisivat pienemmiksi. Niin ja niin paljon säästettäisiin aikaa. Niin ja niin monta miljoonaa Reichsmarkkaa suurempi olisi voitto vuosittain. Ja sitten! Nuori rouva tulisi varmasti huomatuksi suuressa maailmassa. Sitävastoin Suomessa —? Tietysti loukkaamatta herrasväen kaunista synnyinmaata, mutta pieni maa on sentään aina pieni...

»Ymmärrän pyrkimyksenne, hyvät herrat», alkoi Penttilä saatuaan siihen tilaisuuden. »Saksa on vieläkin suuri maa, ja minä tiedän, että sillä on työtarmoa. Minä annan sillekin työtä. Suomi valmistakoon akkumulaattorejaan vanhalle mantereelle ja täyttäköön sähköllä niin paljon kuin voi. Antakaamme sille se kunnia. Saksa sitävastoin alkakoon valmistaa monimutkaisempia koneita. Pieniä yhden hengen autoja valmistakoon se vanhalle mantereelle miljoonia. Sitäpaitsi: langattomia puhelinaparaatteja se valmistakoon koko maailmalle, kymmeniä miljoonia. Minä annan patenttini käytettäväksenne.»

Saksalaisten silmät välähtivät. »Mikä, minkälainen on se patentti?»

»Sitä ei ole vielä haettu eikä edes käytännössä koeteltu, mutta minä sanon, että siitä tulee erinomainen artikkeli.»

Kuulijain into laimeni, mutta Hertz valoi öljyä tuleen.

»Jos herra Penttilä sanoo, että patentti on käyttämisen arvoinen, niin vakuutan, että se myös silloin on. Koko pienen päämani pyydän saada kiinnittää yritykseen», touhusi hän.

Eräs äänetönnä tähän asti pysynyt vanha herra nousi. »Sallikaa minun», aloitti hän aivan kuin vanha hovimies, »toivottaa teidät tervetulleeksi isänmaahani, jossa toivon herrasväen viihtyvän. — Ja jotta yritys saadaan taloudellisesti vankalle pohjalle, on minulla kunnia Preussin valtion puolesta tarjota tarvittava maa-alue.»

Penttilä vastasi samassa äänilajissa: »Kiitän tulevan liikkeen puolesta Preussin hallitusta

huomaavaisuudesta, mutta tarjottua avustusta en voi ottaa vastaan. Olen ollut Amerikassa ja siellä oppinut, että miehen on autettava itseään ja tuettava valtiota eikä päinvastoin. Valtion antama apu lamauttaa yksityistä yritteliäisyyttä. Tehkää tulevalle liikkeelle se palvelus, että tarjoatte ostettavaksi sopivan maa-alueen, niin se ostaa sen.»

»Hyvä, hyvä!» kiljui ins. Hertz. »Näistä sanoista tunnen, että herra Penttilä ei yksinomaan ole suuri keksijä, vaan myöskin suuri ihminen!»

Penttilä alkoi väsyä saksalaisten laverteluun. Saadakseen asian päättymään lupasi hän tulla jouluksi Berliiniin, jossa asia lopullisesti päätetään.

Hän sähkötti samana päivänä, että ins. Ranta tulisi tapaamaan häntä Berliiniin.

Pariisilla on omat viehätöksensä. Kenen ei tarvitse rahaa säästää, hän voi elää siellä aika mukavasti. Penttilän nuoripari vietti viikon joulun alla yhdessä. Penttiläkin riistäytyi irti langattomasta puhelimestaan. Hän sai teoriansa valmiiksi. Piirustukset olivat niinkään valmiit. Ainoastaan käytännössä koettelu puuttui. Hän tiesi, että se menestyy. Vaivaahan siinä mahdollisesti on, mutta sen täytyy onnistua.

Miten totta onkaan vanha sana, että ihminen ei elä ainoastaan leivästä! Hän kaipaava rakkautta. Viikko Pariisissa opetti Penttilälle tämän elämäntaidon. Oli rauhoittavaa lähteä hyvän päivätyön tehtävään ulos rakastamansa naisen kanssa. Se oli todellista lepoa, ei yksinomaan ruumiillista, vaan myös henkistä. Tietää, että rinnalla kävelee toinen ihminen, jolle jotakin merkitsee, — se on niin kohottava tunne, että se antaa ilon ilottomalle elämälle. Vaikea on ymmärtää ihmisiä, jotka ovat asettaneet päämääräkseen koota miljoonia. Mitä iloa jaksaa se antaa, merkitseekö pankkineiti tilille kuusi vaiko kahdeksan nollaa? Sehän on saman tekevää. Joka tapauksessa neiti toivoo pian pankkiajan kuluvan ja pääsevänsä toimimaan omissa harrastuksissaan. Penttilä oli asettanut päämääräkseen aivan toista. Opettaa ihmisille työn iloa, valmistaa ihmisille tilaisuus nauttia työn iloa, siinä hänen päämääränsä.

Berliinissä odotettiin jännityksellä Penttilän tuloa ja uuden keksinnön julkaisemista.

Valmistuksia uusia tehdaslaitoksia varten tehtiin. Penttilästä oli erittäin hupaista nähdä, miten saksalainen menetteli tässä asiassa. Amerikassa oli pantu pääpaino joutuisuudelle. Kaikki tehtiin hirveällä touhulla. Miehiä pantiin työhön tuhansittain. Tavaraa toimitettiin heille niin että olivat tukehtua. Valmistaa piti tuleman. Toisin oli Saksassa. Säästettiin. Miehiä ei pidetty enempää kuin oli aivan välttämätöntä. Rakennusaineet lähetettiin harvinaisen täsmällisesti. Tarkkaan oli etukäteen määrätty, milloin esim. saadaan lähettää sementtiä, milloin tiilien lähetys sai alkaa j.n.e.

Penttilän saavuttua esitettiin hänelle työsuunnitelma. Hänellä ei ollut siihen mitään sanottavaa.

»Ajatuksen ja rahat, mikäli ette itse niitä pane, annan minä. Lopusta saatte pitää itse huolen», sanoi hän, ja siihen rajoittui hänen työnsä Saksaan suomalaisella pääomalla rakennettavia maailmantehaita perustettaessa. Hän aloitti uuden työn.

Joulujen välissä osti Penttilä työpajakseen pienen hienomekaanisen konepajan Berliinin laitapuolelta.

Piirustusten mukaan alkoivat miehet valmistaa erilaisia osia. Muuan valmisteli erikoista induktionirullaa. Erityisen tarkasti seuloittiin yhdessä osastossa hiilimurskaa, toisaalla juotettiin kuparitankoihin pyöriviä eboniittilevyjä.

Kaiken tämän näpertelyn keskellä hääräsi Penttilä itse. Aamulla ensimmäisenä, illalla viimeisimpänä. Miehet ihmettelivät, milloin hän nukkuu. Aina hän muutti työtapoja, antoi tarkempia piirustuksia, mittasi, tarkasti ja kiitti tai moitti.

Tähän hiljaiseen työpajaan saapui eräänä tammikuun alkupäivänä ins. Ranta. Hän meni Penttilän luo ja sanoi terveiset Suomesta.

»Pitäkää tuota lasiputkea kädessänne, mutta älkää kolauttako vähääkään», oli Penttilän vastaus, ja Ranta sai pideltäväkseen mustalla jauholla puolittain täytetyn, lyijykynän mittaisen ja sormen vahvuisen lasiputken. Hetken päästä otti Penttilä putken, pisti johonkin koneeseen, väänsi useasta marmoriseen tauluun kiinnitetystä kammesta ja tarkasti erästä voltmittarin näköistä osoittajaa.

»Ei käy. Ei käy!» mutisi hän itsekseen. »Jos se olisi käynytkin, niin eihän sitä olisi voinut käyttää junassa eikä autossa tärinän tähden. Parempi oli. Laskuni oli sittenkin oikea.» —

»Kas, Ranta! Terve, terve. Mitäs Suomeen kuuluu?» Vasta laskettuaan työnsä kädestään huomasi Penttilä, että oli tullut uusia ihmisiä.

»Oli erittäin sopiva aika tullaksenne. Olen juuri päässyt selville, että nykyistä langatonta puhelinta ei voi parantaa yleiseen käyttöön kelpaavaksi. Tulin teoriassa siihen tulokseen, että se ei käy. En kuitenkaan luottanut enää täysin itseeni, vaan koetin. Ja se ei käynyt. Ne ovat liian heikkoja koneita. Täytyy palata levyjärjestelmäni. Se vaatii tosin hiukan enemmän virtaa, mutta menestyy varmasti eikä mene rikki muuten kuin räjäyttämällä. — Kuulkaapas, Kappel. Sanokaa miehille, että minä olen saanut mieleisiä vieraita ja työt lopetetaan tältä päivältä. Sanokaa samalla, että koe onnistui ja huomenna aletaan tehdä varsinaista konettamme. Miesten on hupaisa tietää, etteivät he tee hyödyttömiä työtä.» —

»No, Ranta. Kertokaapa minulle Suomen oloista. Tämä minun häämatkani on alkanut venyä

hiukan pitkänlaiseksi. Toivottavasti minua ei siellä kaivata», puheli Penttilä mennessään ins. Rannan kanssa autolla asuntoonsa.

Sallimatta kuitenkaan toverinsa vastata mitään kysyi hän yht'äkkiä: »Haluatteko lähteä Afrikkaan?»

»Kyllä, jos siellä on työtä», tuli koruton vastaus.

»Se oli miehen puhetta!» Penttilä silmäili ihastuksella vieressään istuvaa nuorta miestä.

»Sanovat, että idän jättiläinen survoo meidät suomalaiset jalkoihinsa, mutta sanokoot. Jos meillä on sata sellaista miestä kuin te, niin meitä ei tapa mikään», puheli hän innoissaan.

Rannan silmä välähti. »Kun meillä on yksi sellainen mies kuin te, niin meitä ei tapa kukaan.» —

»No, no. Aikuiset miehet rupeamme puhumaan tuhmia. — Puhutteko englantia?» käänsi Penttilä puheen muualle.

»En puhu. Lukenut kyllä olen jonkinverran», tunnusti Ranta.

»Lähtekää Englantiin muutamaksi kuukaudeksi, niin kyllä se siitä selviää», sanoi Penttilä astuessaan hissistä ja avatessaan huoneistonsa oven.

Nuori rouva tuli eteiseen vastaan silmät itkettyneinä.

»Mikä nyt on hätänä?» tiedusteli Penttilä levottomana.

»Vielähän sinä elät!» Rouva heittäytyi vieraasta välittämättä itkien miehensä syliin.

»Mikäs minulla olisi hätänä?»

»Kolmeen vuorokauteen et ole käynyt kotona», rouva itki vapauttavia kyyneleitä.

»Tosiaankin. Olin aivan unohtanut lähettää sanan, että nukahdan hiukan tehtaan konttorissa.»

»Oletko sinä mitään syönyt?»

»En tosiaankaan jaksa muistaa, mutta kyllä kai. Nyt minun on kuitenkin hirveä nälkä.»

Ranta ilmoitti nähneensä Penttilän pöydällä jostakin ravintolasta tuodun aterian jätteitä.

»Siinä näet, että kyllä minä syönyt olen ja voinut hyvin», iloitsi Penttilä.

Aterian aikana puhuttiin vain Suomen oloista ja yhteisistä tuttavista. Penttilä oli parhaalla tuulellaan. Ranta olisi toivonut, että olisi puhuttu siitä, miksi hänen pitää oppia englantia ja lähteä Afrikkaan, mutta kukaan ei virkkanut asiasta mitään. Vieraalle jäi arvoitukseksi, tiesikö rouva miehensä suunnitelmista vai olivatko ne suurimpia salaisuuksia hänellekin. Nuori mies ei rohjennut johtaa puhetta asiaan.

Illalla lähdettiin teatteriin. Toisen näytöksen aikana alkoi Penttilä kuorsata aition nurkassa niin kovaa, että koko seurueen täytyi lähteä kotiin.

Kotimatalla kysäisi Penttilä, ovatko Rannan raha-asiat järjestyksessä Englannin-matkaa varten, ja saatuaan myöntävän vastauksen alkoi taasen kuorsata. Seuraavana aamuna hän heräsi tavalliseen aikaansa. Rouva, joka tavallisesti jäi vielä nukkumaan, oli tänään valveilla.

»Rakas Aapeli! Säästä itseäsi hiukan enemmän äläkä jätä minua enää niin pitkäksi aikaa yksin.»

»Olin hyvin tyhmä, kun tein niinkuin viimeiset päivät elelin. Mutta minulla oli eräs työ tulossa valmiiksi ja unohdin ajan kulun kokonaan sen parissa.»

»Aapeli rakas! Sinun täytyy säästää itseäsi, ei yksinomaan itsesi ja minun tähteni, mutta — —»

»Rakas Alli — —»

Penttilä oli sinä päivänä merkillisellä tuulella. Tehtaassa hän vuoroin vihelteli niin että raikui, toisinaan taasen pysähtyi miettimään. Koko ajan hän kuitenkin oli sulaa päivänpaistetta.

Miehet olivat ihmeissään. Eilen kertoi työnjohtaja Kappel, että koe oli onnistunut, ja tänään kuitenkin pannaan kaikki tehty työ pois ja aletaan uutta. Sitäpaitsi kuuluu tällä työllä olevan kiire.

Penttilä oli tosiaankin järjestänyt uudet työt kaikille miehille. Tämä työ tuntui olevan selvempää kuin edellinen, sillä nyt oli valmiit piirustukset. Olihan paljon selvempää tehdä vain niiden mukaan kuin olla aina jännitettyä odottamassa uutta mittausta.

Äkkiä kuuli Penttilä takanaan keveitä, nopeita askeleita. Hänen rouvansa sieltä tulla naputteli. Mitä ihmettä nyt on tapahtunut?

»Tulin hakemaan sinua päivälliselle», selitti rouva aivan luonnollisena asiana.

Penttilä oli ensin hämmästynyt, mutta sitten hän ymmärsi, että paras lienee myöntyä. Jos hän olisi saanut olla vielä puoli tuntia enemmän, niin olisi moni mies päässyt pitemmälle, mutta naisen tahtoon on parempi taipua.

Herrasväki Penttilän saavuttua asuntonsa edustalle pysähtyi samalla toinenkin sähköauto, ja siitä astui kolme miestä. Penttilä ei kiinnittänyt heihin huomiotaan, sillä talo oli suuri ja sähköautoja liikkui kaupungissa jo aika taajaan.

Tuskin oli hän kuitenkin saanut takkiansa päältään, kun samaiset herrat soittivat ovikelloa ja astuivat sisään.

Penttilä johdatti heidät huoneeseensa. Esitellään: sir Bell, sir Doover ja sir Smith. Herrat olivat kaikki suoria kuin olisivat seipään nielleet, luseivia, sileäksi ajeltuja, kaitakasvoisia, pitkiä ja moitteettomasti puettuja.

Sir Bell, joka tuntui olevan joukon johtaja, aloitti: »Päästäksemme neuvottelujen alkuun ilmoitamme olevamme halukkaat ostamaan omistamanne 'Suomi'-patentin. Maksamme hyvän hinnan emmekä aseta teihin nähden mitään vaatimuksia.»

Penttilä oli hetkisen ääneti. Kun suuren Albionin pojat lähtevät etsimään pienemmän maan kansalaista, täytyy kyseessä olla painavat syyt. Hiveli tosiaan hämäläisenkin mieltä, että pieni Suomi herättää poikansa kautta huomiota Englannissa.

»Valitettavasti herrat ovat tehneet hukkamatkan, sillä »Suomi»-patentti ei ole kaupan. Sitäpaitsi olen rakentanut Suomeen tehtaat patentin kauppaaanlaskemista varten ja aion laajentaa tuotannon niin suureksi, että se riittää koko vanhalle maailmalle. Amerikan patentin olen jo aikaisemmin myynyt —.

»Tarjoan kuitenkin herroille tehtävän.» — Englantilaiset istuivat suorina kuin pingviinit. Penttilää huvitti heidän ilmeettömyytensä. »Amerikkalaiset ovat rakentaneet Niagaran voimalaitoksen. Tämä ei heille kuitenkaan riitä. Nyt rakennetaan Coober-boy voima-asemaa Etelä-Amerikassa. Pohjois-Eurooppa saa Imatrasta voimaa, sen laitokset valmistuvat Suomen valtion laskuun ensi kesänä. Teillä on Afrikassa Victoria-putoukset. Rakentakaa niihin voima-asema.»

»Nykyisenä, pääomasta köyhänä aikana tuottaa se suuria vaikeuksia», huomautti sir Bell.

»Tiedän sen ja siksi sitoudunkin merkitsemään perustettavassa yhtiössä 1/2 pääomasta ehdolla, että Englannin valtio myöntää käyttöoikeuden vähintään 75 vuodeksi. Olen keväällä valmis matkustamaan Englantiin, mahdollisesti Afrikkaan.»

Se oli harvasanainen neuvottelu. Vähäpuheinen Penttilä sai puhua miltei yksin, englantilaiset vain kuuntelivat.

Hetkinen istuttiin äänettöminä. Vieraat nousivat, kumarsivat ja lähtivät sanomatta sanaakaan, mitä ajattelivat.

Penttilä söi kiireisesti päivällisen ja lähti valmistamaan langatonta puhelintaan.

Ins. Ranta ilmoitti asettuneensa asumaan Liverpoolin lähelle erääseen täysihoitolaan.

IV.

Kevät Saksassa teki tuloaan. Berliinin asfalttikadut olivat jo aivan kuivat. Maaseudulla vielä jossakin näki lumenhäiveitä. Ruoho nosti jo siellä täällä ensimmäisiä, arkoja kärkiään.

Penttilän häämatka kesti yhä. Nuori rouva hoiti terveyttään ja miestänsä. Joka päivä kävi hän hakemassa miehensä tehtaalta joko päivälliselle tai illalla pois. Tämä järjestelmä oli Penttilälle erittäin terveellinen. Hänen hermostuneisuutensa oli kadonnut. Hän oli entinen tyyni, mistään hämmästyttävän hämäläinen.

Saksaan rakennettavat uudet tehtaat valmistuivat vähitellen. Oli tapahtunut merkittäviä asioita. Tehdas oli suurennettu jäljennös Sydän-Suomen konepajasta Suomessa. Rakennukset olivat erilaiset, mutta koneet, työtävät ja tuotteet olivat samat. Olipa vielä ihmeellisempääkin: Suomesta oli viety ammattimiehiä panemaan tehdasta käymään, ja moni jäi sinne olemaankin. Oli kai ensi kerta, jolloin Saksaan kuljetettiin ammattimiehiä muualta.

Moottoritehdas oli yrityksen valtavain osa. Siellä tehtiin satoja erimallisia sähkömoottoreja, puhumattakaan erisuurista moottoreista, ja kaikkia lajeja ja suuruuksia. Sen lisäksi valmistettiin kaikkia lajeja ja suuruuksia suurtuotantona. Tuhansia moottoreja valmistui päivässä.

Tehtaan käyntiinsaamisessa oli suuria vaikeuksia. Tarpeellisen sähkövirran saanti tuotti paljon haittaa. Lopulta ostettiin Saksan kenties suurin hiilikaiivos. Sen läheisyyteen rakennettiin maailman suurin hiilillä käypä voima-asema. Laitoksen mittasuhteet olivat niin valtavat, että sen ei mitenkään luultu tulevan kannattavaksi. Epäluulo oli kuitenkin turha. Voima-asema sai polttoaineensa suoraan kaivoksesta, joten kaikki hiilenkuljetusrahdit jäivät pois. Valmistuttuaan jaksoikin laitos synnyttää sähkövirtaa jokseenkin lähelle vähänkin epäedullisesti rakennettavan koskivoiman hintaan.

Rakennustyön aikana sai Penttilä silloin tällöin lähteä selvittämään tehtaitten eri johtajien välisiä kysymyksiä. Saksalaiset osoittautuivat hiukan kateellisiksi toisilleen. Penttilän täytyikin ruveta yhtiön ylijohtajaksi, vaikka hän luovutti apulaisjohtajalle työn taakan, sillä puhelintehtas satoi hänet edelleen.

Puhelintehtaalla, eli niinkuin virallisesti kutsuttiin kokeilulaboratoriolla, olivat mielet kovasti jännityksessä. Penttilä oli sanonut, että varsinaiset kokeet alkaisivat pian. Hänen omatkin työpäivänsä alkoivat venyä. Useasti istui rouva miehensä työpenkin ääressä odottamassa tätä kotiin. Rouvan aika ei silti käynyt pitkäksi, sillä hänen miehensä selitteli, mitä on valmiina ja mitä vielä puuttui.

Eri osia koeteltiin yhteen. Sähkövirta laskettiin vastaanottorullien läpi, ja ne toimivat moitteettomasti. Tarkasti mitattiin, minkävoimainen virta kullakin matkalla oli edullisin. Pisin matka, mikä tehdasalueella voitiin saada, oli noin 100 metriä tyhjää ilmaa. Kaikki mittaukset tehtiin mahdollisimman tarkasti. Penttilä päätti yrittää saada ensimmäisestä kokeesta onnistuvan ja koetti tehdä kaikki niin huolellisesti kuin suinkin ja ottaa kaikki tekijät huomioon.

Suurta haittaa tuotti se, että ketään toista suomalaista ei ollut konetta kokoonlaitettaessa saapuvilla. Penttilä puhui nimittäin suomea ollessaan jännityksissään, ja kun kukaan ei

ymmärtänyt hänen puhettaan, niin se tuotti suurta sekaannusta. Hän sähköttikin jo Maaselkään tiedustellen, voitaisiinko lähettää joku insinööri hänelle avuksi noin viikon ajaksi. Suuri olikin hänen ilonsa, kun ins. Mikkola itse tuli. Moottoritehtaasta otettiin vielä pari oman maan miestä, joten muodostui pieni suomalainen siirtokunta erääseen puhelintehtaan nurkkaukseen.

Säännöllisesti teki tämä suomalainen siirtokunta 15 tunnin työpäiviä, vaikka ne väliin tahtoivat venyä 18:aankin tuntiin. Tehtaan katolle pystytettiin kuparitanko vähän alemmas ukkosenjohdattimen kärkeä. Tämä tanko yhdistettiin sekä vastaanottolaitteeseen että lähettäjään. Muut osat kiinnitettiin hiukan isompaan kaappiin kuin tavallinen suurimallinen langallinen puhelukaappi, ja sen alle akkumulaattori, nimipuoli ulospäin, joten koko laitoksen huomattavin osa oli sanat »Suomi»-patentti akkumulaattorin kyljessä.

Kokeilu oli päätetty tehdä Berliinin ja Hampurin välillä. Hampurin valitseminen aiheutui siitä, että puhelintehtas oli Berliinin senpuolisessa laidassa, joten ei tarvinnut puhua koko miljoonakaupungin yli, jossa erilaiset lukuisat sähkövirrat voivat vaikuttaa häiritsevästi, ja sitäpaitsi oli Hampurissa tiedossa sopiva huoneisto, erään Penttilän johtaman haaraliikkeen konttorirakennus. Kaiken lisäksi oli hyvä liikeyhteys tarpeellinen.

Berliinissä oli kaikki valmiina. Seuraavana aamuna päätettiin lähteä Hampuriin panemaan laitteita kuntoon. Kolme suomalaista työmiestä jätettiin vartioimaan Berliiniin. Heidän tuli kunkin olla koneen lähettyvillä, jotta kukaan ei saisi mennä hypistelemään ja mahdollisesti saattamaan epäkuntoon laitteita. Heidän piti olla tekevinään jotakin työtä, jotta ei herätettäisi turhaa uteliaisuutta.

Penttilä selitti ennen lähtöään apulaiselleen, ins. von Baussnernille koneen rakenteen ja miten sitä käytetään, sekä pyysi insinööriä hoitamaan konetta Berliinin puolella kokeitten aikana.

Virkistävä keväinen sade valui virtana, kun Penttilä rouvineen, ins. Mikkola ja eräs saksalainen asianajaja nousivat Hampurin pikajunan ensi luokan vaunuun. Asianajajalla oli kainalossaan paksu salkku täynnä papereita. Siellä oli valmiit patentinhakupaperit 14 maahan, mutta Penttilä ei halunnut allekirjoittaa niitä ennen kuin kokeet ovat osoittaneet, mihin keksintö kelpaa. Siksi oli paperit otettu mukaan.

Hampurissa ajettiin asemalta suoraan kokeilupaikalle. Tavaralähetykset olivat tulleet ja toimitetut erääseen suurenpuoleiseen huoneeseen, joka oli tarkoitusta varten tyhjennetty.

Penttilä ja Mikkola ryhtyivät heti työhön rouva Penttilän ja asianajajan lähtiessä hotelliin.

Kaikki oli tullut vahingoittumattomana perille. Suurin työ oli lähetys- ja vastaanottotangon vieminen katolle. Tarkastettiin sopiva paikka ja molemmat miehet kiipesivät ylös. Rakennus oli vain viisikerroksinen, joten ei tarvinnut kiivetä vallan korkealle. Samalla viettiin eristetty johto, sillä se täytyi kiinnittää paloportaisiin. Ei voinut ajatella tässä kiireessä seinään kiinnitettyä johtoa.

Tanko kiinnitettiin rakennuksen ainoan savupiipun reunaan ja tarkastettiin, että yhteys tangon ja johdon välillä oli hyvä.

Näissä töissä oli tullut ilta, joten päätettiin lähteä syömään ja laittaa sisätyöt myöhemmin. Ruokapöydässä iski epäilyks kuitenkin Penttilään. Jos ins. von Baussnern ei olisikaan täysin selvillä ja koe epäonnistuisi! Se saattoi olla hermostuneisuuttakin, mutta silti olisi varmintä, jos Mikkola matkustaisi aamulla takaisin Berliiniin. Toisetkin pitivät sitä varmempana, ja sovittiin matkasta aamupikajunalla.

Vielä illalla laitettiin kuntoon koneet sisällä, ja taasen loisti »Suomi»-patentti seinään kiinnitettynä.

Tuskin Hampurin asemalla on ennen pidetty sellaista meteliä kuin ins. Mikkola piti tultuaan puoli minuuttia liian myöhään Berliiniin lähtevälle pikajunalle. Hän manasi kaikilla niillä kielillä, joita hän taisi, ja sitten lisäksi lasketti sellaista, mikä ei ollut mitään kieltä. Lopulta poliisin oli poistettava yleiseltä paikalta sellainen rauhanhäiritsijä. Poliisiasemalla tuomittiin Mikkola 20 Saksanmarkan sakkoon, jonka maksettuaan hän sai lähteä. Minne, herran nimessä! Berliiniin hänen täytyi päästä. Hän ei kehtaisi Penttilälle ilmoittaa myöhästyneensä junasta ja saaneensa sakkoa rautatiehenkilökunnan häiritsemisestä — selvin päin!

Lentokone! Onko tässä tällaisessa kylärähjässä edes lentokonetta? Voitettuaan vastenmielisyytensä Hampurin poliisia kohtaan tiedusteli hän asiaa ja kuuli lentokentän olevan kaukana Elben toisella puolen. Taasen Mikkola suuttui. Tietysti ne ovat kiskoneet senkin kentän mahdollisimman kauaksi ihmisten kiusaksi... Mutta mikäs tässä auttaa. Haisevalla polttomoottoriautolla pääsi hän lentokentälle.

»Olisiko mahdollisuutta päästä lentokoneella Berliiniin?»

»Kyllä, kello 10 lähtee sotilaslentokone, mutta siihen pääsee yksinomaan lento-osaston ylipäällikön luvalla, ja hän asuu kaupungissa.»

»Eikö täällä ole yksityisiä koneita?»

»Ei. Koko Saksassa ei ole muita kuin englantilaisia sotilaslentokoneita.»

Myöhemmin ihmetteli Mikkola, kuinka hänen sappensa ei haljennut.

Kiireisesti syöksyi hän takaisin autoon. Riivatun hitaasti ajoi mies ja hirmuisen monessa virastossa täytyi hänen käydä ennenkuin lupa myönnettiin, mutta neljänneistä vailla kymmenen oli lupapaperi hänen kädessään. Matkalaukkunsa oli hän unohtanut johonkin virastoon, mutta minne, siitä hänellä ei ollut pienintäkään aavistusta. Pääasia oli, että hän klo 10 istui Hampurin

lentokentällä englantilaisessa sotilaslentokoneessa, jonka potkuri surisi lähteäkseen.

Viittä minuuttia vailla kaksitoista syöksyi ins. Mikkola puhelinkonepajaan. Jos oli vaikea päästä lentokoneeseen Hampurissa, niin ainakin yhtä vaikea oli päästä eroon englantilaisista Berliinissä. Toimeenpantiin sellainen ristikuulustelu, että vasta Suomen lähettiläs, joka oli Mikkolan henkilökohtainen tuttava, hänet vapautti, vakuuttaen, että mies ei ole mikään vakooja, vaan rehellinen Suomen tasavallan alamainen.

Mikkola hämmästytti astuessaan puhelinkonepajaan. Uuden koneen ääressä seisoi kaksi suomalaista miestä ja näitten ympärillä kymmenkunta saksalaista herraa. Suomalaiset olivat kuin vahtisotilaat valmiina puolustamaan konettaan. Mikkolan tullessa hengähtivät he helpotuksesta.

Ins. von Baussnern aikoi puhua jotakin, mutta Mikkola vilkaisi kelloaan. Aikaa oli enää pari minuuttia, joten ei ollut aikaa puhelemiseen. Mikkola halusi vielä kerran katsoa, että kaikki laitteet ja viisarit olivat paikallaan.

Kunnossahan ne olivat. Suomalaiset olivat uskollisesti vartioineet aarrettaan.

Kaikki herrat tarkastelivat kellojaan. — Kello on jo 12, ilmoittivat he. Mikkolakin vilkaisi kelloansa ja väitti, että se on vielä puolta minuuttia vajaa.

»Nyt se on täysi», sanoi Mikkola, ja samassa alkoikin puhelinkoneen kello soida. Hieman vapisi Mikkolan käsi hänen kääntäessä alemman viisarin ylemmän kohdalle ja ottaessa kuulotorven käteensä. Eikä äänikään ollut aivan varma hänen huutaessaan: »Halloo!»

Äkkiä kirkastuivat hänen kasvonsa, jännitys laukesi ja ääni varmeni. Läsnaolijat kuulivat keskustelun, jonka tietenkin vain suomalaiset ymmärsivät, sillä suomi oli kieli, jolla puhuttiin ensimmäinen puhelu langattomalla puhelimella.

»Terve terve, Penttilä.»

— — —

»Hyvin kuuluu!»

— — —

»Jaa porina! Tässä ympärilläni on kymmenen saksalaista faaria, jotka soittavat suutaan niin vietävästi.»

— — —

»Herrasmiehiä he ovat.»

— — —

»En minä tiedä, kuka piru ne tänne on rajannut. Odotas vähän.»

Ins. von Baussnern oli tullut Mikkolan viereen ja halusi puhua myöskin. Hän oli hämmästyntynyt. — »Sehän kuuluu niin mainiosti, että herra Penttilä ei voi olla Hampurissa, vaan jossakin lähempänä. Toiset läsnaolijat ovat kuuluisia tiedemiehiä ja sanomalehdistön edustajia. Rohkenin pyytää heitä tulemaan kokeilutilaisuuteen saapuville.»

Uutta konetta koeteltiin monta kertaa. Katkaistiin puhelu ja taasen soitettiin »ylös». Suomalaiset miehet puhuivat Penttilälle, Mikkola onnitteli tämän rouvaa ja eräs valkeapartainen mies pyysi Penttilää esitelmöimään keksinnöstään Berliinin yliopistossa. Hän lupasi.

Äkkiä tuli vieras miesääni Hampurin puoleiseen päähän. Se oli muudan sanomalehtimies. Hänen berliiniläinen virkatoverinsa oli soittanut langallisella puhelimella kesken kaiken, että menepäs ottamaan selville, mistä se ukko siellä puhuu.

Sanomalehtimies oli odottanut jännityksellä toverinsa tuloa, ja nyt se tuli. Hänkin uskoi vihdoin, että puhelu oli Hampurista.

Sanomalehtimiehet eivät kätkeneet kynttiläänsä vakan alle. Jo iltalehdissä oli lyhyitä selostuksia uudesta keksinnöstä. Seuraavan päivän aamulehdissä oli kuvia m.m. siitä, kun Penttilä ja Mikkola kiipeävät Hampurissa viemään kuparitankoa katolle. Miehet eivät olleet lainkaan mainittujen näköisiä, mutta vieraassa maassa juttu kyllä meni täydestä.

Penttilä allekirjoitti patenttien hakupaperit ja vielä samana iltana lähetettiin ne express-kirjeinä asiamiehille kuhunkin maahan.

Väsyneitä miehet olivat. Ins. Mikkolakin nukkui lentomatkinsa päälle 15 tuntia yhteen menoon. Kaikki miehet saivat kahden viikon palkan ja ilmoituksen, että pääsevät uuteen tehtaaseen osastojensa työnjohtajiksi tai mestareiksi.

Penttilä söi puhelun päätyttyä vaimonsa kanssa yksinkertaisen aterian. Yhdessä he ajelivat hetkisen kaupunkia katselemassa ja lähtivät sitten iltajunalla takaisin Berliiniin.

V.

Taasen alkoi Penttilälle kiihkeä suurpiirteisen työn aika: rakentaa tehdas silmällä pitäen koko maailman tarvetta. Tämä oli jo neljäs hänen rakentamistaan suurista tehtaista, mutta vasta ensimmäinen, joka tehtiin tuotannollaan vallitsemaan koko maailmaa. Stillwell-tehtaat Amerikassa olivat suuret, mutta ne tuottivat ainoastaan kotimaan osan tarpeen. Maaselän tehdas valmisti nykyään kenties ainoastaan kymmenennen osan siitä, mihin sen täytyi kyetä ja mitä se oli

suunniteltu kykenevän. Kaikessa suurpiirteisyydessään aiottiin sielläkin tuottaa vain vanhalle mantereelle.

Sitävastoin tämä uusi, ainoastaan tämä aiottiin rakentaa koko maailmaan. Mittasuhteiden piti olla siltä varalta huomioon otetut.

Ensiksi muutettiin n.s. hienojen autojen osasto puhelinkonepajaksi ja Mausfeldt-aseman lähellä olevalle hiekkannummelle alettiin rakentaa tehdasjättiläistä.

Herätti jonkinverran katkeruutta saksalaisissa, kun Penttilä sähkötti samat arkkitehdit, jotka olivat rakentaneet Maaselän tehtaot, laatimaan piirustuksia Mausfeldtiin. Oli kuitenkin ymmärrettävää, että Penttilä halusi heidät. Häntä rasitti ajattelu ja samalla keskustelu vieraalla kielellä. Hän puhui vaimonsa kanssa suomea, joten hänen ei aina tarvinnut ajatella saksaksi, ja siten se ei tullut koneelliseksi. Sitäpaitsi hänellä oli niin pienet pohjatiedot, että monen kielen oppiminen lyhyessä ajassa alkoi rasittaa. Ajatukset juoksivat vapaammin, kun sai puhua äidinkieltään.

Suunnitelmat laadittiin valmiiksi saksalaiseen malliin. Perustöitä ei juuri tarvinnut tehdä, maa kun oli kuivaa nummea. Koneitten hankkiminen oli suurin tehtävä. Kaikki ne tilattiin saksalaisista konepajoista.

Tiiliä, sementtiä ja rautaa tilattiin oikein tukkukaupalla. Kokeneetkin teollisuusmiehet ihmettelivät tulevan tehtaon ja tehdasalueen laajuutta.

Penttilällä oli yht'aikaa kaksi rautaa ahjossa. Hienoautopajaan laitettiin kiireesti pienoiskokoista Mausfeldtiä.

Kesken touhua oli esitelmätilaisuus Berliinin yliopistossa. Penttilä, puhuakseen varmasti asiaa, kirjoitti koko esitelmänsä. Hänestä se tuntui turhalta työltä, mutta teki sen silti.

Rouva oli paljon hermostuneempi kuin Penttilä itse. Hän kun oli lueskellut yliopistossa, tiesi, miten ankaria arvosteluja siellä voi saada, mutta Penttilä luuli, että ammattitiedemiehet ovat samanlaisia ihmisiä kuin muutkin ja antavat pikkuseikassa hiukan erehtyäkin, kunhan loppu on oikea. Vaikka eihän erehtymisen vaaraa ollut, sillä käytännössä onnistuakseen täytyi teorian olla tarkasti oikea.

Esitelmäpäivä tuli. Penttilä oli puhelintehtaassa aamusta aikaisesta. Esitelmän piti alkaman kello 11 aamulla yliopiston eräessä luonnontieteellisessä salissa. Parempi olisi ollut jossakin laboratoriossa, mutta ne olivat pieniä — arveltiin tulevan runsaasti kuulijoita.

Arvelussa ei petyttykään. Aivan, luennoitsijan edessä, matalimmalla penkillä istui kymmenkunta vanhempaa herrasmiestä, toiset kuivia käppyröitä, toiset täysiä maailmanmiehiä, sekä pukineistaan että ulkonäöstään. Ylioppilaita y.m. uteliaita oli salin korkeat takapenkit aivan täynnä. Sanomalehtimiehille oli varattu pöytä puhujasta vasemmalle. Rouva Penttilä meni saliin edellä ja pujautti yleisön joukkoon. Hän itse oli tahtonut niin.

Penttilä oli aivan tyyni astuessaan korokkeelle. Jos hän olisi tiennyt, keitä läsnäolijain joukossa on, niin varmasti hän olisi hiukan hermostunut, mutta kun hän ei tuntenut ketään, niin hän heistä vähät välitti.

»Sähkö on ainetta», aloitti hän. Pitkässä todistusten sarjassa tuli hän samaan loppupäätelmään kuin mistä oli lähtenytkin. »Sähkövirta on tavallisen atoomiliikkeen sekasortoon saatettu muoto», oli toinen asia, jota Penttilä väitti. Ensimmäisen väitöksensä näytti hän toteen käytännöllisillä kokeilla. Hänellä oli lataamo, jolla hän latasi pienen »Suomi»-patentin eli pomman. Toinen väittäjä oli teoreettinen eikä sitä oikeastaan voinut todistaa muulla kuin teoriolla.

Kuulijat hämmästyttivät Penttilän. Silloin kun näytettiin kouraantuntuvia kokeita, niin peräpenkit olivat innostuneita ja seurasivat. Sitävastoin ensimmäisellä penkkirivillä istujat miltei torkkuivat. Mutta kun tultiin teorioihin, niin ensimmäinen penkki heräsi takimmaisten alussa kuunnellessa, sitten haukotellessa — ja lopulta siellä alettiin kuiskailla jokapäiväisiä asioita.

Eräs vanha herra ei voinut sitä sietää. Hän kimmahti seisomaan, pyörähti takaperin ja kivahti takana istuville: »Jollette jaks seurata, niin menkää ulos, mutta älkää häiritkö näin erikoista luentoa.» Hiljaisuus tuli hetkiseksi, mutta vähitellen puheensorina alkoi taasen.

Penttilä päätti lopettaa esitelmänsä. Päästäkseen sopivasti loppuun hän kysyi, onko jollakulla jotakin kysyttävää, hän on valmis antamaan lisäselvityksiä. Hän astui alas korokkeelta, vilkaisi kelloonsa ja hämmästyksensä huomasi puhuneensa kolme tuntia.

Eturivistä nousi pitkä ja luiseva mies. Otsa muodosti valtavan osan kasvoista. Hän puhui tottuneesti ja varmasti. »Lausun sulimmat kiitokseni herra, herra — Penttilälle (joku kuiskasi nimen hänelle) ei niin paljon uusista aatteista, niitä on ennenkin ajateltu, mutta todistusten varmuudesta ja runsaudesta. Tosiaankin väitökset ovat tulleet kumoamattomasti todistetuiksi, suureksi voitoksi tieteelle.» Penttilä kuuli myöhemmin, että puhuja oli Berliinin yliopiston rehtori, kuuluisa fysiikan tutkija prof. Koch.

Langattomia puhelimia voitiin vähitellen laskea kauppaan. Tosin niitä valmistui hitaasti, vain muutama kymmen päivässä, mutta silti päätettiin ainakin eri maitten pääkaupungit saattaa toistensa yhteyteen. Penttilä lähetti miehiä viemään koneita Pariisiin, Roomaan, Wieniin, Tukholmaan ja Kristianiaan. Helsinkiin hän lähetti ensimmäiset kymmenen kappaletta, joista yksi vietiin Maaselkään, ja itse hän lähti Lontooseen. Tarkoitus oli kuulla, miten Victoria-putousten rakennusasia edistyy sekä kuinka jaksaa ins. Kalle Ranta.

Penttilä matkusti rouvineen, ja päästäkseen mahdollisimman lyhyellä merimatalla menivät he Le Havresta Doveriin.

Lontoo. Miten erilaisella mielellä Penttilä menikään tuohon miljoonakaupunkiin nyt kuin lähes kaksi vuotta sitten! Tosin ei Englannin ilmastokaan ollut nyt kevätkesästä niin huono kuin syksypuolella.

Penttilälle oli lähetetty kaksikymmentä langatonta puhelinta ja hän oli pyytänyt ins. Rantaa tulemaan myöskin Lontooseen. Suomen lähetystössä heidän piti tavata. Lähettiläs ei ollut enää sama mies kuin silloin, »Suomi»-patenttia myytäessä. Hän oli siirtynyt teollisuuden palvelukseen Suomeen. Nykyinen lähettiläs, hieno mies, tohtori Rantaraita, teki voitavansa Penttilän hyväksi. Penttilä pyysi saada lahjoittaa langattoman puhelimen Suomen lähetystön käytettäväksi, mutta lähettiläs ilmoitti, että on haettava lupa Englannin hallitukselta ennenkuin sellainen voidaan panna kuntoon.

Voi sitä hallintolaitosten monimutkaisuutta! Siinä vaadittiin kaupunkineuvoston, maistraatin, rauhantuomarin, kreivikunnan sheriffin, sitten sota- ja sisädepartementin luvat ja lausunnot ennenkuin kuningas, s.o. pääministeri antoi luvan. Mutta siihen kului viikkoja. Penttilä odotti viikon, käyttäen aikaansa Victoria-putousten hyväksi.

Sir Bell vakuutti, että lupa kosken rakentamiseen saadaan, kunhan virastot vain ennättävät asiaan syventyä. Penttilä pyrki ja pääsi siirtomaaministerin puheille. Tämä tuntui olevan asian puolella, mutta piti pahana asiana sitä, että Penttilä on saksalainen. Penttilä todensi syntyperänsä, mutta ministeri sanoi, että tehtaot ovat Saksassa. Penttilä taasen todisti, että ainoastaan Suomessa ja Amerikassa tehdään »Suomi»-patentin mukaisia akkumulaattoreja, Asiaan luvattiin palata myöhemmin.

Penttilä ei malttanut odottaa langattoman puhelimen lupaa, vaan matkusti takaisin Berliiniin ja jätti ins. Rannan Lontooseen hoitamaan asiaa.

Berliiniin päästyään sai Penttilä oppineita vieraita. Prof. Koch saapui erään toisen professorin kanssa ilmoittamaan, että Berliinin yliopisto oli kutsunut Penttilän kunniatohtoriksi, sekä vähän sen jälkeen ilmoitettiin hallituksen antaneen hänelle professorin arvonimen. Ilmeisesti nämä kunnianosoitukset tulivat toisistaan riippumatta.

Mausfeldtin tehdas kehittyi saksalaisella täsmällisyydellä. Oli virkistävää nähdä, miten työnteko oli noussut suursodan jälkeisestä alennustilastaan. Työmiehet työskentelivät myöskin työn itsensä tähden eivätkä ainoastaan ajan tappamiseksi. Muurarit löivät tiiliä seinään niin nopeasti, että mieltä hiveli. Tosin heillä oli urakkapalkka, mutta silti ei sodan jälkeen ollut heiluttu sillä voimalla.

Oli laskettu heinäkuun loppuun saatavan tehdas osittain käyntiin. Suuria vaikeuksia oli, mutta suunnitelmasta pidettiin kiinni. Konepajat, joilta työkonet olivat tilatut, tekivät työtä vuorokaudet ympäri. Kolmessa vuorossa valmistettiin samaa konetta. Työn jako tuotti vaikeuksia, sillä kukin mies olisi mieluummin tehnyt omia kappaleitaan eikä jatkanut toisen töitä.

Lontoosta tuli hyviä uutisia. Kuningas oli antanut luvan tuoda maahan ja käyttää langattomia puhelimia, »Suomalaisen keksijän Aapeli Penttilän mallia», niinkuin lupapaperissa seiso.

Penttilä tarkasti yksityiskohtia myöten tehtaan rakennukset, jo paikalla olevat koneet, tekeilläolevien piirustukset — toisin sanoen koko suunnitelman. Tämä tarkastus oli ankara ja yksityiskohtainen. Hän aikoi matkustaa, ensinnä mennä lyhyelle käynnille Amerikkaan ja sieltä suoraan Suomeen. Rouva jäi Berliiniin, hän ei tahtonut asettua merikivulle alttiiksi.

Penttilä pyysi ins. Rantaa seuraansa. Hänellä oli omia suunnitelmia tämän kykenevän ja tarmokkaan miehen suhteen.

New Yorkissa oli Stillwell & Co Ltd:n ensimmäinen yhtiökokous. Tilivuosi käsitti 15 kuukautta. Penttilä ei mennyt kokoukseen valvomaan osake-etujaan, vaan saadakseen tietää, mitä Etelä-Amerikassa oikein tehdään ja paljonko siellä tulevat laitokset maksamaan. Tämä kaikki oli valmistelua Victoria-putouksia varten.

Yhtiökokous pidettiin konttorirakennuksessa, entisessä Penttilän huoneessa. Osanottajia oli viisi, mr Stillwell itse, mr Hoover, mr Foss, eräs Penttilälle ennen tuntematon mr Maurepas sekä Penttilä.

Mr Stillwell teki selvää yhtiön asemasta ja esitti tilinpäätöksen. Sen mukaan oli yhtiön asema kerrassaan loistava. Voitto-osuutta ehdotettiin jaettavaksi 5 % ja loppu voitto siirrettäväksi poistoksi yhtiön Etelä-Amerikassa olevasta koskirakennuksesta.

Penttilä kysäisi, mikä se sellainen koskirakennus on, joka niin paljon rahaa vie.

Mr Maurepas pyysi puheenvuoron. Hän tuntui olevan koskirakennuksen sielu.

»Rakennamme voima-asemaa», aloitti hän, »Cooper-boy-koskeen Amazon-virrassa. Koski on maailman vesirikkain ja sijaitsee luoksepääsemättömässä aarniometsässä. Olemme rakentaneet rautatien kosken partaalle ja peranneet kosken. Työn voidaan laskea tulevan valmiiksi kahden vuoden kuluttua. Nyt on työ sujunut, kun onnistuttiin löytämään tehoisa vastamyrky eräälle vaarallisen maksataudin synnyttävälle nivelkärsäisen puremalle. Työ tulee maksamaan noin 600 milj. dollaria. Toivoisin herrojen lähtevän katsomaan. Se on nykyään huvimatka.»

Mr Foss, joka oli työn pannut alulle, vaikka hänen maksataudin uhrina täytyi siitä sittemmin luopua, suositteli innokkaasti matkaa. Kaikki toiset suostuivat, mutta Penttilä ei. Hän ei mitenkään voinut olla Europasta niin kauan aikaa pois. — »Sijaisen kyllä voin lähettää, sillä matkatoverini, ins. Ranta, seikkailuhaluinen suomalainen, lähtee mielellään.» Vaikkakin vastahakoisesti niin kuitenkin hyväksyttiin Penttilän sijainen, ja itse hän sai lähteä rakkaaseen Eurooppaansa.

Penttilä neuvoi nuorta Rantaa ottamaan selville sen mitä voi, itseään paljastamatta, sillä hän tulee niitä kokemuksia tulevaisuudessa tarvitsemaan.

Itse hän palasi Eurooppaan. Langatonta puhelinta hän käytti laivallakin. Hänellä oli ollut mukanaan sata konetta tuliaisiksi Amerikkaan. Niistä jätettiin Stillwell-konttoriin yksi, Coober-boy-putouksille vietiin yksi, Stillwellin huvipurteen j.n.e. Sitäpaitsi pyysi Penttilä asettaa sen niihin suuriin valtamerihöyryihin, joissa hän kulki. Kapteeni ensin hiukan epäili, mutta myöntyi kuultuaan, että Englannissa oli lupa saatu.

Puhelin pantiin kuntoon Liverpoolin satamassa. Sieltä Penttilä puhui vaimolleen Berliiniin, ja niinkuin epäili, viimeksi moneen viikkoon. Toisin kuitenkin kävi. Noin kahden päivän-matkan päässä Englannista eli likipitään keskellä Atlanttia koetti hän Suomen Lontoon-lähetystöön. Sieltä vastattiin. Hän soitti Berliiniin vaimolleen — sieltä vastattiin. Helsingin tähtitieteellinen asema vastasi. Maaselästä ei vastattu. Siellä ei ollut konttoriaika. Nyt vasta Penttilä alkoi tajuta, minkä laatuinen keksintö oli langaton puhelin. Etäisyydet eivät merkinneet sille mitään.

Paluumatkalla puhui hän sekä Euroopan- että Amerikan-puoleisen rannan kanssa. Suomen lähetystöt Lontoossa ja Washingtonissa tulivat puhelinyhteyteen — Penttilä oli lahjoittanut koneen molemmille.

Saksaan palattuaan hän tarkasti vielä kerran Mausfeldtin tehtaat sekä moottoritehtaat y.m. Niitten työtapa oli moitteetonta, samaten tuotteet. Taloudellinen asema oli loistava.

Ruotsin kautta palasi herrasväki Penttilä kotiin.

VI.

Maaselän tehtaat kävivät yötä päivää. Saksasta palattuaan ins. Mikkola järjesti kolmannen työvuoron. Tuotanto oli noussut kaksinkertaiseksi viimeisen vuoden aikana. Miehet saivat palkan kappaleelta eikä kappalehintaa muutettu, vaikka tuotanto nousikin. Ahkerampi työ ja parempi ammattitaito tuli siten mieskohtaisesti kunkin omaksi eduksi. Samalla tietysti isännänkin, sillä hinta myytäessä pysyi myöskin samana.

Penttilä saapui Maaselkään edeltäpäin ilmoittamatta. Hän tiesi, että aina joku auto on asemalla ja että hän siis pääsee asuntoonsa Penttilään, joksi talo oli nimetty.

Oli tavattoman suloista kuulla äidinkieltään ympärillään, tuntea itsensä saman kansan jäseneksi kuin toisetkin uurastajat ja tietää, että tuo on samanlaiset taistelut taistellut kuin minäkin. Se on isänmaanrakkauden hienoin, itsekkäin muoto. Sitä ei tosin tunne se, jolla ei milloinkaan ole ollut tilaisuutta oleskella vieraassa ympäristössä, mutta isänmaahansa palaava riemuitsee siitä sanomattomasti.

Penttilässä oli kaikki siistiä ja kunnossa kuin isäntäväkeä odottamassa. Talon emännöitsijä, Penttilän kotikylän kuuluisa Kokki-Amaalia, pyöreä ja tuikea, muistutti kotikuristaan Nummisuutarin Marttaa, oli pannut ja pitänyt talon kunnossa. Tosin hänellä oli apunaan neljä palvelijaa, mutta joka paikan pitikin olla sitten tomusta vapaa. Häntä kutsuttiin nyt Amaalia-rouvaksi. Sallittakoon se ilo hänelle poikansa, kelpo miehen tähden! Antakaamme kirkonkirjojen olla alallaan.

Amaalia-rouva satoi valkoisen esiliinansa nauhoja juostessaan isäntäväkeään vastaan.

»Terve tuloa, terve tuloa! Kun olisimme tienneet, että tulette, niin olisimme me nyt juhlallisemmin ottaneet vastaan», tohisi Amaalia.

»Tämähän on varsin hyvää, jos Kokki-Amaalialla vain on ruokaa antaa», sanoi Penttilä kaikessa yksinkertaisuudessaan.

Pari vastaantullutta palvelustyttöä nauraa tirsakutti ja pieni pilvenlonka meni yli Amaalian kasvojen. Tuikea katse tyrehtytti tyttöjen naurun.

Amaalia mennä touhusi edellä raahustaen rouvan matkalaukkua. Päästyään rappusten ensimmäiselle askelmalle pyörähti hän ympäri, vaihtoi matkalaukun vasempaan käteensä ja heilautti oikealla valtavan kaaren ilmassa.

»Jaa-a. Kukas olis luullut Penttilän Aapelista tulevan tällaisen talon isännän! Se oli pienenä sellainenkin märkänenä.» Sanoi sanottavansa ja lähti sipaisemaan rappusia ylös.

Tulijat olivat hiukan ihmeissään ennenkuin perässä tuleva palvelustyttö selitti, että »Amaalia-rouva loukkaantui, kun herra sanoi häntä 'Kokki-Amaaliaksi'. Se oli niin aito Amaaliaa.» Penttilä nauroi vedet silmissä. Eteisessä rakennettiin rauha kiittämällä puhtaudesta, ja sitä sovintoa riitti sitten kaksikymmentä kaksi pitkää vuotta. Silloin Amaalia-rouva siirtyi toiseen olotilaan ja haudattiin kotipitäjänsä multaan, oman toivomuksensa mukaan. —

Talon rouva oli matkasta väsynyt ja meni lepäämään, mutta Penttilä lähti katsomaan, miten tehtaalla jaksettiin.

Astuttuaan n.s. isoon konttoriin hän on vähällä palata takaisin. Hän piti ennen kunnia-asianaan tuntea jokaisen apulaisensa tehtaan yövahdista johtajaan asti, mutta nyt siellä istui huone täynnä herroja, joista hän ei tuntenut ketään eikä kukaan häntä.

Vanha postinkantaja Justus Simeoninpoika Marjumäki pelasti tilanteen. Justus oli ensimmäinen mies Maaselässä. Hän se nosti ensimmäisen lapiollisen perustustöitä aloitettaessa. Sittemmin,

katkaistuaan jalkansa, hän toimi postinkuljettajana. Alussa riitti selkäreppu postimiehelle, sitten oli jo hevonen ja nyt kuorma-auto ja apumieskin. Postikuorman suuruudesta sai osapuilleen kuvan Maaselän kehityksestä.

Nähtyään Penttilän tempasi Justus lakin päästään, mikä temppu tapahtui ani harvoin. Hän aikoi sanoa jotakin repäisevää, mutta Penttilä ennätti:

»Päivää, Justus. Mitäs kuuluu?»

»Kiitos kysymästä. Hyvää kuuluu. Minulla on hyvä toimi ja palkka. Kiitoksia herra tirehtöörille siitä!»

»Ei siinä mitään kiittämistä ole. Justus tekee työnsä ja saa palkan työstään. Nämä herrat istuvat työssään ja saavat palkan siitä. Ei Justuksella ole mitään kiittämisen syytä. Työ aina elättää miehen ja sillä hyvä.»

»Niin sen tirehtööri sanoo, mutta kyllä täällä tiedetään, mitä tirehtööri on tehnyt. Jos mies loukkaantuu, niin se muutetaan heti helppoon työhön ja saa saman palkan kuin ennenkin. Kyllä me tiedetään ja tirehtöörin nimeä kiitetään.»

»No niin. No niin. Justus vie postin sisään vain.»

Penttilä esittäytyi jokaiselle uudelle konttoristilleen. Hän oli oppinut Amerikassa, että ystävällinen, persoonallinen suhde isännän ja apulaisen välillä on paras työn suola. Siellähän on tavallista, että uusi liiketuttava esitetään koko henkilökunnalle. Tosin tästä läheisestä suhteesta johtuu, että usein rikkaat pohatat joutuvat naimisiin konekirjoittajattariensa kanssa, mutta mitäs pahaa siinä. — Energiset, eteenpäin pyrkivät naiset ruvetkoot konekirjoittajattariksi.

Konttoripäällikkö Lehtovaaralla oli paksu pinkka joitakin paperiliuskoja kädessään Penttilän astuessa sisään. Hän laski paperit pöydälle noustessaan tervehtimään. Muudan liuska putosi, ja Penttilä nosti sen. Laskiessaan paperin pöydälle hän vilkaisi siihen. Se oli tilauslista, joka oli päivätty pari kuukautta sitten. Konttoripäällikkö luuli isännän tarkastaneen listaa paremminkin ja alkoi selittää, että he ovat tukehtua tilaus-tulvaan. Tehdas ei mitenkään jaksaa tyydyttää kysyntää kolmellakaan työvuorolla.

Päästyään Suomeen tuli Penttilästä vakaa hämäläinen. Hän ikäänkuin uudelleen löysi itsensä. Rauhallisena hän nosti erään pöydän seinän viereen, johon oli kiinnitetty Maaselän kartanon tiluskartta. Konttoripäällikön valitus ei muuttanut lihastakaan hänen kasvoillaan.

»Pyydättekö, Lehtovaara, ins. Mikkolaa tulemaan tänne.» Penttilä puhui taasen hitaaseen, järkkymättömään tapaansa. Löyhäsuisuus, joka oli ulkomailla ollut vähällä tarttua häneenkin, oli unohdettu. Hän itsekin ihmetteli, että oli jaksanut Berliinissä puhua kolme tuntia yhteen menoon.

»Olemme käyttäneet jo kaksisataa hehtaaria Maaselän maista tehdas- ja asuntotonteiksi. Luulen, että meidän on pakko ottaa lisäksi kahdeksansataa hehtaaria.»

»Ellemme lennä korkeammalle kuin siivet kannattavat», huomautti Mikkola.

»Sitä olen pelännyt. Olemme ottaneet hankkiaksemme akkumulaattoreja koko vanhalle maailmalle, ja se lienee meille aika kova pähkinä.»

»Ellei muuta estettä ole, niin saamattomuuttamme älkäämme näyttäkö. Nyt kun ensi kerran meiltä kysytään, mihin pystymme, niin älkäämme jättäkö tilaisuutta käyttämättä.»

Taasen neuvoteltiin. Sydän-Suomen konepajan, Rautjärven tiilitehtaan, Tanttilan posliinitehtaan ja Peurakoski O.-Y:n johtajat pyydettiin tulemaan mukaan. Heille selitettiin asema. Tuotanto on korotettava vähintään nelinkertaiseksi.

»Kaiken maallisen järjen nimessä», huudahti Peurakosken johtaja ins. Hellman, »mihin pannaan kaikki ne tuotteet?»

»Ihmettelisin minäkin ellen olisi nähnyt, mitä Saksassa on tehty viimeisinä kuukausina», selitti Mikkola. »Me saamme tehdä pommiamme miljoonan toisensa perään, kyllä ne maailmaan mahtuvat.»

»Maailma menee eteenpäin. Olen jo vanha mies, en jaksu teidän kanssanne juosta. Hankkikaa nuorempi mies tilalleni. Minä menen jo viisaan lepoon.»

»Ei, ins. Hellman, ottakaa apulaisia, nuoria voimia. Tarvitsemme kokemuksianne», lohdutti Penttilä.

»En minä jaksu enää. Olen lapseton mies, miksi hankkisin rahaa! Elän vaatimattomasti jo omistamallani pääomalla. Työ oli iloni, ja nyt iloitsen siitä, että toiset jatkavat työtäni. Kiitos, tehtailija Penttilä, että näytätte maailmalle työn kunniaa. Olitte hyvä palvelija, mutta vielä parempi isäntä. Ja nyt kun emme ole enää isäntä emmekä palvelija keskenämme kumpainenkaan, vaikka olemme molemmin olleet kumpaakin, niin salli vanhan miehen sinutella itseäsi. Olen aina ihailnut luonnettasi ja työtapaasi. — Ei mitään kiittämistä, minä olin sinun isäntäsi isäntieni puolesta enkä vaatinut sinulta työtä, koska teit kaikki ilolla. — Vielä yksi pyyntö. Salli vanhan työjuhdan käydä joskus ihailmassa töitäsi, jotta saan nähdä, että minua seuraavassakin polvessa on miehiä.»

Kunnialla jätti vanha työmies paikkansa nuorempien täytettäväksi. Ei vastaan taistellen eikä katkeruudella, vaan nähtyään uuden ajan koittavan vetäytyi hän syrjään, antaen uusien tuulien puhaltaa vapaasti. Sellaiset miehet ovat maan suola. He vievät omaa aikaansa eteenpäin eivätkä asetu uuden ajankaan estäjiksi.

Tarkkoja suunnitelmia tehtiin Maaselässä. Suunniteltiin rautateitä, autoteitä, tehdas- ja

asuntotontteja. Koulujen ja sairaalain paikat, kirkon ja kirjastotalon tontit määrättiin, mitattiin kartalla ja maalla. Piirustuskonttorista haettiin vanhat työkonoppiirustukset ja tarkistettiin uudelleen. Useita eri parannuksia tehtiin, jopa kokonaan uusiakin kojeita rakennettiin.

Pohjakartan ja asemakaavan tultua valmiiksi lähti Penttilä itse Helsinkiin rautatiehallitukseen esittämään yhteistoimintaa.

Omituinen muutos oli tapahtunut Rautatien torilla. Pitkän pitkä ajurijono oli hävinnyt. Kolme kaakkia torkkua könötti jäljellä muistuttamassa entisestä ajasta. Sijalla oli yhtä pitkä rivi pieniä, siistejä sähköautoja. Penttilän Saksassa ollessa oli Helsingin lataamo pantu käyntiin ja toimitettu pääkaupunki osalliseksi uudesta keksinnöstä.

Rautatiehallituksen leveitä rappusia kävellessään tunsu Penttilä entisen ujoutensa palaavan. Jos päätirehtööri ei olekaan kotona tai ei hän ota ollenkaan vastaan? Hän oli vähällä kääntyä ympäri ja jättää paperinsa kirjaajan konttoriin odottamaan pitkän virastotien kulkua. Päättyi kuitenkin kysyä, otettaisiinko vastaan.

Päätirehtöörin oven ulkopuolella istui virkapukuinen vahtimestari. Penttilä meni kohden ja aikoi selittää asiansa. Vahtimestari nousi kuitenkin seisomaan heti, kun Penttilä astui ensimmäisen askelen häntä kohden. »Haluaako herra tehtailija päästä päätirehtöörin puheille?» kysyi hän.

»Kyllä, jos hän vain on tavattavissa.»

»Siellä on kyllä juuri esittely, mutta odottakaa hetkisen, kysyn, milloin voitte tulla.»

Vahtimestari meni sisään, mutta palasi aivan pian ja pyysi Penttilää astumaan sisään.

Penttilä esitti suunnitelmansa ja niihin suostuttiin. Hiukan hän ihmetteli rautatiehallituksen myöntävyyttä, sillä muutokset vaativat muutaman miljoonan menoerän. Toisaalta oli suunnitelma kylläkin huolellisesti laadittu, sillä neuvotteluun niissä kohdin olivat ottaneet osaa myöskin asianomainen asemapäällikkö ja muudan ratapihojen erikoistuntija.

Rautatiehallituksesta meni Penttilä suoraan ins. Kuorteen puheille.

»Terve tuloa Suomeen», puhui ystävällisesti kokenut mies, joka ymmärsi ihmisiä. »Oli oikein, ettette hylännyt isänmaatanne. Totta puhuen pelkäsin jo sitä.»

»Ei ajatuksiinikaan tullut asettua johonkin vieraaseen maahan. Siellä on toiminta niin kehnoa ja vierasta.»

»Luetteko sanomalehtiä?» kysyi Kuorre yht'äkkiä.

»Hyvin vähän, se on: en yhtään», tunnusti Penttilä rehellisesti.

»Sitten ette tiedä, mikä mies nykyään olette. Se on kyllä toisaalta hyvä, sillä voihan huono vaikuttaa hyväänkin luonteeseen, mutta kyllä ihmisen täytyy vähän tietää, mitä ympärillä itsestä ajatellaan. Varsinkin sellaisen miehen, joka aikoo kansojen kohtaloita johdella.»

Penttilä naurahti raikkaasti. »Siihen en minä pyri, sillä en ymmärrä politiikasta hölyn pölyä.»

»Totta! Sillä jos olisitte hiukankin ollut poliitikko, niin ette olisi mennyt antamaan Saksalle käteen sellaista asetta kuin Mausfeldtin tehtaas.»

»Sehän on oikein, että työkykyinen Saksa saa työtä.»

»Totta. Mutta mitä luulette Ranskan ja Englannin siitä ajattelevan? Älkää luulkokaan saavanne 'Victoria-ajatustanne' hyväksytyksi Englannissa, ellette voi antaa jotakin suurta tehdasta emämaalle.»

»Mistä insinööri tietää minun 'Victoria-ajatukseni' ja muut?»

»Sanomalehdistä. Vahinko, etten ole leikannut niitä talteen, jotta olisitte itsekkin voinut lukea, mitä sisimmässänne ajattelette.» — Molemmat nauroivat vapauttavasti. Kaikki kankeus heidän kesken hävisi. He alkoivat keskustella kuten kaksi miestä voi keskustella: vapaasti, avomielisestä, luottaen täydelleen toisiinsa.

Penttilä pyysi lisää voimaa Imatrasta.

»Aiotteko harjoittaa vientiä suuremmassa määrässä?»

»Voimaa olemme toistaiseksi myyneet vain Viroon, mutta Saksa ei kohta myöskään jaksa tyydyttää tarvettaan, joten olemme pakotetut auttamaan sitä. Tosin siellä rakennetaan hiilikaivosten läheisyyteen suurenmoisia lämpövoima-asemia, mutta tuleva kulutus ei tule sillä tyydytetyksi.»

»Ettekö aio Ruotsille antaa akkumulaattorejanne?»

»Muistan vielä Ahvenanmaan asian ja valuuttamme huonon ajan, jolloin läntinen naapurimme teki voitavansa maamme polkemiseksi. Siksi olen vielä pidättäytynyt lähettämästä sinne tuotteita.»

»Valuutasta olette saanut täyden hyvityksen. Tarkastakaa kurssveja. Meidän rahamme on nykyään kalliimpaa kuin ennen maailmansotaa. Saksan kurssi nousee niin että hurisee. Mikäli tiedän, olette juuri Saksaan ja kotimaahan sijoittanut dollarinne. Olette kurssierona voitava miljoonia dollareita.»

»Tosiaankaan en ole ajatellut rahaa, mutta 'Victoria-ajatuksessa', kuten sitä nimitätte, tarvitaan rahaa — ja iloitsen siksi, että minulla sitä on.»

»Olette todella keksijäsielu. Ette ollenkaan ajattele iloita rahoistanne, vaan tuumitte, miten saisitte niitä menemään. Onko lainkaan varmaa, että Victoria-putousten rakentaminen tulee

kannattamaan?»

»En ole sitä laskenut, mutta tiedän, että voimaa tarvitaan. Maapallon jäljellä oleva kivihiihimäärä riittää noin sadaksi vuodeksi. Sen jälkeen on saatava välttämättömästi lisävoimia. Kosken rakennustyö on silloin valmiina, ja tehty työ ei milloinkaan mene hukkaan. Ellei se tuota aineellista hyötyä, tuottaa se kuitenkin kokemusta, ja jo sen vuoksi kannattaa yrittää.

»Olette, totta vie, idealisti. Mutta helppohan teidän on ollakin, sillä ryhdyttepä työhön mihin hyvänsä, niin se muodostuu kultalähteeksi.»

»Olen kyllä ansainnut, mutta teen työtä työn itsensä tähden. Kultra tulee myöhemmin itsestään.»

»Miten paljon nykyisellä, mukavuutta rakastavalla, laiskottelevalla ajalla olisikaan teistä opittavaa! — Työstänne puhuen: oletteko tarkastellut, miten pitkälle olette ennättänyt uutta yhteiskuntaa luodessanne Suomessa?»

»Olen ollut vasta kolme viikkoa kotimaassa ja koko sen ajan Maaselässä piirustusten ja suunnitelmien kimpussa, joten en tiedä ympäristöstäni yhtään mitään.»

»Jos sopii, niin lähtekäämme pienelle huviajelulle. Viivymme tämän iltapäivän, vai onko se liian paljon?»

»Tietääkseni ei minulla ole mitään erikoista, joten voimme lähteä vaikka heti.»

Penttilä soitti kuitenkin ennen lähtöään Suomen Lontoon-lähetystöön ja tiedusteli uutisia 'Victoria-ajatuksesta'. Mitään uutta ei kuulunut. Paperit olivat kai unohtuneet virastoihin pölyttymään.

VII.

Tasaisesti mennä sirisi ilmakumeilla varustettu sähköauto Helsingin kaduilla. Auto oli n.s. loistomallia. Siinä oli edessä ohjaaja. Tavallisimmat autot olivat joko kahdelle tai neljälle hengelle, mutta aina valmistetut edellyttäen, että erikoista ohjaajaa ei ollut, vaan matkustaja itse ajoi. Vain loistoautot tekivät poikkeuksen. Sitäpaitsi olivat tavalliset autot varustetut umpinaisilla, pehmeillä kumirenkailla. Joustimet olivat valmistetut hyvin herkeiksi ja varustetut n.s. vastustajalla, jotta vastaheilaus ei olisi varsin tuntuva. Näillä autoilla ei voinut ajaa 40 km:n tuntinopeutta kovemmin, mutta mutkaisilla ja mäkisillä teillämme ei suurempaa nopeutta tarvittakaan.

Kuorre ja Penttilä eivät puhuneet mitään. He istuivat vain ja katselivat liikettä ympärillään. Kuormahevosta ei tullut vastaan juuri ollenkaan. Hevosten vetämiä hienoja ajopelejä näkyi siellä täällä. Penttilä ihmetteli ensin, mutta sitten hän muisti, että hevonen on erittäin rakas suomalaiselle. — Niinpä ennen hevosenvaras tuomittiin ylenkatseella ja ankaruudella, jotavastoin esim. lehmänvarasta vain ivattiin. Siinä tuli näkyville kansan, s.o. miesten rakkaus hevosiin, ja siksi ajeluhevosesta ei vielä ollut luovuttu.

Oli rukiinleikkuaika. Niitettiin jo useassa paikassa, mutta entistä hälisevää, iloisesti huudahtelevaa, värikästä niittoväkeä ei ollut. Yksi mies ajoi sähköleikkuukonetta ja neljä miestä pani valmiita sitomia joko kykkiin tai seipäille. Penttilä kaipasi entistä leikkuutapaa. Kahdessa tai kolmessa sarassa oli väkeä, neljä niittäjää, sitoja ja kykkääjä. Siinä huudettiin toisille jos jotakin. Se oli useimmiten leikkiä ja hyväntahtoista pilaa, mutta joskus suulaat akat riitaantuivatkin. — Se oli siihen aikaan. Nyt oli uusi aika ja uudet tavat. Penttilä tiesi synnyttäneensä tämän uuden ajan, mutta hän ei olisi halunnut entistä runollisuutta hävittää. Kuitenkaan eivät sopineet yhteen uusi ja vanha, heikomman täytyi hävitä.

Autossa olijat päättivät ajaa aina Maaselkään asti. Päätös oli Penttilälle mieleinen, sillä hän halusi päästä taasen työnsä ääreen. Sitäpaitsi häntä kiusasi ins. Kuorteen sana: »ilman tehdasta Englannille ette saa 'Victoria-ajatustanne' läpi». Tuntui välttämättömältä päästä pian rakennuksen alkuun, sillä maailman voimantarve lisääntyi huimasti. Mitä enemmän uusia koneita saatiin valmiiksi Mausfeldtissä, Sydän-Suomessa ja Maaselässä, sitä enemmän voimaa tarvittiin.

Maaselkään päästyään näytteli Penttilä kuuluisalle vieraalleen tehtaitten eri osastot, konttorit sekä uudet suunnitelmat. Illalla myöhään päästiin Penttilään illalliselle. Rouva tuli vastaan ja toivotti vieraan tervetulleeksi.

»Ei, rouva hyvä, minä toivotan teidät tervetulleeksi kotimaahanne. Samalla velvoitan teidät huolehtimaan miehestänne, ettei hän saa rasittaa itseään liiaksi. Sillä jos menetämme hänet, niin Suomi ja koko maailma menettää yhden suurimmista pojistaan.»

Rouva sävähti punaiseksi. Sellaista puhetta kuuli hän ensi kerran miehestään ja sitäpaitsi mieheltä, joka ei puhunut turhia. Penttilä itse ei kuullut, mitä vieras emännälle puhui.

Illallispöytänsä tuli myöskin eräs hoikka koulupoika. »Anton Sorsa», esitteli Penttilä, »minun luotonantajani. Olimme nimittäin O.-Y. Peurakosken palveluksessa yht'aikaa, ja minulla ei ollut rahaa erään sähkösanoman lunastamiseen, mutta tämä nuorukainen antoi minulle luottoa yhden markan.»

Myöhään istuivat ins. Kuorre ja Penttilä keskustellen yleensä voiman saannista ja Imatrasta sekä 'Victoria-ajatuksesta' erittäin.

Penttilälle luvattiin Imatrasta kaikki liikenevä voima ja Oulunjoen kosket päätettiin koettaa saada rakennettaviksi heti.

Kulkuneuvoista puheen tullen mainittiin myöskin Petsamon rautatie. Eduskunnassa yhä keskusteltiin ja riideltiin, mikä suunta olisi edullisin. Penttilä väitti, että on aivan turhaa rakentaa rautatietä. Hyvä maantie tekee saman asian ja on helposti saatavissa. Sitävastoin kaksikiskoinen rautatie on sellainen pilventakainen unelma, jota ei kannata Suomen pienillä varoilla yrittääkään. Toinen on asia, jos ulkomaista pääomaa hankitaan taikka yksityiset alkavat yrittää. Valtion hommasta ei tule mitään —.

Ins. Kuorre lähti aamulla varhain katselemaan tehtaita. Hän pääsi talosta herättämättä ketään. Vajasta löysi hän monta lähtövalmista sähköautoa. Hän otti yhden ja lähti tehtaille päin. Työvuoro vaihtui kello 8 aamulla, joten puoliöissä tulleet miehet olivat vielä työssä hänen päästessään perille.

Erikoisesti hän halusi nähdä eilen puheena olleen, Jäniskoskelta tulevan vahvavirran aseman. Sitä nimittäin rakennettiin juuri uudelleen ja sen yhteyteen järjestettiin ensimmäinen automaattinen lataaja.

Hämmästykseseen hän tapasi ensi työkseen Penttilän. He olivat kumpainenkin jättäneet toisensa makuulle, mutta molemmat olivat kuitenkin jalkeilla, Penttilä tavallisessa päivätyössään ja vieras sitä ihmettelemässä. Asema tarkastettiin yksityiskohtia myöten. Monia, sähkötekniikassa ennen mahdottomaksi sanottuja asioita oli täällä pantu käytäntöön tai aiottiin panna. Ins. Kuorre vain katseli eikä puhunut mitään. Hän ajatteli, mitä onkaan tämä hämäläinen talonpojan poika tehnyt kuusikymmenvuotis-syntymäpäiväänsä mennessä. Jos sen näkeminen on hänelle sallittu...

VIII.

Voimakkaasti sykähteli Suomen taloudellisen elämän valtasuoni. Elettiin nousukautta. Maamies hankki uudenaikaisia koneita. Hänen täytyi se tehdä, sillä Suomen rahan ollessa kallista virtasi viljaa ja muita ruokatarpeita maahan, ja hintakilpailussa ei voinut pysyä tasalla muuten kuin hankkimalla nopeat, työvoimia säästävät koneet. Uusia pikkuteollisuushaaroja syntyi. Helppo voimansaanti kehoitti yrittämään, ja yleensä ne menestyivät hyvin.

Kaiken yläpuolella ja esimerkkinä oli O.-Y. Maaselkä. Penttilä oli siirtänyt kaikki tehtaansa ja voimalaitoksensa yhden yhtiön nimiin. Se oli välttämätöntä, jotta laajoille yrityksille voitiin saada tarpeellinen vakavuus ja kunnollisia johtajia. Kaiken keskipisteenä oli kuitenkin Penttilä.

Vanha Maaselkä oli laajentunut. Tuskin sitä olisi entiseksi tuntenut. Aseman toiselle puolen oli kasvanut väkirikas kaupunki. Jos laski yhteen molemmat, tehdasalueen ja kaupungin, niin niitten asukasluku voitti maamme muut maaseutukaupungit.

Penttilällä oli levon aikaa. Hänen pikkupoikansa Antti Aapeli otti ensimmäisiä askeliaan. Tapauksen kunniaksi lähdettiin vieraisille sukulaisiin.

Rantamäessä elettiin kuten ennenkin. Ei otettu mitään lahjaksi, mutta uudenlainen koneistus toteutettiin. Itse ukko Rantamäki ihastui tyttärensä poikaan niin, että kutsui häntä Rantamäen nuoreksi isännäksi. Ranholmin matami sattui olemaan maantiellä, kun Penttilät kulkivat ohi. Ei auttanut muu kuin poiketa sisään Kultalaan, ja pian siinä kahvit turautettiin. Matami oli pelkkää päivänpaistetta. Hänen vanhat päivänsä olivat turvatut, ja se antoi hänelle »iloisen mielen», kuten hän itse sanoi.

Penttilän kotitalo oli joutunut Aapelille itselleen. Hän oli tiedustanut veljeltään ostaakseen tilan, ilmoittaen syyksi tahtovansa säilyttää isänsä talon muistona isästään sellaisena kuin se ukon käden hervotessa oli jäänyt. Perussyy oli saattaa veli riippumattomaan taloudelliseen asemaan. Tarkoitus onnistuikin, veli osti erään suurtilan heti käteisellä. Samaten teki Aapeli toisen veljensä ja sisarensa miehen tiloille.

Vanha äiti oli jäänyt Penttilään yksin. Hän ei halunnut muuttaa sieltä pois. »Täällä olen iloni iloinnut ja asialliset itkuni itkenyt, anna minun nyt täällä kuoliakin.» Aapeli pyysikin äitiään rupeamaan uudelleen emännäksi taloon, ja se oli hänelle mieleen. Apua hankittiin niin paljon kuin tarvittiin, mutta avaimet olivat emännällä.

Äidin syntymäpäivänä, heinäk. 23:ntena, kokoontuivat kaikki lapset entiseen kotitaloonsa. Aapeli Penttilä odotti näitä perhejuhlia. Siellä hän tunsii olevansa ihminen eikä »herra tehtailija, herra professori, herra tohtori». Hän oli onnellinen äitinsä toruessa, kun hän oli kieritellyt itseään ruohikossa pikkupoikain kanssa ja saanut paitansa viheriäiseksi. Vanha äiti pärmänttäsi niinkuin »ennen», ja Aapeli oli vähällä saada tukkapöllyn. Koko väki nauroi että mäki helisi, ja lopulta oli siihen emännänkin yhdyttävä.

Kesken kaiken pyydettiin Penttilää puhelimeen. »Niin. Aapelia ne tarkoittaa», ilmoitti palvelustyttö. —

»Ranta Lontoosta puhuu!»

»No vihdoinkin olette tullut Eurooppaan.»

»Niin tulin. Siellä Coober-boyssa alkavat työt valmistua. Voima-asema on ollut käynnissä jo lähes vuoden. Minulla on kuitenkin ilmoitettavana: kuningas on siirtomaaministerin ehdotuksesta suostunut Victoria-putouksen rakentamiseen.»

»Onnittelten vilpittömästi!» vastasi Penttilä. »Soittakaa huomenna Maaselkään, niin puhutaan tarkemmin. Voikaa hyvin.» Hän ei antanut yhden Victoria-putouksen ja Englannin kuninkaan

päätöksen häiritä vuoden ainoaa vapaapäiväänsä.

Syötiin pirtin pitkässä pöydässä koko talon väki. Siinä pienennettiin toinenkin »pernaloora» ja pitkä rivi tuli tyhjiä »uunipuuro»-kuppeja.

»Syökää nyt pojat, että jaksatte sitten taasen mellastaa», kehoitteli emäntä. Olikin useita poikia, joitten muori hän oli.

Päivä oli elämänhalun ja ilon riemupäivä. Läpiöisin läksi Aapeli Penttilä ajamaan Maaselkään.

IX.

Europan sanomalehdet pohtivat Afrikan kysymystä. Englanti oli maailmansodan aikana anastanut kaikki Saksan siirtomaat. Ranskalaiset sanomalehdet metelöivät tästä kovasti. Pieni Portugalilainen vetosi kansainliittoon, että Englanti aikoo ryöstää sen kunniallisesti anastamat Itä-Afrikan siirtomaat. Oli vähällä tulla siirtomaasota. Erään ranskalaisen sanomalehtimiehen päähän pälkähti ottaa selville, mistä tämä siirtomaariita oli alkanut. Ihmeekseen huomasi hän alkulähteenä olevan erään parin tuuman mittaisen uutisen, että Englannin siirtomaaministeri oli suositellut Victoria-putouksille rakennettavaksi voima-asemia.

Siitä siis oli lähdetty. Alkuasia oli kuitenkin jo unohdettu ja iskettiin vain umpimähkään sanan miekalla.

Ranskalainen sanomalehtineekeri ei kuitenkaan jättänyt löytöään käyttämättä, vaan alkoi uuden kynäsodan. Hän tiedusteli, kuka omistaa Victoria-putoukset. Koski tosin on englantilaisella alueella, mutta vedet tulevat Angolan alueelta, ja se on julistettu itsenäiseksi (Ranska oli saanut suuren sananvallan uuden valtakunnan asioissa).

Englanti teki päätöksen ja myönsi anojalle, kotimaiselle yhtiölle, rakennusluvan. Rakentaja oli englantilainen yhtiö, jonka toimeenpanevana johtajana oli suomalainen insinööri Kalle Ranta — ja kaiken takana hämäläinen talonpojan poika Aapeli Penttilä.

Heti kun tämä Englannin tekemä päätös tuli tietoon, karkasivat sanomalehdet siihen kuin koira kalikkaan. Kysymystä revittiin ja raastettiin. Sitä pohdittiin puolelta jos toiseltakin. Pahimmin retuuttivat juuri ranskalaiset lehdet.

Ins. Ranta oli kuitenkin mies, joka ei riidasta mitään tiennyt, eikä olisi välittänyt, vaikka olisi tiennytkin. Hän teki työtä täydellä höyryllä.

Hänellä oli käytettävänä nykyajan teknilliset apuneuvot, kokemusta ja rahaa. Nämä kolme seikkaa tekivät hänet maailman ensimmäiseksi koskenrakentajaksi.

Useasti päivässä ja pitkälti neuvottelivat Penttilä ja Ranta asiasta. Toinen istui konttorissaan Maaselässä ja toinen hotellissa Lontoossa. Etäisyydet eivät merkinneet mitään.

Ins. Ranta keskusteli englantilaisten, saksalaisten ja ranskalaisten Afrikan-tuntijain kanssa. Ilmasto, ruoansaanti, lääkeaineet, kaikki koetettiin arvioida tarkalleen etukäteen. Saatuaan mukaansa vielä parisen englantilaista insinööriä, suomalaisen maanmittarin ja tarpeelliset apumiehet lähti Ranta, poikkeamatta Suomessa lainkaan, suoraan Afrikkaan.

Häntä auttoi suuresti se, että rautatie meni yli Sambesi-virran juuri muutaman kilometrin päässä Victoria-putousten alapuolella.

Sanomalehdet haistoivat asiassa olevan toden takana. Ne alkoivat päntätä lukijainsa päähän nimiä sellaisia kuin Beira, Umtali, Katomo y.m., joita lukijat eivät ennen olleet tienneet olevankaan.

Samaan aikaan kuin Ranta lähti »pimeään Afrikkaan», alkoi Penttilä valmistella uusia suunnitelmia. Hän tiesi, että Ranta rakentaa voima-aseman ja siirtojohdon rannikolle, mutta hänen täytyy toimittaa voima siitä eteenpäin maailman eri haaroille.

Hän ajatteli ensin lastata laivan pienillä »pommilla» ja ladata ne esim. Beirassa ja lossata jossakin satamassa, jossa voimaa tarvittiin. Oli kuitenkin pakko hylätä tämä ajatus. Olisi tarvittu hirmuiset määrät tyhjiä akkumulaattoreja. Hän ajatteli, eikö voisi laittaa erikoista akkumulaattorilaivaa, joka itse ladattaisiin Afrikassa ja purettaisiin jossakin muualla.

Tehtiin pieni koelaiva, ja se onnistui mainiosti. Päiväjärjestykseen astui laivaohjelma.

Laskettiin tarvittavan neljän vuoden päästä 120 laivaa, jotta voidaan kuljettaa Victorian voima määräraikkoihinsa.

Suomen telakat saivat tilauksia niin paljon kuin voivat ottaa vastaan. Loput annettiin englantilaisille toiminimille.

X.

Oli kulunut Victoria-putousten kaksi rakennusvuotta. Työt olivat sujuneet laskelmain mukaan. Työväen saanti oli vaikeimpia kysymyksiä. Malaria pyrki raivoamaan. Ennen kuulumattomia määriä kiniiniä ostettiin Victoria-yhtiön tarpeeksi.

Rautateitten kuljetuskyky pantiin kovalle koetukselle. Ymmärtää vaikeudet kun tietää, että lähimpään merenrantaan oli 1000 km, Kairosta 5600 km ja Kapkaupungista 2000 km. Tavaroita lähetettiin joka tietä. Beirutista oli rautatie, mutta siihen rakennettiin maantie lisäksi. Tämän hyvin leveän tien keskelle pystytettiin sähköjohto. Oli nimittäin välttämätöntä hiekoittaa tai muutoin sortaa maa johdon alla rehevän kasvullisuuden takia. Köynnöskasvit y.m. olisivat ennen pitkää peittäneet koko johdon.

Ins. Ranta oli edelleen Afrikassa. Vain kerran koko rakennustyön aikana hän kävi Europassa »hengittämässä». Puhelinyhteys auttoi aika paljon. Se säästi aikaa.

Tarkkaa työtä vaati kosken voimamäärän määrääminen, jotta edullisimmat voimakoneet voitaisiin hankkia. Erikoistuntijoita oli lähetetty ja heidän laskelmainsa perusteella suuruus määrättiin.

Beiran satama oli liian pieni vastaanottaakseen tulevan liikenteen. Olihan odotettavissa, että helpon voimansaannin johdosta liike kasvaa muutoinkin kuin suoranaisen voimakaupan takia.

Penttilä päätti lähteä itse järjestämään lataamoja ja satamaa Beiraan. Kun tuli tietoon, että Penttilä matkustaa omalla laivallaan, pyysivät Helsingin ja Turun suomalainen yliopisto saada lähettää edustajansa, toinen tutkimaan kasvustoa ja toinen eläimistöä. Kun laiva oli hyvin tilava, joten tutkijat mainiosti mahtuivat mukaan, niin Penttilä tarjoutui kustantamaan heidän koko matkansa.

Laiva lähti matkalle Helsingistä ja tiedemiehet lastasivat siihen kaikki kojeensa ja mahdolliset kokoelmainsäilytyslaitteet. Matkustajat astuisivat laivaan vasta Marseillessa, jossa laiva poikkeaa viimeksi europalaiseen satamaan ottaakseen ruokatarpeita.

Rantamäen muori otti hoitaakseen pikku Antin, joten pojan ei tarvinnut lähteä kärsimään matkan vaivoja. Matkalle lähtivät Penttilä rouvineen ja nuori, vastavalmistunut insinööri Anton Sorsa. Ranskassa liittyi heihin vanha afrikkalaisten satamain rakentaja ins. Cavot. Penttilät ja Sorsa poikkesivat matkallaan Mausfeldtissä ja useissa englantilaisissa telakoissa ennen kuin saapuivat Pariisiin.

Idästä kuului yhä hullumpia huhuja. Sisäisiä levottomuuksia oli siellä ollut koko neuvostovallan ajan, mutta nyt kerrottiin toista. Volgan tienoilta oli lähtenyt joukkoineen kasakka-atamaani Belyi ja vyöryi hävittäen ja ryöstäen kautta Venäjän. Heikko hallitus ei jaksanut vihollista estää, vaan koetti neuvotella. Belyi neuvotteli ja eteni. Neuvostohallitus julkaisi avoimen kirjeen kaikille, kaikille, kaikille — ja pyysi apua.

Europpa ei korviaan rovahuttanut. Venäjä oli kauan ollut mätäpaiseena maanosan ruumiissa, joten nyt luultiin paiseen puhkeavan ja paranevan.

Se oli kuitenkin erehdys. Belyi ei ollut mikään valkoinen pelastaja ja järjestäjä, vaikka kulkikin sillä nimellä, vaan ryöstäjä ja onnenonkija.

Moskova joutui hänen käsiinsä kuin kypsä hedelmä. Neuvostoherrat olivat paenneet Arkangelin kautta ja vieneet valtiokassan kullaan mukanaan. Belyi julistautui koko Venäjän itsevaltiaaksi ja vaati reunavaltioilta sotaveroa. Puola kääntyi suojelijansa Ranskan puoleen ja antoi jyrkän vastauksen. Suomessa pantiin uhkavaatimus paperikoriin. Belyi ei ollut kuitenkaan mies, joka olisi turhista säikähtynyt. Hän marssitutti 1/2 milj. miestä Puolaan ja uhkasi Varsovaa, ja Suomen rajalla oli »ryssää kuin pilvee».

Tilanne oli vakava. Ranska oli liian kaukana ennättääkseen Puolan avuksi. Itävalta oli heikko ja Saksalla ei ollut sotaväkeä. Suomi tuskin kykeni rajojaan suojelemaan. Maalla kyllä, mutta laivaston puutteessa olivat rannat suojattomat.

Penttilän saavuttua Pariisiin tarjosi Suomen lähettiläs poliittiset päivälliset Penttilän kunniaksi. Saapuvilla oli m.m. Ranskan pääministerin yksityissihteeri Dunois. Hän joutui Penttilän kanssa puheisiin Venäjän oloista, ja Penttilä tuli maininneeksi, että voimakkaalla ilmalaivastolla vaara on helposti torjuttu, ja sellaisen laivaston voisi pian rakentaa. Keskustelu jäi siihen.

Seuraavana päivänä kutsuttiin »kuuluisa suomalainen keksijä», kuten sanat sanomalehdistössä kuuluivat, Ranskan tasavallan tarjoamille päivällisille. Sotaministeri Bryat otti puheeksi Puolan ja Suomen kohtalon. Penttilä esitti suunnitelmansa lentokoneitten valmistamiseksi, lainkaan huomaamatta yhteyttä eilisen keskustelun ja tämän välillä.

Lähtöaika Marseillessa läheni. Matkatarpeet olivat jo lastatut. Sähkölaiva Alli, kapt. Simola, oli valmiiksi tarkastettu ja paperit kunnossa lähteäkseen Suezin kanavan kautta Itä-Afrikkaan, kun Suomen lähetystöstä pyydettiin, että laiva siirtäisi lähtöänsä pari päivää. Selitykseksi mainittiin, että pyyntö tulee Ranskan hallituksen taholta.

Matkustajat muuttivat laivasta takaisin hotelliin.

Monta tuntia ei ollut odotettu, kun tuli pyyntö, että sotaministerin edustaja saisi yksityisen neuvottelun tohtori Penttilän kanssa.

Laiva lähti seuraavana aamuna ilman herrasväki Penttilää. Piirustukset sai haltuunsa ins. Sorsa. Retkikunnan johtajaksi määrättiin ins. Cavot.

Penttilä rouvineen huiskutti rannalla liinaa »Allin» äänettömästi ja savuttomasta liukuessa kohti kaukaista etelää.

Taasen kysyttiin, mihin suomalainen kykenee, vai kykeneekö mihinkään.

Ne neuvottelut ja politiikka! Penttilä vaati, että hänen täytyy saada esteettömästi käyttää saksalaisia ja suomalaisia tehtaitaan. Monta kallista päivää tuhlattiin ennenkuin lupa saatiin. Sitten lentäjien koulutus. Ranskalaiset lentokentät eivät mitenkään riitä. Pitää saada avuksi saksalaiset ja englantilaiset, jopa italialaisetkin. Taasen neuvotteluja! Penttilä sanoi lopulta, että ellei pikkumaisuudesta luovuta, niin hän lähtee Afrikkaan. Se ratkaisi osan asioita.

Ranskan sotalaitoksella oli kolme lentokonetehdasta. Yksi niistä, lähellä Pariisia, annettiin Penttilälle koelaitokseksi. Hän oli kuitenkin asiastaan niin varma, että lopetti heti moottorien valmistuksen ja lisäsi runkojen ja potkurien valmistusosastoja suurimpaan mahdolliseen. Mausfeldtistä ennätti ensimmäinen moottorilähetys. Suomesta viivytti pitkä matka hiukan.

Lentokonetehtaalla tehtiin työtä. Ei riittänyt piirustuskonttorissa eikä muuallakaan 8-tuntinen päivä. Penttilä oli luvannut kolmen viikon päästä esittää ensimmäiset tuloksensa, ja hän halusi olla silloin valmis. Siksi hän ei voinut armahtaa itseään eikä muita. Hän sanoi antaessaan jonkin työn tehtäväksi, että sen pitää olla silloin ja silloin valmis, eikä armoa annettu.

Penttilä vaati paljon muilta, mutta vielä enemmän itseltään. Turha ujous ja arkuus oli hänestä ajan mukana varissut pois, mutta työinto ja tarmo olivat jäljellä.

Rouva Penttilä huolehti miehensä terveydestä. Hän muisti langattoman puhelimen ajat eikä halunnut laskea niitä enää uusiintumaan. Autolla hän vei ruokaa tehtaalle, ellei Penttilä saapunut minuutilleen syömään. Illalla klo 4, jolloin työvuoro vaihtui, meni rouva aina tehtaalle. Vaikka hän usein joutui odottamaan miestään klo 10-11:eenkin, niin odotti hän kärsivällisesti. Näillä odotusajoillaan oppi hän tuntemaan lentokoneet niin tarkkaan, että kykeni keskustelemaan niistä, ei niinkuin asiaa ymmärtävä, vaan niinkuin erikoistuntija.

Rouva oli miehensä hyvä hengetär. Ihmeesti jaksoi hän huolehtia miehestään, vaikka hänellä oli ikävä Suomea ja erikoisesti pikku Anttiaan. Monta kertaa päivässä soitti hän ja kysyi pojun vointia.

Hälyttäviä uutisia kuului idästä. Oli ollut kahakka Suomen rajalla ja Varsovan odotettiin minä päivänä hyvänsä sortuvan.

Belyin oikea väri alkoi tulla näkyviin. Moskova oli hänen pääpaikkansa. Rautaisella kädellä ja julmuudella hän hallitsi alamaisiaan. Puola pyysi apua, se rukoili apua. Suomessa asetettiin sotaväki liikekannalle ja vietiin rajalle.

XII.

Pariisin lähistöllä olevalla sotilaslentokentällä oli vilkasta liikettä. Lentokone toisensa perään nousi ilmaan, mutta uusia työnnettiin vajoista ja tehtaasta kentälle, niin että parvi yhä vain kasvoi. Koneet olivat siitä omituisia, että niissä oli kaksi ohjaajaa ja ne lähtivät liikkeelle miltei äänettömästi. Hiljainen, potkurin synnyttämä hyrinä oli ainoa ääni. Ne olivat Penttilän johdolla valmistettuja uusia koneita. Määräaikana ei hänellä ollut valmiina ainoastaan mallikone, vaan kolmesataa malliksikelpaavaa lentokonetta. Sitäpaitsi hän väitti voivansa valmistaa seuraavassa kolmessa viikossa kymmenentuhatta lentokonetta, jos annetaan kaikki valtion tehtaat hänen käytettäväkseen ja yksityisistä ne, jotka ovat ostettavissa.

Ranskan armeijan ylin johto ja sotaministeri saapuivat tarkastamaan. Penttilä ilmoitti, ettei ole mitään erikoista konetta, vaan herrat voivat ottaa tarkastaakseen ja koelentoon minkä koneen tahansa saapuvilla olevista.

Valittiin joukosta yksi. Parempiko vaiko huonompi, sitä hän oli mahdoton sanoa. Koneeseen nousi kaksi sotilaslentäjää ja tähystäjä. Mukaan heille annettiin sähköakumulaattoreja noin 8000 km lentomatkaa varten, ruokatarpeita 5 päiväksi ja hietasäkkejä 200 kg. Määrät saneli Penttilä ja tuntui olevan asiastaan varma. — Hieno ivanhymy värähti Ranskan lentojoukkojen päällikön kasvoilla, mutta maailmanmiehenä hän pakotti kasvohihaksensa totisiksi.

Ohjaajat tarkastelivat ohjauslaitetta, vipuja, potkuria ja siipien kestävyyttä. Lentojoukkojen päällikkö antoi lähtömerkin. Propelli alkoi hiljaa hyristä ja kone lähti liukuen eteenpäin, mutta kohosi miltei samassa. — Pariisen heilausta kone teki, aiheutuen oudosta kaksoisohjauslaitteesta, mutta muuten se kohosi mallikelpoisesti.

Oli määrä, että kone kohoo 3000 m korkeuteen ja tekee puolen tunnin lennon sekä palaa lähtökohtaansa. Moitteettomissa kaarissa se kohosi tottuneitten ohjaajien käsissä. Tuskin olivat lentäjät kohonneet 400 m, kun ääni kokonaan lakkasi kuulumasta maahan. Sotaherrat eivät vaihtaneet keskenään sanaakaan. Kone katosi pilviin, joten ei voitu enää seurata sen nousua.

Kaksi urheilulentäjää pyysi Penttilältä lupaa saada lähteä Lontooseen ilmoittamaan uudesta lentokonemallin keksinnöstä. Penttilä ilmoitti, että koneet ovat Ranskan valtion eikä hänellä ole mitään sanottavaa. Urheilijat uudistivat pyyntönsä sotaministerille. Hetken keskusteltuaan armeijan ylipäällikön kanssa repäisi sotaministeri muistikirjastaan lehden, kirjoitti siihen muutaman sanan. Antaessaan kokoontaitetun kirjelijun toiselle urheilijoista sanoi ministeri:

»Ranskan kansan nimessä tervehtikää aseveljiämme Englannissa ja kehoittakaa heitä kiittämään

Jumalaa, että hän on antanut tämän koneen keksijän syntyä sivistyneessä Euroopassa. Raakalaiskansan käsissä olisi se sivistyksen surma.»

Lentäjä otti kirjelijun paljastetuin päin. Tunnelma oli juhlallinen. Vakavin mielin astui hän toverinsa rinnalle oman ohjaurattaansa ääreen. Tervehdittiin vielä kerran kummaltakin puolen, ja ensimmäinen sähkölentokone lähti merta kohden, Seine-virta oppaana, viemään viestiä kansalta toiselle.

Ajallaan palasivat koelentäjät. Täsmälleen, erinomaisessa kunnossa laskeusi kone lähtökohdalle. Ohjaajaluutnantti astui alas koneesta ja antoi armeijan ylipäällikölle raportin:

»Herra kenraali. Määräyksen mukaan lähti koelentokone I matkalle klo 1.45 ip. Kuuden minuutin kuluttua oli se saavuttanut 3000 m korkeuden. Määräyksen mukaan se suoritti pituuslentoa 15 minuuttia, kääntyi ja suoritti saman matkan takaisin sekä palasi lähtökohtaansa. Pituuslennossa kone saavutti 400 km tuntinopeuden. Se on äärimmäisen varma ja helppo ohjata. Sitäpaitsi sallii kaksoisohjauslaite pitkät lentomatkat, ohjaajat kun voivat vuorottain levätä. Herra kenraali! Haluni on lausua parhain arvolausue koneen rakenteesta.»

Sotaministeri, vanha herra, kääntyi Penttilän puoleen: »Herra professori. Ottakaa vastaan kiitokseni ja vilpitön onnitteluni. Maanne tulee kiitollisena muistamaan suurta poikaansa.»

Vielä samana iltana saapui Englannin sotilasedustaja sähkölentokoneella Pariisiin. Penttilää pyydettiin saapumaan neuvotteluun, jossa haluttiin tarkkoja, todennäköisesti oikeita, lukuja lentokoneitten valmistusmahdollisuudesta. Penttilä antoi ne tiedot, mitkä voi, ja uudisti taasen ajatuksensa lisätehtäitten tarpeellisuudesta.

Neuvottelun tulokset näkyivät seuraavana päivänä. Penttilän käytettäväksi määrättiin Ranskan, Englannin ja Italian lentokonetehtaat ja -kentät sekä Saksan lentokentät, ja annettiin julistus, jossa kehoitettiin näiden maiden lentäjiä kokoontumaan harjoituksiin määrättyihin paikkoihin.

Samana päivänä annettiin Belyille nootti, jossa vaadittiin heti lopettamaan sotatoimet Puolassa ja siirtämään joukot Puolasta ja Suomen rajalta. Viimeistään kahden viikon kuluttua piti Puola olla palautettuna entiselleen.

Insinöörit ja apulaiset, jotka olivat olleet Penttilän apuna rakentamassa ensimmäisiä koneita, hajoitettiin Englannin, Italian ja Ranskan tehtaisiin johtajiksi. Kuusikymmentä konetta lähetettiin harjoituskoneiksi Saksaan. Kahdeksan lähti Suomeen, laskeutuen Utin lentokentälle.

Harjoitukset ja valmistelut olivat hajoitettut ympäri Eurooppaa, mutta se oli välttämätöntä, sillä lentäjiä oli käytettävissä verraten vähän. Vaikka uudet koneet eivät vaatineet juuri suurempaa taitoa kuin polkupyörällä ajo, niin silti oli puute miehistä.

Kolmeen vuorokauteen ei tullut mitään tietoja Venäjältä. Nootti lähetettiin kaksi kertaa uudelleen. Sama tulos. Jännitys oli äärimmillään koko maailmassa. Lopultakin tuli yllättävä vastaus. Bely oli alkanut marssittaa laumojaan Saksan rajaa kohden.

Se oli isku vasten Europan kasvoja. Ryöstää ryöstetty Saksa, saada sen rautatieverkko käytettäväkseen ja olla viikon päästä Ranskan rajoilla sekä Atlantin rannoilla, siinä Belyin suunnitelma. Saksan maajoukot eivät olisi kyenneet vastustamaan hänen hyvin asetettuja laumojaan. Aseissa, hänen käskettävinään, oli kaksi miljoonaa miestä.

Euroopassa oli hätä. Annettiin ultimatum, jossa vaadittiin sotatoimien lopettamista, tai muutoin naapurivallat hyökkäivät Venäjälle.

Kerrotaan Belyin nauraneen ja sanoneen, että Venäjän arot ovat hänen rintavarustuksensa. Sinne hukkuu suuretkin armeijat. Vastaus ultimatumiin oli se, että joukkoja kiiruhdettiin Saksaan vastaan ja Suomen pommitus Rajajoen takaa alkoi.

Hädän ollessa suuri on apukin lähellä. Penttilä syöksi lentokoneita tehtaistaan. Englannissa oli ensimmäinen kymmen saatu valmiiksi jo kolme päivää sitten. Italiassakin oltiin jo alulla. Ranska kulki edellä. Siellä suorastaan satoi koneita. Valmistushan oli niin helppoa, kun voimakoneita oli riittämiin saatavissa.

Suomen pommituksen alkaessa oli Europan valloilla käytettävissä lähes kolmetuhatta uusmallista lentokonetta. Niistä lähetettiin kolmesataa Suomeen ja loput kerättiin laajoille viljelyalueille Pommeriin.

Vielä kerran annettiin Belyille tilaisuus korjata erehdyksensä. Kiellettiin yhdenkään venäläisen sotilaan astumasta Saksan alueelle, ja kolmen päivän sisään määrättiin koko armeija poistumaan Puolasta. Tiettiin, että tähän ei Bely suostu, mutta tahdottiin itse puhdistautua vastuusta. Seuraavana päivänä marssi 20,000 venäläistä esteettömästi Saksaan.

Taasen nähtiin saksalainen järjestys loistossaan. Kahdessa tunnissa oli jaettu kahteentuhanteen lentokoneeseen kuhunkin kaksisataa kilo pommeja. Ne olivat noin nyrkinkokoisia palloja, vaatimattoman harmaita ja viattoman näköisiä.

Mahtava oli näky, kun kaksituhatta lentokonetta puolen tunnin sisällä, järjestetyissä riveissä, alkoi surrata Venäjän rajaa kohden. Se oli kuin heinäsiirkkalauma, joka pimentää auringon.

Juhlallinen oli lähtö, mutta kaamea oli jälki, jonka tuo heinäsiirkkalauma jätti. Kuusisataa neliökilometriä Puolanmaan pintaa käännettiin aivan sananmukaisesti ylösalaisin. Pienet, harmaat pallot tähyistäjän kädessä lähteneinä muuttuivat kuoleman ja hävityksen

sanansaattajiksi. Helvetillinen oli meno, joka syntyi maanpinnalla lentäjien heittäessä pommejaan. Pienintäkään elimellistä ääntä ei kuulunut. Hävitys oli niin perusteellinen, että ihmiset ja eläimet menivät suorastaan tomuksi. Ainuttakaan elävää olentoa ei alueelle jäänyt.

Kaksikymmentäkuusi lentokonetta jäi sille tielle. Ne olivat joko törmänneet toisiinsa tai lentäneet liian matalalle ja ohjaajat huumaantuneet räjähdyksien voimasta, koneet pudonneet alas ja hävinneet vihollisten mukana. Suuret asiat vaativat aina kalliita uhreja.

Suomen rajalla täytyi panna toimeen samanlainen näytelmä, mutta paljon pienemmässä mittakaavassa.

Taasen ilmoitettiin Belyille suurvaltojen vaatimukset. Inhimillisen järjen kannalta katsoen olisi hänen luullut niihin taipuvan, mutta niin ei käynyt. Tuli mitä räikeäsanaisin nootti, jossa katkerasti uhattiin kostaa Puolan ja Suomen verilöylyt. Eivätkä sanat jääneet sanoiksi. Suomea ei enää uhannut välitön vaara, mutta uusi lauma alkoi vyöryä kohti Saksaa.

Huomattiin, että on turha surmata enää toista miljoonaa sotamiestä, ensimmäinen kun oli mennyt Puolassa. Paha täytyy ajaa ulos pesästään. Venäjää vastaan hyökkäävien lentojoukkojen päälliköksi määrätyn ranskalaisen kenraalin Desaultin kerrotaan lausuneen:

»Minä surkuttelen pyhän Moskovan kohtaloa, mutta ihmisyyden ja suuren Venäjän nimessä se täytyy tehdä.»

Ja se tehtiin.

Historia ei tunne toista sellaista tapausta, ja rukoilkaamme, ettei sen tulevaisuudessakaan tarvitsisi sitä tuntea. — On hirveätä poistaa yhdellä pyyhkäisyllä maan päältä miljoonakaupunki, miespolvien ja vuosisatojen työn tulos, uhrata satoja tuhansia viattomia muutamain tuhansien syyllisten kanssa, mutta muuta keinoa ei löydetty. Kukaan ei rohjennut uhmata Venäjän aroja. Jos Moskova sai olla paikallaan, läpipääsemättömien matkojen suojaamana, niin se tuli olemaan aina Europan rauhan uhmaajana, niinkuin se jo oli ollut viimeiset viisitoista vuotta. Paras poistaa paise kerta kaikkiaan, joskin kivullisella leikkauksella.

10000 lentokonetta varustettiin retkelle. Koneet evästettiin kahden viikon muonavarjoilla ja 8,000 km lentovoimamäärällä sekä 200 kg pommivarastolla. Kuhunkin koneeseen astui kolme miestä. Tämä kolmikymmentuhantinen joukko lähti valloittamaan suurta Venäjää.

Siinä taistelivat rinnan englantilainen, saksalainen, ranskalainen, belgialainen, suomalainen, italialainen, ruotsalainen, espanjalainen. Se oli kansojen taistelu yhteistä vihollista, aasialaisuutta, raakuutta vastaan. Se oli taistelua sivistyksen puolesta.

Luonnonvoimien myllertely on käsittämätöntä nykyaajan ihmiselle. Esi-isämme voivat paljon elävämmin kuvitella mielessään Sodoman ja Gomorran hävityksen kuin konsanaan 20:nneen vuosisadan ylikultivoitu ihmlapsi. Hän tietää vain, että kaameata se on. Pieneksi maan matoseksi tuntee ihminen itsensä suurien määräämättömien voimien alkaessa liikkua.

Kymmenessä tunnissa oli kaikki ohitse. Moskovaa ja Belyin armeijaa ei ollut enää. Mutta sen sijaan oli suuri Venäjän kansa ja ikäänkuin pahasta unesta heräävä Europpa.

Kello 6.10 Pariisista lähtevässä pikajunassa istui eräässä makuuvaunun osastossa kaksi ihmistä. Onnellisina, toistensa seuraan tyytyväisinä keskustelivat he kolmannesta, heidän yhteisestä, kalleimmasta omaisuudestaan, pikku Antista.

He olivat kaksi hämäläisen talonpojan lasta, joista toinen oli opettanut ihmiset jälleen kunnioittamaan työtä ja toinen oli tukenut miestä hänen vaikeassa opettajantoimissaan.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KEKSIJÄN VOITTO: ROMAANI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.